

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

Δ. Π. Μ. Σ : ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

**ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΓΛΩΣΣΑΣ**

Διπλωματική Εργασία

**«Παραγωγή γλωσσικού υλικού για αλλόγλωσσα
παιδιά προσχολικής ηλικίας από την Ουκρανία. Πέντε
περιστάσεις επικοινωνίας.»**

**«Production of language materials for foreign-
language preschool children from Ukraine. Five
occasions of communication.»**

της

ΜΠΑΤΖΙΑΚΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Χατζηπαναγιωτίδη Άννα, αναπληρώτρια
καθηγήτρια Frederick University of Cyprus

Εξεταστές: Ντίνας Κωνσταντίνος, καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος
Νηπιαγωγών Φλώρινας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας

Μπίκος Κωνσταντίνος, καθηγητής Τμήμα Φιλοσοφίας και
Παιδαγωγικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Φλώρινα, Φεβρουάριος 2023

Η παρούσα εργασία αποτελεί διπλωματική εργασία που εκπονήθηκε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος «Επιστήμες της Αγωγής: Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας» του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, του τμήματος Νηπιαγωγών.

Ευχαριστίες,

Ευχαριστώ ιδιαίτερα την υπεύθυνη καθηγήτρια της διπλωματικής μου εργασίας, κ. Χατζηπαναγιωτίδη Άννα για την πολύτιμη βοήθεια της, την σωστή καθοδήγηση, ενίσχυση και υποστήριξη που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας μου.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές κ. Ντίνα Κωνσταντίνο και τον κ. Μπίκο Κωνσταντίνο που με προθυμία δέχτηκαν να είναι μέλη της τριμελούς επιτροπής αξιολόγησης της διπλωματικής μου εργασίας.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον σύζυγο μου για την συμπαράσταση που μου παρείχε και τους γονείς μου που βρίσκονταν δίπλα μου , παρέχοντας εμπύχωση στην ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού μου διπλώματος.

Τέλος, αφιερώνω την παρούσα εργασία στις κόρες μου, Ευανθία και Βίβιαν, ώστε να μην παρατήσουν ποτέ τους στόχους τους.

Copyright © Ονοματεπώνυμο, 2015.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	6
Abstract	8
Εισαγωγή.....	9
Μέρος 1 ^ο	12
1. Πρόσφυγες στην Ελλάδα.....	13
1.1 Εισαγωγή.....	13
1.2 Πρόσφυγες στην Ελλάδα από την Ουκρανία.....	15
1.3 Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες (UNHCR)	17
1.4 Το γλωσσικό και πολιτισμικό υπόβαθρο των προσφύγων	18
2. Η Ελληνική γλώσσα ως ξένη	20
2.1 Ο όρος «γλώσσα».....	20
2.2 Εννοιολογική αποσαφήνιση και διάκριση των όρων «μητρική», «πρώτη», «δεύτερη» και «ξένη»	22
3. Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας ως δεύτερης/ξένης.....	25
4. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις της διδασκαλίας της ξένης γλώσσας ..	27
4.1 Εισαγωγή.....	27
4.2 Επικοινωνιακή Προσέγγιση (Communicative Approach).....	29
4.3 Ολική αισθητηριακή κινητική απόκριση (Total physical response).34	
4.4 Παιγνιώδης προσέγγιση	35
4.5 Η Ομαδοσυνεργατική προσέγγιση.....	37
5. Διαπολιτισμική ικανότητα-επικοινωνία	43
6. Αναλυτικά Προγράμματα για την ελληνική γλώσσα ως ξένη.....	46
6.1. Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για την ελληνική ως δεύτερη γλώσσα	46
6.2 Αναλυτικό Πρόγραμμα για τα Ελληνικά Παροικιακά Σχολεία.....	49

7. Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.).....	53
8. Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Γλώσσες (ΚΕΠΑ).....	55
9. Αρχές σχεδιασμού του διδακτικού υλικού	58
9.1 Πολυτροπικότητα.....	58
9.2 Πολυαισθητηριακή(multisensory) μέθοδος	59
9.3 Παράγοντας: μαθητής μικρής ηλικίας	60
9.4 Θεματοκεντρική προσέγγιση	62
9.5 Παράγοντας: μαθητές προσχολικής ηλικίας από την Ουκρανία.....	62
10. Το Εκπαιδευτικό υλικό: «Ταξιδεύοντας στη μαγική χώρα της ΑΒΓ» .	65
10.1 Στόχοι εκπαιδευτικού υλικού	65
10.2 Περιεχόμενα και μεθοδολογία.....	67
10.3 Θεματικές ενότητες.....	69
10.3.1 Πρώτη ενότητα: Ας γνωριστούμε	69
10.3.2. Δεύτερη ενότητα: Κοινωνικότητα	73
10.3.3. Τρίτη ενότητα: Το σώμα μας.....	78
10.3.4. Τέταρτη ενότητα: Στο σχολείο.....	82
10.3.4.5. Πέμπτη ενότητα: Μέσα μεταφοράς	86
Συμπεράσματα-συζήτηση.....	92
Βιβλιογραφία.....	94
Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία.....	94
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.....	99
Διαδίκτυο.....	100
Παράρτημα	102

Περίληψη

Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να παρουσιάσει την παραγωγή διδακτικού υλικού για μαθητές προσχολικής ηλικίας πρόσφυγες από την Ουκρανία για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας ως ξένης.

Στόχος του εκπαιδευτικού υλικού είναι να δοθεί έμφαση στην επικοινωνιακή προσέγγιση και στον παιγνιώδη χαρακτήρα που υιοθετεί για την επίτευξη της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας ως ξένης. Ακόμη, αποτελεί ένα διδακτικό υλικό που σέβεται την πολιτισμική ταυτότητα των προσφύγων και δεν την ακυρώνει. Μέσα από αυτό το εκπαιδευτικό υλικό, οι μαθητές προσχολικής ηλικίας, θα είναι σε θέση να συνεργαστούν και να αλληλεπιδράσουν σε ένα πολυπολιτισμικό πλαίσιο με σεβασμό και αποδοχή της πολιτισμικής ταυτότητας των μαθητών ανεξάρτητα από την καταγωγή τους.

Ο σχεδιασμός του εκπαιδευτικού υλικού βασίστηκε στην επικοινωνιακή προσέγγιση της διδασκαλίας της γλώσσας καθώς επίσης στην παιγνιώδη και στην ομαδοσυνεργατική προσέγγιση. Σύμφωνα με τον Μήτση(2004), «γνωρίζω μια γλώσσα» δε σημαίνει ότι απλά μπορώ να λέω και να χρησιμοποιώ μερικές λέξεις ή προτάσεις, αλλά αντίθετα ότι μπορώ, χρησιμοποιώντας αυτές τις προτάσεις, να πετύχω ένα επικοινωνιακό αποτέλεσμα.

Το εκπαιδευτικό υλικό εστιάζει στην καλλιέργεια των τεσσάρων γλωσσικών δεξιοτήτων μέσα από βιωματικές δραστηριότητες και ρεαλιστικές

καταστάσεις επικοινωνίας που επιτρέπουν την ενεργή συμμετοχή και δημιουργική χρήση της γλώσσας-στόχου. Σύμφωνα με το υλικό αυτό, η εκμάθηση της ελληνικής ως ξένης γλώσσας, επιτυγχάνεται μέσα από παιγνιώδεις δραστηριότητες, μετατρέποντας το μάθημα σε μια ευχάριστη διαδικασία. Επιπρόσθετα, παρέχει στους μαθητές πρόσφυγες ευκαιρίες ανάδειξης της μητρικής τους γλώσσας και πολιτισμική τους ταυτότητας.

Η θεματολογία του υλικού πηγάζει από την καθημερινή ζωή, τις συνήθειες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Ακόμη, το υλικό βασίστηκε στα χαρακτηριστικά και στις γλωσσικές ανάγκες των μικρών μαθητών από την Ουκρανία και στα χαρακτηριστικά της πολυαισθητηριακής προσέγγισης και παιγνιώδης μάθησης.

Λέξεις κλειδιά: ελληνική γλώσσα ως ξένη, παιδιά προσχολικής ηλικίας, πρόσφυγες από την Ουκρανία, επικοινωνιακή προσέγγιση, παιγνιώδης μάθηση

Abstract

This paper aims to present the production of teaching material for pre-school students of refugees from Ukraine for the learning of Greek as a foreign language.

The aim of the educational material is to emphasize the communicative approach and the playful character adopted to achieve the teaching of Greek as a foreign language. Furthermore, it is a teaching material that respects the cultural identity of refugees and does not invalidate it. Through this educational material, preschool students will be able to cooperate and interact in a multicultural context, respecting and accepting the cultural identity of students regardless of their origin.

The design of the educational material was based on a communicative approach to language teaching as well as on a playful and collaborative approach. According to Mitsis (2004), "knowing a language" does not mean that I can simply say and use some words or sentences, but rather that I can, by using these sentences, achieve a communicative effect.

The educational material focuses on the cultivation of the four language skills through experiential activities and realistic communication situations that allow active participation and creative use of the target language. According to this material, the learning of Greek as a foreign language is achieved through playful activities, turning the lesson into an enjoyable process. In addition, it provides refugee students with opportunities to highlight their mother tongue and cultural identity.

The themes of the material are derived from the students' daily life, habits and interests. Furthermore, the material was based on the characteristics and language needs of young Ukrainian students and the features of multi-sensory approach and playful learning.

Key words: Greek language as a foreign language, preschool children, refugees from Ukraine, communicative approach, playful learning

Εισαγωγή

Είναι γεγονός ότι η Ευρώπη βιώνει μια, εκ των μεγαλύτερων, προσφυγική κρίση στο εσωτερικό της εξαιτίας της Ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία. Οι ραγδαίες προσφυγικές ροές έχουν επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό την ελληνική κοινωνία, η οποία καλείται να διαχειριστεί και να αντιμετωπίσει τα νέα δεδομένα σε συνάρτηση με την ταυτόχρονη μεταναστευτική και προσφυγική ροή από χώρες της Μέσης Ανατολής. Η αθρόα μετακίνηση ανθρώπων από ποικίλα πολιτισμικά περιβάλλοντα στην ελληνική κοινωνία έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις τον τελευταίο χρόνο με αποτέλεσμα να παρατηρείται αλλαγή της κοινωνίας σε πολυπολιτισμική. Η νέα πραγματικότητα έχει επιφέρει αλλαγές σε όλα τα επίπεδα ζωής, στο κοινωνικό, στο γλωσσικό, στο οικονομικό και στο πολιτισμικό.

Η γλωσσική και εθνική ομοιομορφία έχει δώσει τη θέση της στην πολιτισμική πολυμορφία και ετερότητα. Ταυτόχρονα και ο χώρος της εκπαίδευσης παύει να είναι ομοιογενής. Έτσι, το εκπαιδευτικό σύστημα καλείται να παίξει ενεργό και καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων για την αποδοχής της ετερότητας και να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα.

Η ένταξη προσφύγων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί πρόκληση για την ελληνική κοινωνία. Οι μικροί μαθητές από την Ουκρανία οφείλουν και πρέπει να έχουν πρόσβαση στην ελληνική εκπαίδευση. Επομένως, η ελληνική κοινωνία καλείται να αναλάβει τον σχεδιασμό και την παραγωγή κατάλληλων εκπαιδευτικών υλικών. Απώτερος σκοπός είναι η ένταξη των προσφύγων στο εθνικό σύστημα της Ελλάδος. Τα νέα δεδομένα στον χώρο της εκπαίδευσης, με την ποικιλομορφία και ετερότητα των μαθητών, χρήζουν ιδιαίτερης αντιμετώπισης, υιοθετώντας μια νέα μορφή επικοινωνίας, τη διαπολιτισμική επικοινωνία. Κρίνεται απαραίτητη η παραγωγή γλωσσικών διδακτικών υλικών που να βασίζονται στα νέα κοινωνικά δεδομένα και στις ανάγκες μιας διαπολιτισμικής προσέγγισης της μάθησης ενώ παράλληλα ο σχεδιασμός τους να λαμβάνει υπόψη το

πολιτισμικό και μορφωτικό κεφάλαιο των μαθητών πάνω στο οποίο θα δομηθεί η εκμάθηση της ξένης γλώσσας.

Μια προσπάθεια παραγωγής γλωσσικού διδακτικού υλικού αποτελεί η παρούσα εργασία. Στόχος της παραγωγής του γλωσσικού υλικού είναι η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας ως ξένης από μαθητές προσχολικής ηλικίας από την Ουκρανία. Το εκπαιδευτικό υλικό εστιάζει στην επικοινωνιακή προσέγγιση και καλλιέργεια διαπολιτισμικής επικοινωνίας των μαθητών. Παράλληλα, μέσα από την παιγνιώδη προσέγγιση θα μάθουν να συνεργάζονται και να αλληλεπιδρούν ισότιμα.

Η εργασία διακρίνεται σε δυο μέρη. Στο πρώτο μέρος υπάρχει το θεωρητικό κομμάτι, δηλαδή το θεωρητικό υπόβαθρο που στηρίχτηκε η παραγωγή διδακτικού υλικού ενώ στο δεύτερο υπάρχει το πρακτικό, δηλαδή το καθαυτό γλωσσικό διδακτικό υλικό.

Στο πρώτο κεφάλαιο αποσαφηνίζεται, αρχικά, η έννοια «πρόσφυγας» και γίνεται αναφορά στο προσφυγικό φαινόμενο που αντιμετωπίζει η Ελλάδα και συγκεκριμένα στη προσφυγική ροή από την Ουκρανία. Επίσης, αναφέρεται στον σημαντικό ρόλο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ και στο γλωσσικό και πολιτισμικό υπόβαθρο των παιδιών προσφύγων το οποίο διαφέρει από το κεφάλαιο της χώρας υποδοχής.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται εννοιολογική αποσαφήνιση και διάκριση των ορών «γλώσσα», «μητρική», «πρώτη», «δεύτερη» και «ξένη». Στη συνέχεια, στο τρίτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η αναγκαιότητα της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας ως ξένης ως απόρροια της πολυπολιτισμικότητας της κοινωνίας.

Για τη διδασκαλία μιας ξένης γλώσσας έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς διάφορες προσεγγίσεις-μέθοδοι, βασισμένες σε θεωρίες. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε αυτές και παρουσιάζονται οι σύγχρονες προσεγγίσεις- μέθοδοι διδασκαλίας στις οποίες βασίστηκε ο σχεδιασμός του διδακτικού υλικού.

Το πέμπτο κεφάλαιο αναφέρεται σε μια διαφορετική μορφή επικοινωνίας, τη διαπολιτισμική επικοινωνία και την καλλιέργεια διαπολιτισμικής επίγνωσης-ικανότητας των μαθητών. Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών που υπάρχουν για την ελληνική γλώσσα ως ξένη.

Στη συνέχεια, στα επόμενα κεφάλαια (έβδομο και όγδοο), γίνεται αναφορά στο Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.) και στο Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο.

Το ένατο κεφάλαιο εστιάζει στις αρχές και στους παράγοντες σχεδιασμού του εκπαιδευτικού υλικού. Διασαφηνίζονται οι όροι πολυτροπικότητα, πολυαισθητηριακό και θεματοκεντρική προσέγγιση καθώς επίσης αναφέρονται οι ανάγκες και τα χαρακτηριστικά τα όποια λήφθηκαν υπόψη κατά τον σχεδιασμό του διδακτικού υλικού.

Η εργασία κλείνει με το δέκατο κεφάλαιο και τα συμπεράσματα-συζήτηση. Στο δέκατο κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση του εκπαιδευτικού υλικού «Ταξιδεύοντας στη μαγική χώρα της ΑΒΓ», παρουσιάζοντας τη στοχοθεσία, τη μεθοδολογία, τα περιεχόμενα και τους επιμέρους στόχους του .

Ολοκληρώνοντας γίνεται αντιληπτό πως πρέπει να σεβαστούμε και να ακολουθήσουμε τον εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης. Η γλωσσική και πολιτισμική πολυμορφία είναι μια πραγματικότητα την οποία πρέπει να αποδεχτούμε και να διαχειριστούμε με τον καλύτερο τρόπο.

Μέρος 1^ο

1. Πρόσφυγες στην Ελλάδα

1.1 Εισαγωγή

Παρόλο που η μετανάστευση αποτελεί ένα επίκαιρο ζήτημα λόγω των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών που καταφτάνουν καθημερινά στην Ελλάδα, η αφετηρία της βρίσκεται πριν περίπου δυο εκατομμύρια χρόνια με τον homo erectus. Οι πρώτοι άνθρωποι όντας οργανωμένοι σε ομάδες κυνηγών και τροφοσυλλεκτών μετακινούνταν συνεχώς με σκοπό την εξασφάλιση τροφής καθώς η «οικονομική» τους κατάσταση καθιστούσε την μετανάστευση τους αναγκαία. Η μετανάστευση – μετακίνηση, θα λέγαμε, ήταν κανονικότητα. Στη συνέχεια, με την ανάπτυξη της γεωργίας και την εμφάνιση της τεχνολογίας, οι άνθρωποι ανέπτυξαν κοινωνίες σε μόνιμο και σταθερό χώρο και ήταν απαλλαγμένοι από την ανάγκη μετανάστευσης.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι πολυδιάστατο, πολυεπίπεδο και χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα καθώς έχει αντίκτυπο σε πολιτικό, οικονομικό, πολιτισμικό, κοινωνιολογικό και ψυχολογικό επίπεδο. Η μετανάστευση περιγράφει και αφορά άμεσα τις μετακινήσεις μεμονωμένων ατόμων ή/και μεγάλων ομάδων πληθυσμού είτε στο εσωτερικό είτε και μεταξύ διαφορετικών κρατών, για λόγους όπως κοινωνικές μεταβολές, οικονομικές και πολιτικών κρίσεων, επαναστάσεις και πόλεμοι, ασύμμετρη κατανομή του παγκόσμιου πλούτου, απορρύθμιση της αγοράς εργασίας, ανθρωπογενείς καταστροφές¹.

Κατά τον επίσημο ορισμό που αποδέχονται τα Ηνωμένα Έθνη (Η. Ε) : «διεθνής μετανάστευσης» θεωρείται κάθε άτομο που φεύγει από τη χώρα της συνήθους κατοικίας του για ένα ελάχιστο χρονικό διάστημα². Σε αυτή τη κατηγορία, των διεθνών μεταναστών, εντάσσονται οι πρόσφυγες. Οι πρόσφυγες εγκαταλείπουν τη χώρα τους επειδή μαστίζεται από ένοπλες συγκρούσεις ή εξαιτίας εφαρμογής πολιτικών διώξεων.

---

¹ <http://www.opengov.gr/immigration/?p=799>.

² 1998 UN recommendations on the statistics of international migration: https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/SeriesM_58rev1E.pdf.

Πρόσφυγας ονομάζεται, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης το 1951 , κάθε άνθρωπος που εγκαταλείπει χωρίς την θέληση του το κράτος του οποίου είναι πολίτης, εξαιτίας ενός δικαιολογημένου φόβου ότι εκεί θα υποστεί διωγμούς λόγω της θρησκείας, της εθνικότητας, ή ακόμα και εξαιτίας της ιδιότητάς του ως μέλος μιας ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ή των πολιτικών του απόψεων (πολιτικός πρόσφυγας), και επιπλέον του είναι αδύνατο να εξασφαλίσει προστασία από τη χώρα του ή, εξαιτίας του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να τεθεί υπό αυτή την προστασία³.

Αξίζει να σημειωθεί ως κύρια διαφοροποίηση μεταξύ των προσφύγων και των οικονομικών μεταναστών, η Ύπατη Αρμοστεία εξηγεί πως οι δεύτεροι είναι «πρόσωπα που για λόγους διαφορετικούς από εκείνους που αναφέρονται στον ορισμό του πρόσφυγα εγκαταλείπουν οικειοθελώς τη χώρα τους με σκοπό να εγκατασταθούν αλλού»⁴. Οι μετανάστες επιλέγουν να μετακινηθούν, όχι εξαιτίας κάποιας απειλής δίωξης ή θανάτου, αλλά κυρίως για να βελτιώσουν τη ζωή τους αναζητώντας καλύτερες εργασιακές συνθήκες ή, σε κάποιες περιπτώσεις, για να ενωθούν με μέλη της οικογένειάς τους που βρίσκονται ήδη στο εξωτερικό, όπως επίσης για εκπαιδευτικούς ή άλλους λόγους. Σε αντίθεση με τους πρόσφυγες που δεν μπορούν να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους με ασφάλεια, οι μετανάστες δεν αντιμετωπίζουν αντίστοιχο εμπόδιο στην επιστροφή τους ούτε φόβο. Εάν επιλέξουν να επιστρέψουν, θα συνεχίσουν να απολαμβάνουν την προστασία της κυβέρνησής τους.

Οι πρόσφυγες , επομένως, διασχίζουν τα σύνορα της χώρας τους και αναζητούν την ασφάλεια των γειτονικών κρατών ωθούμενοι από την επικινδυνότητα της κατάστασης που επικρατεί στον τόπο τους. Σύμφωνα με την παραπάνω περίπτωση αναγνωρίζονται διεθνώς ως «πρόσφυγες» και μόνο τότε έχουν το δικαίωμα βοήθειας από τα κράτη υποδοχής , την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, και άλλες οργανώσεις, προστατευόμενοι στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου και άλλων διεθνών και εθνικών νόμων. Ανάγκη της διεθνούς κοινότητας αποτελεί η διαφύλαξη των βασικών αρχών της προσφυγικής προστασίας εκ των οποίων θεμελιώδης

---

³ <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/05/handbookcriteria.pdf>

⁴ <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/05/handbookcriteria.pdf>

αρχή είναι η απαγόρευση εκδίωξης ή επιστροφής προσφύγων σε καταστάσεις απειλητικές για τη ζωή τους. Ακρογωνιαίος λίθος της προσφυγικής προστασίας σήμερα παραμένουν η σύμβαση του 1951⁵ και το Πρωτόκολλο του 1967⁶. Τα δίδυμα αυτά κείμενα διευκρινίζουν με σαφήνεια ποιος είναι πρόσφυγας και το είδος της προστασίας, άλλων μορφών βοήθειας και των κοινωνικών δικαιωμάτων που δικαιούνται οι πρόσφυγες. Παράλληλα διέπνευσαν πολλά νομικά κείμενα που ακολούθησαν, όπως η σύμβαση της Αφρικανικής Ένωσης για τους πρόσφυγες του 1969.

1.2 Πρόσφυγες στην Ελλάδα από την Ουκρανία

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μεγάλη αύξηση του αριθμού των προσφυγικών ροών στη χώρα μας. Από τη μία πλευρά, η αυξανόμενη αστάθεια και ανασφάλεια στη Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική αύξησε και τον αριθμό των ανθρώπων που επιχειρούν να ξεφύγουν από αυτές τις καταστάσεις και να βρουν ένα καλύτερο μέλλον στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από την άλλη η εισβολή στην Ουκρανία από τους Ρώσους ανάγκασε εκατομμύρια ανθρώπους να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να αναζητήσουν καταφύγιο σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με την Έγχαρη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, έχουν καταγραφεί 8,8 εκατομμύρια διελεύσεις συνόρων από την Ουκρανία από τότε που ξέσπασε ο πόλεμος. Συνολικά 73.850 άτομα έχουν προβεί σε υποβολή αίτησης για διεθνή προστασία τον Μάρτιο του 2022, περισσότερο κατά 11% σε αντίθεση με τον Μάρτιο του 2021. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στον πόλεμο στην Ουκρανία. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πάνω από 6,1 εκατομμύρια Ουκρανοί έχουν, μέχρι στιγμής, προσφύγει στην Ευρώπη, κατά κύριο λόγο στην Πολωνία, στη Γερμανία, στη Τσεχία, στην Τουρκία και στην Ιταλία. Σύμφωνα με την Frontex, τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, πάνω

---

⁵ <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2018/01/04-symvasiprotokollo.pdf>

⁶ <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/protocolrefugees.pdf>

από 2,5 εκατομμύρια Ουρανοί επέστρεψαν στην πατρίδα τους μεταξύ Φεβρουαρίου και Ιουνίου.⁷

Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα τον Μάρτιο του 2022 είχαν έρθει 14.630 Ουκρανοί πρόσφυγες. Τους δύο επόμενους μήνες σημειώθηκε σταδιακή πτώση, όπου τον Απρίλιο καταγράφηκαν 7.750 αφίξεις και τον Μάιο 8.700. Στη συνέχεια αυξήθηκε ο αριθμός των Ουκρανών προσφύγων, όπου τον Ιούνιο έφθασαν στην Ελλάδα 15.135 άτομα και μόλις τις πρώτες δύο εβδομάδες του Ιουλίου (έως 13/7) ήδη 9.830 Ουκρανοί είχαν φτάσει στη χώρα μας. Συνολικά από την αρχή του πολέμου έχουν περάσει τα ελληνικά σύνορα 57.550 πρόσφυγες από την Ουκρανία, όμως αρκετοί από αυτούς έχουν χρησιμοποιήσει την Ελλάδα ως ενδιάμεσο σταθμό για να μεταβούν σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα, όπως προκύπτει από τις αιτήσεις που έχουν κατατεθεί για την αναγνώριση προσφυγικού προφίλ για ένα χρόνο, μέσω της ειδικής διαδικασίας που έχει προβλεφθεί συνολικά στην Ευρώπη για τους Ουκρανούς. Η αύξηση του αριθμού των αφίξεων, κυρίως μέσω των χερσαίων συνόρων, συνδυάζεται με το γεγονός ότι σε κάποιες γειτονικές της Ελλάδας χώρες είχαν παραχωρηθεί για διαμονή ξενοδοχεία, τα οποία όμως έπρεπε να αδειάσουν λόγω του τουρισμού. (Γεωργιοπούλου, 2022)

Επιπρόσθετα, η μεγάλη η προσφυγική ροή από την Ουκρανία στην Ελλάδα έχει ως αποτέλεσμα να αυξηθεί και ο γενικός πληθυσμός προσφύγων στη χώρα μας. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα αριθμητικά στοιχεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το 2021 ο αριθμός προσφύγων στην Ελλάδα αγγίζει τους 119.650⁸.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, εάν και 18.648 Ουκρανοί πρόσφυγες έχουν υποβάλει αίτημα προσωρινής προστασίας, ελάχιστοι, μόλις 229, έχουν ζητήσει στέγαση και διαμένουν στις δύο δομές φιλοξενίας που έχει προβλέψει το υπουργείο στην Ελευσίνα και στις Σέρρες. Επιπλέον, οι Ουκρανοί πρόσφυγες εντάχθηκαν στο πρόγραμμα επιδότησης στέγης HELIOS. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα

---

⁷ https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170629STO78630/prosfugiki-krisi-kai-ee-stoicheia-kai-arithmoi?fbclid=IwAR0TKzU_oPARDbaeC4_FjNUs4JS9SOuZaTBL5s-FzI0ss9fTAKb8nbeOng8

⁸ https://www.europarl.europa.eu/infographic/asylum-migration/index_el.html#filter=2021-el

αφορούσε και συνεχίζει να αφορά τους πρόσφυγες που βρίσκονται στην Ελλάδα από άλλες χώρες.

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία, η ανταπόκριση των Ουκρανών που διαμένουν στην Ελλάδα τους τελευταίους μήνες είναι μεγάλη, καθώς δεν διαφαίνεται να υπάρχει άμεση προοπτική επιστροφής στην πατρίδα τους. Οι Ουκρανοί που έχουν έρθει στην Ελλάδα μετά την έναρξη του πολέμου δικαιούνται άδεια διαμονής, υγειονομική περίθαλψη και εκπαίδευση, καθώς και ελεύθερη πρόσβαση στις μετακινήσεις στο πλαίσιο των διευκολύνσεων που προσφέρονται ως ευρωπαϊκή πολιτική. (Γεωργιοπούλου, 2022)

Αναφορικά με την εκπαίδευση, τα ανήλικα παιδιά προσφύγων έχουν ίση πρόσβαση στο εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα υπό τις ίδιες συνθήκες που ισχύουν και για τους Έλληνες πολίτες. Τα παιδιά πρόσφυγες έχουν δικαίωμα πρόσβασης στο ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης για όσο χρονικό διάστημα παραμένουν στην Ελλάδα και λαμβάνουν πιστοποιητικό παρακολούθησης κατά την επίσημη ημερομηνία αναχώρησής τους από τη χώρα μας. Επιπλέον, η πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας δεν υποχρεώνει τους πρόσφυγες και τα μέλη της οικογένειάς τους να παραμείνουν στην Ελλάδα.

1.3 Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες (UNHCR)

Η UNHCR, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, ιδρύθηκε το 1950 από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και διευθύνει καθώς επίσης συντονίζει ενέργειες για την προστασία και την υποστήριξη των προσφύγων σε όλον τον κόσμο. Σημαντικός είναι, επιπρόσθετα, ο ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας στην Ελλάδα, η οποία αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης του ΟΗΕ του 1951 περί του καθεστώτος των προσφύγων. Η Ύπατη Αρμοστεία στην Ελλάδα συνεργάζεται με τις Ελληνικές Αρχές, μη κυβερνητικές και λοιπές οργανώσεις καθώς και με τα δίκτυα και τις κοινότητες εθελοντών με σκοπό να διασφαλίσει την προστασία των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο που φτάνουν στην Ελλάδα. Η Ύπατη Αρμοστεία έχει

συμβουλευτικό ρόλο για τη βελτίωση της πολιτικής και της παροχής υπηρεσιών που επηρεάζουν τις ζωές των προσφύγων, βοηθά την ελληνική κυβέρνηση να βελτιώσει τη διαδικασία ασύλου και την πρόσβαση σε δικαιώματα και όταν είναι αναγκαίο, βοηθά την κυβέρνηση να καλύψει τις βασικές ανάγκες των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η Ύπατη Αρμοστεία παρέχει υποστήριξη όταν υπάρχουν κενά ως προς τη στέγαση, την ύδρευση, τις εγκαταστάσεις υγιεινής, την τροφή, βασικά μη διατροφικά είδη, την υγεία, την εκπαίδευση, την παροχή πληροφοριών, τον συντονισμό και τη διαχείριση των χώρων υποδοχής. Παρέχει την παραπάνω βοήθεια είτε άμεσα είτε μέσω εταίρων και ο ρόλος της μπορεί να διαφέρει από περιοχή σε περιοχή, ανάλογα με τις ανάγκες και τις συνεργασίες που υπάρχουν. Η Ύπατη Αρμοστεία παρέχει επίσης στήριξη στις Αρχές, στο προσωπικό μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) και σε άλλους φορείς προκειμένου να τους βοηθήσει να κατανοήσουν καλύτερα τις ανάγκες των προσφύγων και να ανταπεξέλθουν σε αυτές.

1.4 Το γλωσσικό και πολιτισμικό υπόβαθρο των προσφύγων

Τα παιδιά πρόσφυγες κατάγονται από ένα άλλο έθνος με διαφορετική γλωσσική και πολιτισμική ταυτότητα, η οποία έχει διαμορφωθεί σε ένα άλλο γλωσσικό και πνευματικό πολιτισμό. Θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως «άφωνοι», επειδή δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα που μιλούν στην χώρα υποδοχής. Εξαιτίας της μετεγκατάστασής τους, νιώθουν πως βρίσκονται ανάμεσα σε δυο διαφορετικούς κόσμους, χώρα καταγωγής και χώρα υποδοχής, καθώς έρχονται αντιμέτωποι με μια νέα πραγματικότητα, διαφορετική από αυτή που γνώριζαν έως τότε. Μια πραγματικότητα με έναν άλλον πολιτισμό, μια άλλη νοοτροπία, μια άλλη γλώσσα την οποία οφείλουν να οικειοποιηθούν για την ομαλή ένταξη και αποδοχή τους από το κοινωνικό σύνολο.

Τα παιδιά πρόσφυγες βιώνουν μια μεταβατική κατάσταση, η οποία έχει διάρκεια και οφείλουν να αναπροσαρμόζονται στα νέα κοινωνικά δεδομένα και

να αναπροσδιορίζονται. Η διαφορετική τους πολιτισμική καταγωγή αποτελεί, κάποιες φορές, αύξηση της μειονεκτικής τους μεταχείρισης και αποκλεισμό. Απαραίτητη προϋπόθεση για την παροχή ίσων ευκαιριών με τους γηγενείς, αποτελεί το δικαίωμα αξιοποίησης του μορφωτικού τους κεφαλαίου στα πλαίσια της εκπαίδευσης. (Δαμανάκης, 2005)

Μέσα από την εκπαίδευση στη χώρα υποδοχής τα παιδιά θα ενταχθούν όσο το δυνατόν καλύτερα στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Αναφορικά με την Ελλάδα ως χώρα υποδοχής τα παιδιά πρόσφυγες, όπως προαναφέραμε, έχουν ίσα δικαιώματα στην εκπαίδευση σε σχέση με τους Έλληνες πολίτες. Τα παιδιά για να αντεπεξέρθουν στα νέα κοινωνικά δεδομένα και στις προκλήσεις της νέας τους ζωής καθώς επίσης και να ξεπεράσουν τα «κακώς κείμενα» της μετεγκατάστασης τους χρήζουν μιας κατάλληλης εκπαιδευτικής υποστήριξης και αμέριστη βοήθεια.

Αυτό το οποίο δεν λαμβάνεται υπόψη σε έναν μαθητή με πολιτισμική ετερότητα, είναι το γεγονός, ότι ο μαθητής έρχεται στο σχολείο με γλωσσικές ικανότητες και ιδιότητες ενός άλλου πολιτισμού, οι οποίες δυσκολεύουν τη σχολική ένταξη και προσαρμογή στα νέα κοινωνικά δεδομένα (Hymes, 1972). Επίσης, οι μαθητές είναι φορείς μιας άλλης γλώσσας, ενός άλλου πολιτισμού, μιας άλλης μορφής κοινωνικοποίησης. Η γλώσσα αποτελεί ισχυρό στοιχείο της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας μιας κοινωνίας (Χαραλαμπόπουλος & Χατζησαββίδης, 1997) Κάτι τέτοιο, δηλαδή την πολιτισμική και γλωσσική ετερότητα των μαθητών προσφύγων, θα πρέπει να το εκμεταλλευτούμε και να το χρησιμοποιήσουμε προς όφελος των παιδιών αυτών. Σύμφωνα με τους Τριανταφυλλίδου και Μαρούκη(2010), *«Η πολιτισμική διαφορετικότητα και ιδιαιτερότητα, που προέρχεται από τη μετανάστευση και το προσφυγικό, προσφέρει πληθώρα ευκαιριών και προκλήσεων»*, οι οποίες με την κατάλληλη διαχείριση μπορούν να καταστούν φορείς πολιτισμικού εμπλουτισμού (Δαμανάκης, 2005). Επομένως, κρίνεται αναγκαία η παραγωγή και κατασκευή γλωσσικού υλικού με νέους τρόπους και μεθόδους συμβιβασμού, αποδοχής και ενσωμάτωσης των διαφορετικών πληθυσμών στην Ελληνική κοινωνία και στο εκπαιδευτικό της σύστημα. Η διδασκαλία της γλώσσας να έχει ως σκοπό να διαφυλάττει και να καλλιεργεί την εθνική τους ταυτότητα. Σύμφωνα με τον Δαμανάκη(2005), *«Η αποδοχή του μορφωτικού κεφαλαίου*

των μαθητών, ανεξαρτήτως προελεύσεως, αποτελεί τη βασική τομή μιας ισότιμης εκπαιδευτικής διαδικασίας». Συνεπώς, η μητρική γλώσσα των μαθητών αποτελεί το μορφωτικό τους κεφάλαιο, το οποίο οφείλουμε να διασώσουμε, διότι η ενίσχυση της μητρικής γλώσσας επηρεάζει θετικά την εκμάθηση και κατάκτηση μιας δεύτερης γλώσσας. Παρατηρείται ότι όταν μια από τις δύο γλώσσες δεν αναπτύσσεται πλήρως, τότε η γνωστική λειτουργία επηρεάζεται αρνητικά (Σκούρτου, 1997).

Οι μαθητές πρόσφυγες πρέπει να αποκτήσουν μια αίσθηση κανονικότητας, η οποία θα τους διασφαλίσει την εκμάθηση της γλώσσας- στόχου. Βασική προϋπόθεση και ταυτόχρονα μέσο για την επιθυμητή προσαρμογή και ένταξη τους στα νέα κοινωνικά δεδομένα αποτελεί η γλώσσα καθώς επίσης ο σεβασμός και η αναγνώριση της ετερότητας. Οι μαθητές πρέπει να διδαχθούν τη χρήση της γλώσσας της χώρας υποδοχής και να την κατακτήσουν μέσα σε συγκεκριμένες επικοινωνιακές περιστάσεις.

Τέλος, η ενίσχυση της πολιτισμικής και γλωσσικής ταυτότητας μπορεί να συντελέσει στην ενοποίηση των πολιτισμικών στοιχείων μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας στην οποία οι μαθητές θα αποκτήσουν ευρύτερη κατανόηση του σύγχρονου κόσμου και της κοινωνίας. (Ρίζου, 2019)

2. Η Ελληνική γλώσσα ως ξένη

2.1 Ο όρος «γλώσσα»

Η γλώσσα αποτελεί ένα πολύπλευρο και πολύπλοκο ανθρώπινο φαινόμενο, το οποίο διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο σε όλους τους τομείς της ζωής και έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας πολλών επιστημονικών κλάδων, πέραν της επιστήμης της Γλωσσολογίας.

Πιο συγκεκριμένα, ο γλωσσολόγος Saussure, οι ιδέες του οποίου έθεσαν τις βάσεις στην επιστήμη της Γλωσσολογίας, το 1916 όρισε τη γλώσσα ως «σύστημα σημείων που εκφράζει ιδέες...» (οπ. αναφ. Χαραλαμπάκης, 1992), «...και γι' αυτό μπορεί να συγκριθεί με τη γραφή, το αλφάβητο των κωφάλαλων, με τις συμβολικές τελετουργίες, με τις μορφές εκδήλωσης

ευγενείας, με τα στρατιωτικά σήματα κτλ. Μόνο που είναι το πιο σημαντικό από αυτά τα συστήματα.» (οπ. αναφ. Τοκατλίδου, 2004) Παράλληλα, προσπάθησε να ορίσει το αντικείμενο της συγκεκριμένης επιστήμης κάνοντας μια διάκριση. Η γλώσσα, σύμφωνα με τον Saussure, διακρίνεται σε λόγο (langue) και ομιλία (parole) (οπ. αναφ. στο Μήτσης, 2004α). Ο λόγος είναι το σύστημα στοιχείων που επιτελούν συγκεκριμένες λειτουργίες και η ομιλία είναι η συνέπεια του λόγου, η χρήση αυτού του συστήματος, σύμφωνα με τον Saussure(1916, οπ αναφ. στο Μήτσης, 2004α). Γίνεται αντιληπτό, ότι η γλώσσα είναι ένα σύστημα σημείων, ένας κώδικας επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Η γλώσσα χρησιμοποιείται για την επίτευξη της επικοινωνίας μεταξύ των μελών μιας γλωσσικής κοινότητας (Μήτσης, 2004). Είναι ένα κοινωνικό προϊόν το οποίο διαμορφώνεται και ενυπάρχει στα μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας (Saussure, 1916).

Επιπρόσθετα, ο Sapir (1921) όρισε τη γλώσσα ως «καθαρά ανθρώπινη αλλά μη ενστικτώδη μέθοδο για τη μετάδοση ιδεών, συγκινήσεων και επιθυμιών μέσω ενός συστήματος συμβόλων εκουσίως παραγομένων». Ωστόσο αυτός ο ορισμός χαρακτηρίζεται από ασάφεια και παρουσιάζει προβλήματα ώστε να γίνει αποδεκτός, εφόσον οι «ιδέες, συγκινήσεις και επιθυμίες» με όση ευρύτητα κι αν εκληφθούν δεν περιλαμβάνουν όλα όσα θα μπορούσαν να μεταδοθούν μέσω της γλώσσας όπως π.χ. οι πληροφορίες, καθώς και άλλα συστήματα συμβόλων παράγονται τη θέληση του ανθρώπου, π.χ. νεύματα, γλώσσα του σώματος, χωρίς όμως να αποτελούν γλώσσα (Lyons, 1998).

Κατά τον Martinet (1976), «Γλώσσα είναι ένα όργανο επικοινωνίας, σύμφωνα με το οποίο η ανθρώπινη εμπειρία αναλύεται με διαφορετικό τρόπο σε κάθε κοινότητα, σε μονάδες προικισμένες με ένα σημασιολογικό περιεχόμενο και με μια φωνητική έκφραση, τα μονήματα: αυτή η φωνητική έκφραση αρθρώνεται με τη σειρά της σε διακριτικές και διαδοχικές μονάδες, τα φωνήματα, καθορισμένου αριθμού σε κάθε γλώσσα, των οποίων η φύση και οι αμοιβαίες σχέσεις διαφέρουν επίσης από γλώσσα σε γλώσσα» (οπ. αναφ. Χαραλαμπάκης, 1992). Από τον παραπάνω ορισμό συνάγεται ότι, πρώτον, με τον όρο γλώσσα νοείται ένα όργανο επικοινωνίας με διπλή

άρθρωση και φωνητική εκδήλωση, και δεύτερον, ότι υπαινίσσεται η συμβατικότητα και το αυθαίρετο του γλωσσικού σημείου.

Τέλος, ο Chomsky το 1957 σημειώνει «Στο εξής θα θεωρώ ότι μια γλώσσα είναι ένα σύνολο (πεπερασμένο ή μη) προτάσεων, καθεμιά από τις οποίες είναι πεπερασμένη σε έκταση και κατασκευασμένη από πεπερασμένο σύνολο στοιχείων» (οπ. αναφ. Lyons, 1998). Στο ενδιαφέρον του Αμερικανού γλωσσολόγου εντάσσονται οι δομικές ιδιότητες της γλώσσας και τα γενετικά/παραγωγικά της χαρακτηριστικά από μια καθαρά μαθηματική οπτική. Επιπλέον, διατυπώθηκε από τον Chomsky (1957, οπ. αναφ. στο Χαραλαμπίδης & Χατζησαββίδης, 1997 · Τοκατλίδου, 2004) μια διάκριση που διαχωρίζει τη γλώσσα σε γλωσσική ικανότητα (competence) και σε γλωσσική πραγμάτωση, επιτέλεσης ή επίδοσης (performance). Γλωσσική ικανότητα νοείται η γνώση και η δημιουργική χρήση του συστήματος-γλώσσα/λόγος- ,δηλαδή η εγγενής ικανότητα του ατόμου να παράγει «σωστές» φράσεις στη γλώσσα του. Ενώ, γλωσσική πραγμάτωση είναι το αποτέλεσμα αυτής της χρήσης, δηλαδή το αποτέλεσμα της δυνατότητας παραγωγής προτάσεων που υπακούν σε κανόνες και της γνώσης αυτής, εφαρμογή στην πράξη.

2.2 Εννοιολογική αποσαφήνιση και διάκριση των όρων «μητρική», «πρώτη», «δεύτερη» και «ξένη»

Ο όρος «γλώσσα» χαρακτηρίζεται από ποικίλους επιθετικούς προσδιορισμούς, όπως «μητρική», «πρώτη», «δεύτερη», «ξένη» κτλ., ο καθένας από τους οποίους προσιδιάζει στη διαφορετική λειτουργικότητα και σημασία της. Κρίνεται αναγκαία, επομένως, η διευκρίνιση των εννοιών που σχετίζονται με την γλώσσα.

Ως μητρική γλώσσα (mother tongue) θα μπορούσε να οριστεί η γλώσσα που μαθαίνει το άτομο από την μητέρα του, η πρώτη γλώσσα που μαθαίνει γενικώς ή αυτή που έχει μεγαλύτερη ισχύ σε κάθε χρονική στιγμή της ζωής του (Baker, 2001). Επομένως, η μητρική γλώσσα θεωρείται η γλώσσα της οικογένειας και των προγόνων, των δεσμών και των ταυτίσεων, του ανήκειν

και της ιστορίας (Αμπατζόγλου, 2001) φορτισμένη με ανάλογα συναισθήματα ή και θετικές στάσεις απέναντι σ' αυτή (Σελλά-Μάζη, 2001). Σε συνάφεια με τον όρο της μητρικής γλώσσας μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη βιβλιογραφία και ο όρος πρώτη γλώσσα. Ως πρώτη γλώσσα (Γ1/L1) εννοείται η γλώσσα που ο ομιλητής κατακτά «στα πρώτα χρόνια της ζωής του από το άμεσο περιβάλλον στο οποίο ζει» (Τριάρχη-Herrmann, 2000) ή ο «κώδικας επικοινωνίας που χρησιμοποιείται στο περιβάλλον του παιδιού και με τον οποίο, καθώς αυτό μεγαλώνει, έρχεται σε συνεχή επαφή» (Μήτσης & Μήτση, 2007).

Ως δεύτερη γλώσσα ή «ξένη γλώσσα» αναφερόμαστε σε εκείνη τη γλώσσα που ένα άτομο κατακτά δεύτερη, αφού έχει ήδη αρχίσει να αναπτύσσει ή έχει ήδη ολοκληρώσει την εκμάθηση της πρώτης γλώσσας. Η δεύτερη γλώσσα (Γ2/L2) ανάγεται χρονικά μεταγενέστερα από την πρώτη γλώσσα, εφόσον το άτομο μαθαίνει τη γλώσσα είτε ταυτόχρονα με την κατάκτηση της πρώτης είτε μετά την ολοκληρωμένη ή ημι-ολοκληρωμένη ανάπτυξη αυτής (Μήτσης, 1998 · Σκούρτου, 1997). Επομένως, οποιαδήποτε γλώσσα διδάσκεται ή μαθαίνεται μετά τη μητρική συνιστά έναν νέο κώδικα χρονολογικά μεταγενέστερο αλλά και αξιολογικά υποδεέστερο αφού μπαίνει σε δεύτερη θέση σε σχέση με τη μητρική γλώσσα και εμφανίζεται ως ένα ενιαίο σύστημα που χαρακτηρίζεται είτε ως δεύτερη (second language) είτε ως ξένη (foreign language) γλώσσα. Η διαφορά ανάμεσα στο χαρακτηρισμό μιας γλώσσας ως δεύτερη ή ως ξένη βρίσκεται στο ότι οι δυνητικοί ομιλητές της δεύτερης γλώσσας, μαθαίνουν τη γλώσσα χωρίς να την διδάσκονται συστηματικά, μέσω επικοινωνίας με φυσικούς ομιλητές και επεξεργαζόμενοι τα ερεθίσματα στη γλώσσα-στόχο. Αντίθετα, η ξένη γλώσσα διδάσκεται σε οργανωμένη τάξη με τη βοήθεια του κατάλληλου σχεδιασμένου εκπαιδευτικού υλικού από εξειδικευμένο καθηγητή.

Ωστόσο, χρήζει αναθεώρησης ο διαχωρισμός των δύο αυτών εννοιών, της δεύτερης γλώσσας με αυτή της ξένης, διότι μπορεί να προκύψουν ταυτόσημες κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες. Χαρακτηριστικά η Σκούρτου (1997) αναφέρει την απόφαση ενός ατόμου, το οποίο έχει κατακτήσει την ξένη γλώσσα, να παραμείνει για μεγάλο χρονικό διάστημα στη χώρα χρήσης αυτής της γλώσσας. Έτσι, η ξένη γλώσσα αποκτά τα χαρακτηριστικά της λειτουργίας μιας δεύτερης γλώσσας, καθώς το άτομο υποχρεούται να χρησιμοποιεί τη

γλώσσα της χώρας υποδοχής σε ευρεία κλίμακα για να μπορέσει να ανταπεξέλθει στις νέες επικοινωνιακές ανάγκες και περιστάσεις.

Επιπρόσθετα, η εκμάθηση μιας Χ γλώσσας ως ξένης ή δεύτερης, προϋποθέτει φυσικά τη γνώση μιας άλλης γλώσσας ως μητρική/πρώτη. Αξιοσημείωτο είναι πως, για την περίπτωση της δεύτερης γλώσσας γίνεται λόγος για εκμάθηση αντί για πρόσκτηση ή κατάκτηση. Σύμφωνα με την Μπέλλα (2011), «κατάκτηση» (acquisition) αποτελεί η διαδικασία κατά την οποία η μητρική γλώσσα ενός παιδιού μαθαίνεται από αυτό, ενώ «εκμάθηση» (learning) είναι η διαδικασία που μια δεύτερη γλώσσα μαθαίνεται σε οποιοδήποτε άτομο ανεξαρτήτως ηλικίας. Αυτό έγκειται στο ότι η εκμάθηση του δεύτερου κώδικα επικοινωνίας (δεύτερης ή ξένης γλώσσας) είναι μία διαδικασία δύσκολη και συνειδητή από το άτομο εφόσον έχει κατακτήσει τουλάχιστον τους βασικούς μηχανισμούς της πρώτης γλώσσας (Μήτσης, 1998).

Ο David Goodman⁹ υποστηρίζει ότι το παιδί ξεκινάει να μαθαίνει τη δεύτερη γλώσσα αφού πρώτα έχουν κατακτηθεί οι βασικοί κανόνες της πρώτης και πιθανότατα αυτό θα επηρεάσει την κατάκτηση της δεύτερης. Το παιδί γνωρίζει πώς να κάνει συζητήσεις και είναι γνωστικά πιο ώριμο συγκριτικά με την ταυτόχρονη διγλωσσία. Είναι πλέον αποδεκτό ότι οι άνθρωποι μπορούν να μάθουν μια δεύτερη γλώσσα με τέτοιο τρόπο ώστε πάντα να εξαρτάται από την πρώτη γλώσσα. Η καλή γνώση μιας γλώσσας είτε μπορεί να αλλάξει με το χρόνο ανάλογα με τη γεωγραφική ή κοινωνική κινητικότητα είτε να μείνει σχετικά σταθερή στο χρόνο και από τόπο σε τόπο. Αυτό βεβαίως αποτελεί μια ψυχοκοινωνική ερμηνεία και με αυτήν ασχολείται περισσότερο η κοινωνική ψυχολογία και η ψυχογλωσσολογία.

Για τα παιδιά των προσφύγων που έχουν έρθει στην Ελλάδα, ή αλλιώς για τους πρόσφυγες εν Ελλάδι μαθητές, η ελληνική γλώσσα αποτελεί ξένη γλώσσα εφόσον δεν έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνούν, ούτε να γνωρίζουν τη δομή της γλώσσας, ούτε και να έχουν γνώση των πολιτισμικών στοιχείων που διέπονται από αυτήν. Σύμφωνα με τα παραπάνω μπορούμε να πούμε ότι οι τάξεις υποδοχής θα πρέπει να ακολουθούν επικοινωνιακή

---

⁹ Goodman, D. (2012)

προσέγγιση με στόχο να προωθείται και να αναπτύσσεται η επικοινωνιακή ικανότητα των μαθητών.

3. Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας ως δεύτερης/ξένης

Η διδασκαλία μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας χρήζει ιδιαίτερης προσοχής καθώς απευθύνεται σε άτομα από διαφορετικό πολιτισμικό περιβάλλον με διαφορετική γλώσσα, κουλτούρα και θρησκεία.

Για τη διδασκαλία των δεύτερων/ξένων γλωσσών έχουν εκφραστεί και εφαρμοστεί ποικίλες προσεγγίσεις, βασισμένες σε διάφορες θεωρίες (π.χ. συμπεριφοριστικές, οπτικοακουστικές κ.α.) και διδακτικές πρακτικές με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους η καθεμία, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά την εκμάθησή τους.

Σύμφωνα με την Καγκά Ευαγγελία¹⁰, «Η διδασκαλία μιας γλώσσας ως δεύτερης/ ξένης γλώσσας δεν αποτελεί μια διαδικασία μετάδοσης και μηχανιστικής πρόσληψης των γνώσεων, αλλά μία σύνθεση μεθοδολογικών προσεγγίσεων και παιδαγωγικών πρακτικών, προκειμένου οι μαθητές να αποκτήσουν κίνητρα μάθησης και χρήσης της γλώσσας ως μέσου επικοινωνίας και πρόσβασης σε νέες γνώσεις και πληροφορίες».

Οι σύγχρονες μέθοδοι διδασκαλίας δίνουν έμφαση στην επικοινωνιακή διάσταση της γλώσσας καθώς στοχεύουν στην επικοινωνιακή εκμάθηση και χρήση της δεύτερης/ ξένης γλώσσας, καθώς εστιάζει σε ένα ρεαλιστικό περιβάλλον.

---

¹⁰ http://6dim-diap-elfth.thess.sch.gr/Greek/COMENIUS/EyrwpaikoProgrammaDiaBiouMathhsis/EyrwpaikoProgrammaCOMENIUS/COMENIUS2/I_didaskalia_ton_xenon_glosson.htm

Κατά την Καπραβέλου Αλεξία(2006) «η διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης, στοχεύει στη γνώση της ποικιλίας, δομής και λειτουργίας της γλώσσας ,στην πρόληψη-κατανόηση και παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου (ακρόαση, ομιλία, ανάγνωση, γραφή) για τις ανάγκες επικοινωνίας, στη μελέτη της ελληνικής κοινωνίας και του ελληνικού πολιτισμού».

Η γλωσσική ανάπτυξη της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας, επομένως, εστιάζεται σε τέσσερις βασικές δεξιότητες, την κατανόηση γραπτού και ακουστικού κειμένου και την παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου. Η ανάπτυξη αυτή θα πρέπει να αφορά κι άλλους σημαντικούς τομείς της ζωής του μαθητή, όπως κοινωνική συναναστροφή, συναισθηματική κατανόηση, ανεκτικότητα και συνύπαρξη με ξένους πολιτισμούς, ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και της προσωπικής έκφρασης.

Όπως αναφέρει ο Μήτσης (2004), η εκμάθηση μιας δεύτερη/ξένης γλώσσας δεν αποτελεί τη μηχανιστική αφομοίωση των δομών της, αλλά την εσωτερίκευση και εξοικείωση των ευρύτερων πολιτιστικών της στοιχείων. Πρόκειται για ένα αμοιβαίο γλωσσικό και πολιτισμό εμπλουτισμό καθώς οι μαθητές πρόσφυγες ,για να προσεγγίσουν την ελληνική, μπορούν να αξιοποιήσουν ποικίλες δεξιότητες που έχουν αναπτύξει στη μητρική τους γλώσσα. (Καπραβέλου, 2006)

Παράλληλα , η Τοκατλίδου (2003) αναφέρει ότι η γλωσσική εκπαίδευση δε στοχεύει μόνο τη γλωσσική καλλιέργεια, αλλά αποτελεί μια διαδικασία πιο σύνθετη, η οποία περικλείει στο εσωτερικό της την ένταξη στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, δηλαδή την επικοινωνία στο σύνθετο σύστημα του περιβάλλοντος που συμμετέχουν.

Η διαδικασία ένταξης των προσφύγων και των μεταναστών στο ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης αποτελεί πρόκληση για την ελληνική κοινωνία, η οποία καλείται να αναλάβει τον σχεδιασμό και την παραγωγή κατάλληλων εκπαιδευτικών υλικών. Οι μικροί μαθητές, πρόσφυγες και μετανάστες, οφείλουν και πρέπει να έχουν πρόσβαση στην ελληνική εκπαίδευση .

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως τα μικρά παιδιά διαφοροποιούνται ως ομάδα από τους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και τους ενήλικες, καθώς υιοθετούν ενθουσιώδη στάση για τη μάθηση χωρίς κολλήματα που μεταφέρουν οι μεγαλύτεροι μαθητές στην εκπαίδευση και χρειάζονται

συνδυασμό κίνησης του σώματος και δραστηριοτήτων που να διεγείρουν τη σκέψη. Η εκμάθηση των γλωσσών για τα παιδιά συνδέεται στενά με την πραγματική επικοινωνία, διότι βασίζεται περισσότερο στο άμεσο φυσικό περιβάλλον από ότι η γλώσσα των ενηλίκων (Γρίβα & Σέμογλου, 2016).

4. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις της διδασκαλίας της ξένης γλώσσας

4.1 Εισαγωγή

Στη σχετική βιβλιογραφία, ποικίλες διδακτικές προσεγγίσεις έχουν διατυπωθεί σχετικά με τη διαδικασία εκμάθησης μιας γλώσσας. Οι συγκεκριμένες προσεγγίσεις βρέθηκαν στο επίκεντρο των ερευνητών παγκοσμίως με το αντίστοιχο θεωρητικό υπόβαθρο η κάθε μία, το ρόλο του εκπαιδευτικού, τη διαφορετική στοχοθεσία, τις δραστηριότητες και τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται για την υλοποίηση των στόχων που έχουν τεθεί. Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει αποδεκτή η άποψη ότι η διδακτική των γλωσσών απαιτεί μία πολυμεθοδολογική προσέγγιση, η οποία επικεντρώνεται στον ίδιο το μαθητή, την ανάπτυξη των γλωσσικών και επικοινωνιακών του δεξιοτήτων και στρατηγικών (Γρίβα & Σέμογλου, 2016). Πριν γίνει η αναφορά των διδακτικών προσεγγίσεων που έχουν τεθεί σε διαχρονική εφαρμογή στη γλωσσική διδασκαλία, αξιοσημείωτες κρίνονται οι αρχές που τη πλαισιώνουν οι οποίες συνοψίζονται στα εξής σημεία (Ζάγκα, 2013):

1. Κατά τον Genesee (1994, οπ. αναφ. Ζάγκα, 2013:4) η διδασκαλία της δεύτερης / ξένης γλώσσας θεωρείται περισσότερο αποτελεσματική, όταν διδάσκεται μέσα σε ένα αυθεντικό επικοινωνιακό περιβάλλον,

- όπου οι μαθητές εκτίθενται σε γλωσσικά ερεθίσματα που τους είναι κατανοητά και τα θεωρούν ενδιαφέροντα.
2. Η γλωσσική διδασκαλία, όταν συνδυάζεται με τη διαθεματική – διεπιστημονική προσέγγιση, θεωρείται πιο αποτελεσματική και πιο αυτόνομη.
  3. Η διδασκαλία της δεύτερης πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες των αλλόγλωσσων μαθητών της, οι οποίοι εκτός από την απόκτηση της γλωσσικής γνώσης χρήζουν πρόσβασης στο περιεχόμενο άλλων γνωστικών αντικειμένων, ώστε να μεταφέρουν τη γνώση αυτή από το ένα αντικείμενο στο άλλο.
  4. Κατά τον Cummins (1984, οπ. αναφ. Ζάγκα, 2013: 4), η διδασκαλία της δεύτερης/ξένης γλώσσας πρέπει να θέτει στόχους τόσο ως προς την καλλιέργεια των βασικών διαπροσωπικών επικοινωνιακών δεξιοτήτων όσο και στη ανάπτυξη της γνωστικής ακαδημαϊκής γλωσσικής ικανότητας των μαθητών.

Όπως αναφέραμε, για τη διδασκαλία της ξένης γλώσσας δοκιμάστηκαν και υιοθετήθηκαν ποικίλες παιδαγωγικές προσεγγίσεις με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά της η καθεμία. Οι πιο γνωστές, σύμφωνα με τις Αντωνοπούλου & Μανάβη (2001), είναι η γραμματικομεταφραστική μέθοδος (Grammar-Translation Method), η άμεση μέθοδος (The Direct Method), η προφορική προσέγγιση και η μέθοδος εκμάθησης μέσα από καταστάσεις (The Oral Approach and Situational Method), η Σιωπηλή μέθοδος (The Silent Way), η δομική προσέγγιση (The Structural Approach) και η επικοινωνιακή προσέγγιση (Communicative Approach).

Οι παραπάνω διδακτικές προσεγγίσεις διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τη βαρύτητα που δίνεται κατά τη διδασκαλία στη δομή ή στη χρήση της γλώσσας. Έτσι ορισμένες εξ αυτών εστιάζουν στη διδασκαλία των δομών της, ενώ κάποιες άλλες δίνουν έμφαση σε επικοινωνιακές πρακτικές της τελευταίας, ανάλογα με τους στόχους που θέτει η καθεμία για την εκμάθηση της γλώσσας (Μαστροθανάσης & Γελαδάρη, 2009). Η παραδοσιακή/δομική και επικοινωνιακή προσέγγιση συνιστούν δύο διπολικά άκρα ενός συνεχούς

αναφορικά με τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία της δεύτερης /ξένης γλώσσας (Αμβράζης & Μαλιγκούδη, 2017)

Στη παρακάτω βιβλιογραφία έχουν προταθεί και άλλες σύγχρονες και εναλλακτικές προσεγγίσεις της διδασκαλίας της ξένης γλώσσας, όπως: η ολική αισθητηριακή κινητική απόκριση (Total Physical Response), η εστίαση στον τύπο (Focus On Form), η μέθοδος ομαδικής εκμάθησης της γλώσσας (community language learning), η μέθοδος εκμάθησης με υποβολή (Suggestopedia), η φυσική προσέγγιση (Natural Approach), η διδασκαλία της γλώσσας με βάση το περιεχόμενο (Content-Based Instruction), η δραστηριοκεντρική μέθοδος (Task-Based Learning) κ.ά. (Μήτσης, 1998· Μπέλλα, 2011· Γρίβα & Σέμογλου, 2016· Ζάγκα, 2013).

Στη παρούσα εργασία, ωστόσο, θα εστιάσουμε και θα αναφερθούμε σε διδακτικές προσεγγίσεις που εφαρμόζονται κατά τη Προσχολική ηλικία. Η διεθνής βιβλιογραφία - αναφορικά με την εκπαίδευση δίγλωσσων ή αλλόγλωσσων παιδιών στο επίπεδο της Προσχολικής αγωγής - είναι πολύ περιορισμένη σε σύγκριση με έρευνες που γίνονται για τις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης. Τα παιδιά προσχολικής εκπαίδευσης διαφέρουν από τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας και δη από τους ενήλικες ως προς τον τρόπο εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας. Έτσι, η διδασκαλία της γλώσσας στα νήπια συνίσταται να γίνεται με παιγνιώδη τρόπο, δηλαδή με παιχνίδια, ζωγραφική, χειροτεχνία, κινητικές δραστηριότητες, τραγούδια, παραμύθια, σύντομες ιστορίες καθώς επίσης με μεθόδους που δίνουν προτεραιότητα στην συνεργασία των παιδιών και τον προφορικό λόγο. Πάνω σε αυτές θα βασιστεί και η παραγωγή του διδακτικού υλικού.

4.2 Επικοινωνιακή Προσέγγιση (Communicative Approach)

Μια από τις βασικότερες προσεγγίσεις για την εκμάθηση των γλωσσών, τα τελευταία χρόνια, αποτελεί η επικοινωνιακή προσέγγιση. Η ανάπτυξη της αποτέλεσε προϊόν αμφισβήτησης των παλαιότερων μεθόδων διδασκαλίας, της παραδοσιακής και της δομιστικής μεθόδου (Χαραλαμπίδης & Χατζησαββίδης, 1997). Οι συγκεκριμένοι μέθοδοι κρίθηκαν ανεπαρκείς καθώς

αντιμετώπιζαν το γλωσσικό φαινόμενο στην επιφανειακή διάσταση του μόνο και έδιναν έμφαση στη μελέτη των γλωσσικών δομών (Μήτσης, 2004).

Ο γλωσσολόγος Chomsky (1957, οπ. αναφ. στο Μήτσης, 2004), υπήρξε ο πρώτος που αμφισβήτησε το δομικό μοντέλο, καθώς το έκρινε ελλιπές. Συγκεκριμένα, πίστευε πως εστιάζοντας στη μηχανιστική επανάληψη της γλώσσας δεν παράγεις δημιουργικό λόγο, διότι δεν αντιμετωπίζεται η γλώσσα ολικά, καθώς απουσιάζει η λειτουργική και επικοινωνιακή της χρήση (Μήτσης, 2004).

Η επικοινωνιακή μέθοδος βασίζεται στη γλωσσική πραγματολογία και έχει τις θεωρητικές της ρίζες στην εργασία των Hymes (1972), Labov (1972) και Halliday (1978), υπό την έννοια ότι η ερμηνεία των δομών της γλώσσας-στόχου συνδέεται με την προθετικότητα και τη λειτουργικότητα της γλώσσας σε συγκεκριμένες επικοινωνιακές καταστάσεις. Με αυτή την έννοια, η γλώσσα παύει να αντιμετωπίζεται ως ενιαία, αλλά ως ένα σύνολο μεταβαλλόμενων μορφών που καθορίζονται από τις συνθήκες και το πλαίσιο επικοινωνίας (Μαστροθανάσης & Γελαδάρη, 2009).

Όπως αναφέρθηκε και από τη Χανοπούλου (2017), στη συγκεκριμένη μέθοδο στο επίκεντρο βρίσκεται η επικοινωνιακή ικανότητα του μαθητή, η εισαγωγή της οποίας πραγματοποιήθηκε από τον Hymes το 1971.

Σύμφωνα με τον Hymes (1972), η επικοινωνιακή προσέγγιση εστιάζει στην προσαρμογή και χρήση της γλώσσας στις εκάστοτε συνθήκες επικοινωνίας. Δεν εμμένει στην επιφανειακή γνώση και σπουδή της γλωσσικής δομής, αλλά αντίθετα επιδιώκει τη λειτουργική χρήση και διαφοροποίηση της γλώσσας. Μια ολοκληρωμένη γλωσσική διδασκαλία, η οποία συνδυάζει τη γνώση του συστήματος της γλώσσας, τη γλωσσική ικανότητα και την προσαρμογή του στο κατάλληλο επικοινωνιακό πλαίσιο, την επικοινωνιακή ικανότητα (Μήτσης, 2004)

Σκοπός της διδασκαλίας και της μάθησης, κατά την επικοινωνιακή προσέγγιση, αποτελεί η ικανότητα του μαθητή να επικοινωνεί (Μήτσης, 1998 · Σακελλαρίου, 2000 · Μπέλλα, 2011) τόσο στη μητρική του γλώσσα όσο και στη δεύτερη. Για να υπάρξει η επικοινωνιακή ικανότητα χρειάζεται πρώτα να υπάρχει και η γλωσσική, δηλαδή η επικοινωνιακή ικανότητα προϋποθέτει τη γλωσσική (Σακελλαρίου, 2009).

«Η γλώσσα συνιστά έναν κώδικα επιτέλεσης ποικίλων λειτουργιών σημαντικότερη από τις οποίες είναι η επικοινωνία μέσα σε ένα φυσικό, ρεαλιστικό πλαίσιο» (Γρίβα & Σέμογλου, 2016). Επομένως, η διδακτική διαδικασία στοχεύει στη λειτουργία και όχι μόνο στην περιγραφή του γλωσσικού συστήματος, αλλά και στο να αναπτύξει στους μαθητές την επικοινωνιακή ικανότητα, δηλαδή να επικοινωνούν αποτελεσματικά, να αναγνωρίζουν τις διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας και να προσαρμόζουν ανάλογα το λόγο τους (Χαραλαμπόπουλος & Χατζησαββίδης 1997· Μήτσης, 1998· Σακελλαρίου, 2000)

Επιπρόσθετα, κατά τον Ματσαγγούρα (2003), η επικοινωνιακή διδακτική προσέγγιση έχει διπλό σκοπό. Αφενός, επιχειρεί να διδάξει και να ασκήσει τους μαθητές στη χρήση των γλωσσικών δομών και αφετέρου, να τους καταστήσει ικανούς να τις χρησιμοποιούν ανάλογα με τα δεδομένα της επικοινωνιακής περίπτωσης. Σύμφωνα με τους Μαστροθανάση & Γελαδάρη (2009), « η επικοινωνιακή προσέγγιση, προσπαθεί να ενώσει τη δομή και τη χρήση της γλώσσας προς όφελος της γλωσσικής διδασκαλίας, αντιμετωπίζοντας τη γλωσσική ικανότητα ως δεξιότητα και όχι ως γνώση».

Ορισμένες από τις βασικές θεωρητικές αρχές στις οποίες στηρίζεται η επικοινωνιακή προσέγγιση είναι οι εξής:

- Ο προφορικός λόγος υπερέχει έναντι του γραπτού
- Η χρήση της γλώσσας για επικοινωνία είναι πιο σημαντική από ότι η γνώση των γλωσσικών κανόνων
- Οι μαθητές μαθαίνουν μια γλώσσα καθώς τη χρησιμοποιούν για να επικοινωνήσουν
- Η ευχέρεια του λόγου αποτελεί σημαντική διάσταση της επικοινωνίας
- Η επικοινωνία στηρίζεται στο συνδυασμό διαφορετικών γλωσσικών δεξιοτήτων (ακουστικής, προφορικής, αναγνωστικής και γραπτής)
- Οι περιστάσεις στις οποίες χρησιμοποιούμε τη γλώσσα (σε ποιον απευθυνόμαστε, για ποιο λόγο μιλάμε, τι θέλουμε να επιτύχουμε, ποιο είναι το περιβάλλον γύρω μας) επηρεάζουν τις γλωσσικές μας επιλογές (π.χ. ποιες λέξεις θα χρησιμοποιήσουμε για να γίνουμε περισσότερο ευγενικοί ή άμεσοι, κτλ.)

- Η μάθηση της γλώσσας είναι αποτέλεσμα δημιουργικών διεργασιών και περιλαμβάνει δοκιμές και λάθη (Richards and Rodgers, 2001 · Μπέλλα, 2011· Μήτσης, 2004).

Βασικός πυρήνας της διδασκαλίας, κατά την επικοινωνιακή προσέγγιση, είναι οι ανάγκες των μαθητών (Γρίβα & Σέμογλου, 2016). Επίσης, η διδασκαλία δίνει ιδιαίτερο βάρος και στις δραστηριότητες αλληλόδρασης και όχι μόνο στην επικοινωνιακή ικανότητα και την ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων του μαθητή μέσα από ρεαλιστικές συνθήκες λόγου (Richards & Rodgers, 2001). Με τις αλληλοδραστικές δραστηριότητες επιδιώκεται η ενεργός συμμετοχή του μαθητή στο μάθημα και η αυτενέργειά του (Μήτσης, 1998· Σακελλαρίου, 2000).

Οι μαθητές μέσα από την ενεργητική μάθηση θα κατακτήσουν τη γλώσσα-στόχο καθώς θα εμπλακούν σε επικοινωνιακές δραστηριότητες και γεγονότα , όπου δεν θα είναι παθητικοί δέκτες αλλά θα παίρνουν πρωτοβουλίες. Αυτή η ενεργός συμμετοχή των μαθητών προϋποθέτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, όπου οι μαθητές ενεργούν αυτόνομα.

Οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να δημιουργούν επικοινωνιακές συνθήκες, στις οποίες να νιώθουν οι μαθητές την ανάγκη να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα. Κατά τις δραστηριότητες συνεργάζονται για να αναζητήσουν στοιχεία και πληροφορίες, τα αξιολογούν και τα ταξινομούν, κάνουν υποθέσεις και προσπαθούν να τις επαληθεύσουν ή να τις διαψεύσουν, διατυπώνουν και υποστηρίζουν απόψεις, θέτουν προβλήματα και αναζητούν λύσεις.

Δραστηριότητες όπως αυτές διαμορφώνουν συνθήκες για την επικοινωνιακή χρήση της γλώσσας, επιτρέπουν την ολόπλευρη άσκηση και δεν περιορίζονται μόνο σε κάποια γλωσσική ή επικοινωνιακή πτυχή. Παράλληλα, κεντρίζουν το ενδιαφέρον των μαθητών, δημιουργούν ένα φυσικό πλαίσιο μάθησης και ευνοούν την ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων, καθώς κατά τη διεκπεραίωσή τους οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να ανταλλάσσουν σκέψεις μεταξύ τους και με τον/την εκπαιδευτικό, αλλά και με πρόσωπα εκτός σχολείου. Προωθείται έτσι η κοινωνικοποίησή τους. Ακόμη αυτού του τύπου οι δραστηριότητες επιτρέπουν τη διεύρυνση των εμπειριών

των μαθητών και ταυτόχρονα τον εμπλουτισμό της γλώσσας τους με νέα εκφραστικά μέσα (Χαραλαμπόπουλος, Α.¹¹).

Κατά την επικοινωνιακή προσέγγιση, ενδείκνυνται οι ομαδικές ή εταιρικές δραστηριότητες, όπου οι μαθητές μπορούν να συνδιαλέγονται και να επιφέρουν τροποποιήσεις στο γλωσσικό εξαγόμενο για την εξυπηρέτηση των επικοινωνιακών στόχων της κάθε δραστηριότητας υποβοηθώντας τη κατάκτηση της γλώσσας και την περαιτέρω διδακτική αποτελεσματικότητα (Μπέλλα, 2011). Έτσι, υιοθετείται η εταιρική/ομαδική μορφή εργασίας για την διεκπεραίωση τόσο λειτουργικών δραστηριοτήτων όσο και δραστηριοτήτων κοινωνικής αλληλεπίδρασης (Μήτσης, 1998). Με τις λειτουργικές δραστηριότητες ο εκπαιδευτικός δημιουργεί δεδομένα μιας κατάστασης, στο πλαίσιο των οποίων οι μαθητές θα πρέπει να αντιμετωπίσουν ένα πληροφοριακό κενό ή να επιλύσουν κάποιο πρόβλημα. Τέτοιες δραστηριότητες είναι η σύγκριση εικόνων, η σειρά των γεγονότων μέσα από αριθμό εικόνων, της περιγραφή της εικόνας, την εξεύρεση των στοιχείων που λείπουν από την εικόνα κτλ. Δραστηριότητες όπως οι διάλογοι, τα παιχνίδια ρόλων, οι τεχνικές προσομοίωσης και οι αυτοσχεδιασμοί θεωρούνται κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Είναι θεμιτή η χρήση ποικίλων τεχνικών και οπτικοακουστικών μέσων, εφόσον εντάσσονται στις στρατηγικές διδασκαλίας και εξυπηρετούν τους στόχους της (Σακελλαρίου, 2009).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, συνεπάγεται και ένας διαφοροποιημένος ρόλος του εκπαιδευτικού. Ο εκπαιδευτικός δεν λειτουργεί πια ως κάτοχος της γνώσης, την οποία διοχετεύει στους μαθητές, αλλά ως εμπυχωτής που ενθαρρύνει, ωθεί και δημιουργεί κίνητρα, ως μέλος της ομάδας που διατυπώνει ισότιμα την άποψή του, ως σύμβουλος που είναι διαθέσιμος για βοήθεια και συμβουλές. (Χαραλαμπόπουλος, Α.)

Παράλληλα, πρέπει να ληφθεί υπόψη πως οι μαθητές δεν αποτελούν μια ομοιογενή ομάδα αλλά διαφέρουν ως προς το πολιτισμικό/γλωσσικό υπόβαθρο και το στυλ μάθησης. Επίσης, να προσδιοριστούν οι προτιμήσεις-ανάγκες των μαθητών σύμφωνα με τις οποίες θα καθοριστεί η προτεραιότητα είτε του προφορικού λόγου είτε του γραπτού και να δημιουργηθεί ένα κλίμα

---

¹¹ <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/articles/charalabopoulos/4.htm>

ελευθερίας και αίσθημα ασφάλειας μέσα στην τάξη (Μήτσης, 1998 · Σακελλαρίου, 2000).

Συνοπτικά, σ' αυτό το διδακτικό πλαίσιο α) χρησιμοποιούνται παιχνίδια, β) εμπλέκονται οι μαθητές σε επικοινωνιακές δραστηριότητες και γ) επιλέγεται κατανοητό εισαγόμενο (Γρίβα & Σέμογλου, 2013). Ο μαθητοκεντρικός παιδαγωγικός λόγος είναι άρρηκτα συνυφασμένος με την επικοινωνιακή μεθοδολογία, ο οποίος έχει επιφέρει αλλαγές στην οργάνωση της ξενόγλωσσης τάξης, στις στρατηγικές διδασκαλίας, στον ρόλο του εκπαιδευτικού κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, στη σχέση του με το μαθητικό κοινό και, τέλος, στο διδακτικό υλικό και τις διαδικασίες αξιολόγησης (Δενδρινού, 2001).

4.3 Ολική αισθητηριακή κινητική απόκριση (Total physical response)

Η Ολική Αισθητηριακή Κινητική Απόκλιση έχει χαρακτηριστεί ως μια αποτελεσματική μέθοδος διδασκαλίας της δεύτερης/ξένης γλώσσας, και δη κατά τα πρώτα στάδια εκμάθησης της γλώσσας- στόχου (Γρίβα& Σέμογλου, 2016). Σύμφωνα με τον Asher (1977, οπ. αναφ. στο Γρίβα & Σέμογλου, 2016), στην Ολική Αισθητηριακή Κινητική Απόκριση συμπλέκονται λεκτικές πράξεις με εξωλεκτικές ενέργειες προκειμένου να μεταδοθεί ένα νόημα. Δίνεται έμφαση στη κατανόηση προφορικού και γραπτού λόγου, και κυρίως στην ακρόαση.

Σύμφωνα με τον Asher (οπ. αναφ. στο Μήτσης, 1998 · Γρίβα& Σέμογλου 2016), τα μικρά παιδιά, αρχικά, αντιλαμβάνονται και εξοικειώνονται με την ακουστική δεξιότητα, ως προς την πρόσκτηση της γλώσσας, και στη συνέχεια καταφεύγουν στις παραγωγικές δεξιότητες, στη παραγωγή προφορικού λόγου. Δηλαδή, η ικανότητα παραγωγής λόγου είναι μεταγενέστερη και αρχίζει ο μαθητής να την χρησιμοποιεί όταν αυξηθεί ικανοποιητικά το επίπεδο κατανόησης του γλωσσικού εισαγόμενου (Γρίβα & Σέμογλου, 2016).

Βασική αρχή της μεθόδου αυτής αποτελεί ότι η εκμάθηση της νέας γλώσσας έγκειται σε ένα χαλαρό και μη στρεσογόνο μαθησιακό περιβάλλον. Ο Asher(1981, οπ. αναφ. στο Γρίβα & Σέμογλου , 2016) παρομοιάζει τη μάθηση της δεύτερης /ξένης γλώσσας, κατά την Ολική Αισθητηριακή Κινητική Απόκλιση, με τον τρόπο εκμάθησης μητρικής γλώσσας των νηπίων/φυσικών ομιλητών. Η εκμάθηση της νέας γλώσσας , σύμφωνα με αυτή τη μέθοδο, συνδυάζεται με ποικίλες αυθεντικές, αισθητηριακές και κινητικές δραστηριότητες, παιγνιώδης, τις οποίες εφαρμόζουν, αρχικά, οι μαθητές, χωρίς να παράγουν καθόλου λόγο. Εκτελούν τις εντολές, που τους δίνονται από τον/την εκπαιδευτικό, καθώς αντιδρούν αυθόρμητα με φυσική κινητική δραστηριότητα μέσα από το παιχνίδι.

Σύμφωνα με τη Γρίβα & Σέμογλου (2016), η μέθοδος διδασκαλίας διενεργείται μέσα από τη βιωματική μάθηση, η οποία αποτελεί σημαντικό παράγοντα εκμάθησης για τους μικρούς μαθητές, καθώς συμμετέχουν ενεργά σε κινητικές δραστηριότητες. Ωστόσο, στα μειονεκτήματα της συγκεκριμένης μεθόδου συγκαταλέγονται οι περιορισμοί ως προς την αποτελεσματικότητα της, καθώς εμμένει σε διεκπεραίωση εντολών και εφαρμογή τεχνικών που δεν αποτελούν ολοκληρωμένη προσέγγιση διδασκαλίας(όπως αφήγηση, περιγραφή και συνομιλία. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι συνδυασμός της μεθόδου με άλλες προσεγγίσεις διδασκαλίας.

4.4 Παιγνιώδης προσέγγιση

Το παιχνίδι αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα αλλά και η κύρια απασχόληση του παιδιού της προσχολικής ηλικίας. Σύμφωνα με τον Κιτσαρά(2001), η αναγκαιότητα, η πολυσημαντικότητα και η παιδαγωγικότητα του έχουν επισημανθεί από πολλούς θεωρητικούς. Η σημασία του ως μέσου αγωγής στην προσχολική ηλικία έχει τονιστεί από πολλούς παιδαγωγούς, με τον Froebel να είναι ο «απόστολος της αξίας του παιχνιδιού», διότι αποτελεί το βασικότερο μέσο για την αφύπνιση των σωματικών και πνευματικών

δυνάμεων του παιδιού και γενικότερα για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του (Κιτσαράς,2001).

Το παιχνίδι αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού διότι συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού και «ενάντια στη παθητική συμπεριφορά των μαθητών»(Γρίβα & Σεμογλου,2016). Επίσης, αποτελεί μια εσωτερική διεργασία ενεργοποίησης της σκέψης, της φαντασίας και της δημιουργικότητας τους. Σύμφωνα με τις Γρίβα & Σέμογλου(2016), μέσα από την εμπλοκή των μαθητών σε παιγνιώδης δραστηριότητες, οι μαθητές ενεργοποιούνται σε σημαντικό βαθμό, μαθαίνουν να εξερευνούν το περιβάλλον γύρω τους, μπορούν να εκφράζονται και να επικοινωνούν λεκτικά και εξωλεκτικά, γίνονται πιο ευέλικτοι στην εύρεση λύσεων και όλα αυτά πραγματοποιούνται σε ένα ευχάριστο και χαλαρωτικό περιβάλλον. Αυτές είναι και οι έξι συνιστώσες(Ενεργοποίηση, Εξερεύνηση, Έκφραση, Επικοινωνία, Επίλυση προβλήματος, Ευχαρίστηση), που συμβάλουν στην ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων των μικρών μαθητών στη ξένη γλώσσα μέσα από το παιχνίδι και αποτελούν το μοντέλο 6 Ε.

Επιπλέον, οι μικροί μαθητές μέσα από το παιχνίδι κατανοούν και αποδέχονται τη διαφορετικότητα, καθώς η επικοινωνία τους συντελείται με διαφορετικούς κώδικες, περισσότερο σημειωτικούς. Μέσα από τον παιγνιώδη τρόπο μάθησης, αισθάνονται περισσότερη ασφάλεια και αυτοπεποίθηση, καθώς τους επιτρέπει να κάνουν λάθη και να μαθαίνουν μέσα από τη δοκιμή αυτών, με αποτέλεσμα να συμμετέχουν ενεργά και να κατακτούν διασκεδάζοντας τη γλώσσα-στόχο. Τα παιχνίδια παίζουν σημαντικό ρόλο στην καλλιέργεια του λόγου και της δημιουργικής- επικοινωνιακής ικανότητας. Στα πλεονεκτήματα της χρήσης παιχνιδιών στη διδασκαλία της ξένης γλώσσας συμπεριλαμβάνονται η αύξηση ενδιαφέροντος και προσοχής των μαθητών, η ελάττωση άγχους και η δυνατότητα της ρεαλιστικής επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών. Το παιχνίδι αποτελεί βασικό άξονα της καθημερινότητας των μαθητών, καθώς μέσω αυτού ανακαλύπτουν τον κόσμο. Είναι κύριο μέσο έκφρασης και αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον, συμβάλλει στη γνωστική, γλωσσική, συναισθηματική, κινητική και κοινωνική ανάπτυξη (Γρίβα & Σέμογλου, 2016) και αποτελεί «ανεξάντλητη πηγή μάθησης»(Κιτσαράς,2001).

Σύμφωνα με τον Cook (2000, οπ. αναφ. στο Γρίβα & Σέμογλου, 2016) το γλωσσικό παιχνίδι αποτελεί βασικό παράγοντα εκμάθησης μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας στα πρώτα στάδια εκμάθησης της. Η γλώσσα-στόχος κατακτάται μέσα από ποικίλες αυθεντικές επικοινωνιακές καταστάσεις. Η ανάγκη γλωσσικής επικοινωνίας και η αυθόρμητη εκδήλωση του παιδιού κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού βοηθάει σημαντικά στην αύξηση του λεξιλογίου, στο σχηματισμό γλωσσικών σχημάτων με σωστή σύνταξη και τυπικό επειδή το παιδί μετέχει αυθόρμητα , αβίαστα και πρόθυμα στο διάλογο που αναπτύσσεται υποχρεωτικά στο παιδί (Κίτσαράς,2001) .

4.5 Η Ομαδοσυνεργατική προσέγγιση

Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία είναι μια παιδαγωγική και διδακτική διαδικασία, που δύναται να οδηγήσει στην ομαδοσυνεργατική μάθηση, δηλαδή στη διαδικασία ομαδικής μάθησης, στην οποία πραγματοποιούνται σημαντικές μαθησιακές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μαθητών. Είναι μία εναλλακτική μέθοδος διδασκαλίας που συμπληρώνει τις ήδη υπάρχουσες, αλλά δεν τις αντικαθιστά (Κανάκης, 2006).

Κατά την προσέγγιση αυτή συγκεκριμένο διδακτικό θέμα γίνεται αντικείμενο επεξεργασίας μέσα από καθοδηγούμενη ομαδική εργασία των μαθητών. Η τάξη ως ομάδα οργανώνεται σε υποομάδες 4-6 ατόμων και με την καθοδήγηση και τον συντονισμό των εκπαιδευτικών, διερευνά, αναπτύσσει και ολοκληρώνει σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα το θέμα και τα επιμέρους θεματικά αντικείμενα που η ίδια η ομάδα έχει επιλέξει. Σκοπός της διδακτικής αυτής στρατηγικής είναι η ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών που είναι απαραίτητες για τη δημιουργία ενεργών πολιτών. Οι μαθητές αναπτύσσονται γνωστικά και συναισθηματικά μέσα από τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση με τους συμμαθητές τους και τους εκπαιδευτικούς, ενώ μαθαίνουν να λειτουργούν σε πλαίσιο αμοιβαίας συνεργασίας. (Ζωγόπουλος, Ε. 2003)

Σύμφωνα με τον Μαρσαγγούρα (2000), «Η ομαδοσυνεργατική προσέγγιση υλοποιείται μέσα από την κινητοποίηση μαθητικών μικρο-ομάδων για τη

διεξαγωγή μέρους ή όλων των διδακτικών και των μαθησιακών δραστηριοτήτων μέσα σε πλαίσια συνεργατικών σχέσεων».

Πολλοί ερευνητές (λ.χ. Slavin 1981, Cochran 1989) έχουν καταδείξει την αποτελεσματικότητα της ομαδοσυνεργατικής προσέγγισης για όλους τους μαθητές, προχωρημένους και μη. Σύμφωνα με τους Μαρσαγγούρας, 2000 · Hamayan & Perlman 1990 (οπ. αναφ. Χατζηδάκη, Α. 2014) , η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία επιφέρει τα εξής πλεονεκτήματα:

- ενθαρρύνει την ενεργή συμμετοχή των ίδιων των μαθητών στη μαθησιακή διδασκαλία
- προσφέρει ακριβώς αυθεντικό πλαίσιο επικοινωνίας και διαπραγμάτευσης του νοήματος που αφήνει στα παιδιά να μάθουν μέσα από τη συνεργασία -τη συλλογική, δηλαδή, σκέψη και δράση- και την καθοδήγηση όχι μόνο του διδάσκοντα αλλά και των άλλων μελών της ομάδας τους, και
- καλλιεργεί τις αξίες και τις δεξιότητες της συνεργασίας, της διαλλακτικότητας και της διαπραγμάτευσης για την επίτευξη ενός κοινού στόχου. Συμβάλλει, έτσι, στη διάπλαση ατόμων με συγκροτημένη ατομική και κοινωνική ταυτότητα, με δημοκρατικό ήθος αλλά και με κριτική σκέψη και ηθική και γνωστική αυτονομία.

Οι βασικές αρχές για την οργάνωση ομαδικής εργασίας , σύμφωνα με τον Μάρκου (2003, οπ. αναφ. Χατζηδάκη, Α. ,2014) είναι :

Ο δάσκαλος θα πρέπει να έχει «δοκιμάσει» νοερά τη δραστηριότητα για να λειτουργήσει αποτελεσματικά ως «σύμβουλος» των ομάδων: πρέπει να έχει καταλάβει τι ακριβώς καλούνται να κάνουν οι μαθητές, ποιες δυσκολίες είναι πιθανόν να αντιμετωπίσουν, πώς αλληλοσυνδέονται οι διάφορες αναθέσεις / οδηγίες και ποια θα είναι περίπτωση η εξέλιξη της δραστηριότητας. Οι αναθέσεις πρέπει να είναι καλά σχεδιασμένες και συγκεκριμένες.

Πρέπει να διευκρινιστεί στις ομάδες ο χρόνος που δίνεται για τη δραστηριότητα.

- Οι διαδικαστικές διευκρινίσεις πρέπει να δοθούν στην αρχή για να μη διακόπτεται συνέχεια η ομαδική εργασία.
- Οι ομάδες χρειάζονται κάποιο χρόνο για να καταλάβουν τις οδηγίες που παίρνουν.

- Οι αναθέσεις θα έπρεπε να επιτρέψουν αποτελέσματα που δεν θα μπορούσαν το ίδιο καλά να πετύχουν οι μαθητές ατομικά ή στην ολομέλεια.
- «Ενεργός συγκράτηση του διδάσκοντα» : αφού περάσει μια αρχική φάση επαφής ή προσωπικής επικοινωνίας στις ομάδες, κατά την οποία συνιστάται να μην παρέμβει ο εκπαιδευτικός, είναι σκόπιμο να “αφουγκραστεί” διακριτικά τις ομάδες, και να προσφέρει τις συμβουλές του όταν το ζητάνε ή διαπιστώσει ο ίδιος μια σοβαρή αδυναμία.
- Η φάση ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων από τις ομάδες στην τάξη χρειάζεται να σχεδιαστεί με προσοχή, διαφορετικά μπορεί να ακυρωθεί η θετική εμπειρία που άφησε η εργασία σε ομάδες :
  - πρέπει να είναι σαφές τι ακριβώς ζητείται από τις ομάδες όταν καλούνται να ενημερώσουν τους συμμαθητές τους και να τους δοθούν ακριβείς σχετικές οδηγίες
  - πρέπει επίσης να ανατεθεί κάποια δραστηριότητα στους υπόλοιπους μαθητές.

Επιπρόσθετα, η Ομαδοσυνεργατική προσέγγιση αποτελεί μια ακόμη διδακτική προσέγγιση που έχει στην «εργαλειοθήκη» του και μπορεί να χρησιμοποιήσει ο/η εκπαιδευτικός για την διδασκαλία ξένης γλώσσας. Όσον αφορά τον τρόπο που η συγκεκριμένη προσέγγιση βοηθά την ανάπτυξη μιας ξένης γλώσσας, σύμφωνα με τον McGroarty (1993) , η προσέγγιση αυτή έχει πολύ θετικά αποτελέσματα για τους σπουδαστές της σε σχέση με τρεις παραμέτρους σημαντικές για την καλλιέργεια της γλώσσας-στόχου, οι οποίες είναι:

1. τα εισερχόμενα γλωσσικά δεδομένα (input), δηλαδή ο λόγος στη ξένη γλώσσα στον οποίο εκτίθεται ο σπουδαστής
2. η αλληλεπίδραση (interaction) μέσα στην τάξη, δηλαδή η επικοινωνία μεταξύ των συμμετεχόντων στη μαθησιακή διαδικασία, και
3. η πλαισίωση της νέας γνώσης (contextualization of knowledge).

Σε κάθε παράμετρο ακολουθούν και τα αντίστοιχα πλεονεκτήματα για τους μαθητές ξένης γλώσσας. Αναφορικά με τη πρώτη παράμετρο, τα εισερχόμενα γλωσσικά δεδομένα, υπάρχουν τα εξής πλεονεκτήματα:

1. Η εργασία σε ομάδες διαφόρων γλωσσικών επιπέδων για την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων και ασκήσεων δίνει την ευκαιρία στους μαθητές με αναπτυσσόμενη γλωσσομάθεια να εκτεθούν σε περισσότερη αλλά και πιο σύνθετη και αυθεντική γλώσσα από ό,τι στη μετωπική διδασκαλία. (McGroarty, 1993)
2. Η διαδικασία αναζήτησης και ανταλλαγής πληροφοριών και γνώμων καθώς η ομάδα προσπαθεί να λύσει ένα πρόβλημα προσφέρει το φυσικό πλαίσιο για πλεονάζουσα πληροφόρηση [redundancy] στην επικοινωνία. Αυτός ο πλεονασμός, που επιτυγχάνεται μέσα από την επανάληψη ίδιων λέξεων και φράσεων και της παράφρασης ιδεών συμβάλλει στην κατανόηση των σημασιών (Pica, Young & Doughty, McGroarty, 1993).
3. Η ακρίβεια [accuracy] στη χρήση της γλώσσας είναι ένας σημαντικός στόχος για τους δασκάλους.

Σχετικά με την Αλληλεπίδραση, τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από το είδος της οργάνωσης της τάξης και το είδος των δραστηριοτήτων που καλούνται να φέρουν εις πέρας οι μαθητές είναι :

1. Καταρχάς, παρέχει μια ποικιλία πλαισίων επικοινωνίας [varied group settings]. Προκειμένου να κατακτήσουν το πλήρες φάσμα των δυνατοτήτων έκφρασης σε μια γλώσσα και όλες τις γλωσσικές δεξιότητες που αρμόζουν στις ποικίλες περιστάσεις επικοινωνίας, οι μαθητές μιας γλώσσας πρέπει να εκτίθενται και να συμμετέχουν σε πολλά διαφορετικά είδη προφορικής και γραπτής επικοινωνίας, όπως γίνεται και με την κατάκτηση της πρώτης μας γλώσσας. Σε αντίθεση με μια παραδοσιακά οργανωμένη τάξη όπου οι μαθητές δεν έχουν αρκετές ευκαιρίες να εξασκήσουν τις αναπτυσσόμενες γλωσσικές δεξιότητές τους, την ώρα που η τάξη εμπλέκεται σε ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες ο χρόνος και οι ευκαιρίες για έκφραση πολλαπλασιάζεται. Επίσης, καθώς οι ομαδοσυνεργατικές

δραστηριότητες δημιουργούν συνθήκες επικοινωνίας διαφορετικές από αυτές της μετωπικής διδασκαλίας, έχουν και διαφορετικές γλωσσικές απαιτήσεις. Για την ομαλή διεξαγωγή των δραστηριοτήτων, οι μαθητές καλούνται να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα-στόχο για συγκεκριμένες λειτουργίες, όπως για να διακόψουν ευγενικά, για να εκφράσουν συμφωνία ή διαφωνία, για να ζητήσουν διευκρινίσεις και για να αποδώσουν περιληπτικά πληροφορίες και γνώμες. Καθώς ο εκπαιδευτικός ασκεί τους μαθητές στις κοινωνικές δεξιότητες και στα είδη συμπεριφοράς που απαιτούνται για τις ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες, δεν μπορεί παρά να διδάξει και τους συγκεκριμένους γλωσσικούς τύπους και δομές, κάτι που απηχεί την εννοιολογική-λειτουργική προσέγγιση στη διδασκαλία της ξένης γλώσσας.

2. Επιπλέον, η δουλειά σε ομάδες προσφέρει πολύ περισσότερες ευκαιρίες στους μαθητές να κάνουν ερωτήσεις. Όχι μόνο για την υλοποίηση της δραστηριότητας αλλά και ερωτήσεις άγνοιας.
3. Ακόμη, το είδος της γλώσσας που παράγουν οι μαθητές μιας ξένης γλώσσας είναι διαφορετικό όταν εμπλέκονται σε ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες. Έρευνες έχουν δείξει πως οι λιγότερο ικανοί μαθητές συχνά χρησιμοποιούν μικρές ενότητες λόγου, που είναι όμως απόλυτα κατανοητές από τους συνεργάτες τους, οι οποίοι εμπλουτίζουν με άλλα λεκτικά στοιχεία ή παραφράζουν την συνεισφορά του λιγότερου ικανού μέλους. Με αυτόν τον τρόπο, ο μαθητής, από τη μια, καταφέρνει να παράγει λόγο κατανοητό και ταιριαστό με τις ανάγκες της δραστηριότητας χωρίς να ανησυχεί για τις απαιτήσεις της σύνταξης μιας ολόκληρης πρότασης, και, παράλληλα, μαθαίνει ακούγοντας τους υπολοίπους να επεκτείνουν τη δική του συνεισφορά.

Όσο αφορά τη Γνωστική Πλαισίωση των δραστηριοτήτων, δίνονται περισσότερες δυνατότητες για φυσική διόρθωση (natural correction). Έρευνες έχουν δείξει η εργασία σε ομάδες αυξάνει την ικανότητα των μαθητών να διορθώνουν τον εαυτό τους και τους άλλους. Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως η διόρθωση δεν αποτελεί αυτοσκοπό, όπως συμβαίνει συχνά σε τάξεις γλώσσας, αλλά είναι ένα μέσο για να επιτευχθεί ο κοινός στόχος της ομάδας.

Με αυτήν την έννοια, δεν είναι μια διαδικασία που απειλεί την αυτοεκτίμηση του μαθητή αλλά προκύπτει αβίαστα από την ανάγκη να πετύχουν το βέλτιστο για όλους αποτέλεσμα (McGroarty, 1993).

Σχετικά με τον σχηματισμό των ομάδων, έρευνες έχουν δείξει ότι τα καλύτερα αποτελέσματα επιτυγχάνονται με τις μεταβλητές ομάδες (δηλαδή αυτές των οποίων η σύνθεση δε μένει συνέχεια σταθερή), είτε αυτές είναι ομοιογενείς είτε όχι. (Κανάκης, 1987). Πάντως, έχει βρεθεί ότι «*οι ανομοιογενείς ως προς την επίδοση ομάδες που συγκροτούνται με γνώμονα τις συμπάθειες μεταξύ των μαθητών ωφελούν περισσότερο τους αδύνατους μαθητές*», χωρίς να παραβιάζουν τις επιδόσεις των καλών μαθητών (πρβλ. Tausch, 1979 Ματσαγγούρα, 1986 στο Κανάκης 1987).

Ιδιαίτερα κατά τη διδασκαλία μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας, οι μαθητές με χαμηλότερα επίπεδα γλωσσομάθειας ωφελούνται από τη συνεργασία τους με μαθητές με υψηλότερα επίπεδα γλωσσομάθειας. Έτσι, η προσέγγιση που προτείνεται εδώ περιλαμβάνει πολύ συγκεκριμένα γνωρίσματα, που τη διαφοροποιούν από τις παραδοσιακές μορφές της εργασίας σε ομάδες (Cochran, 1989). Τα γνωρίσματα αυτά είναι τα εξής:

1. ανομοιογενείς ομάδες μαθητών, οι οποίοι αναλαμβάνουν συγκεκριμένους ρόλους,
2. μαθήματα δομημένα έτσι ώστε να ενθαρρύνεται η θετική αλληλεξάρτηση ανάμεσα στα μέλη των ομάδων,
3. αναγνώριση και εξάσκηση σε συγκεκριμένες μορφές κοινωνικής συμπεριφοράς, και
4. αξιολόγηση μέσω (i) της συλλογικής αναφοράς και συζήτησης με ολόκληρη την τάξη, (ii) της ατομικής εξέτασης και (iii) της ομαδικής αναγνώρισης.

Κατά τον Μάρκου (2003, οπ. αναφ. Χατζηδάκη,Α. ,2014) «*η μετάβαση από την μετωπική διδασκαλία στην εργασία σε ομάδες πρέπει να γίνει βαθμιαία: στην αρχή μπορεί να διαχωριστεί μια μικρή ομάδα που ενδιαφέρεται για ένα συγκεκριμένο αντικείμενο (π.χ. την αναζήτηση πληροφοριών για κάποιο θέμα), ή μπορούν να ενταχθούν στην 'ολομέλεια' διδασκαλία φάσεις εργασίας σε ζεύγη, ή ακόμα σύντομες φάσεις εργασίας σε μικρές ομάδες (10 λεπτά). Στη*

συνέχεια μπορούν να προβλεφθούν φάσεις ομαδικής εργασίας σε πιο τακτική βάση».

Τέλος, οι φάσεις που ακολουθεί η πορεία της εργασίας σε ομάδες είναι:

1. Αναζήτηση συνοχής - αλληλοπροσαρμογή
2. Επίλυση διαφορών και αντιμετώπιση εμποδίων
3. οριοθέτηση κανόνων συνεργασίας
4. εκτέλεση εργασίας (Μάρκου , 2003 οπ. αναφ. Χατζηδάκη,Α. ,2014)

5. Διαπολιτισμική ικανότητα-επικοινωνία

Ζούμε σε μια εποχή όπου η ελληνική κοινωνία ολοένα έχει και πιο έντονο πολυπολιτισμικό χαρακτήρα . Σε αυτό το γεγονός συμβάλλουν και το εντείνουν οι συνεχόμενες μαζικές πληθυσμιακές μετακινήσεις με αποτέλεσμα η ελληνική κοινωνία να υφίσταται διαφοροποίηση ως προς την ομοιογένεια της. Αυτό έχει αντίκτυπο και στην ομογένεια του μαθητικού πληθυσμού στα ελληνικά σχολεία. Ακολουθώντας τα νέα δεδομένα που αλλάζουν την πολιτισμική και γλωσσική ομοιογένεια του, ο μαθητικός πληθυσμός χαρακτηρίζεται ανομοιογενής. Με σκοπό την ομαλή ένταξη των μεταναστών και των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία κρίνεται απαραίτητη η διδασκαλία την ελληνική ως δεύτερης/ξένης γλώσσας και να βρεθούν ευέλικτα, οργανωμένα και στοχευόμενα προγράμματα που θα προωθούν και θα καλλιεργούν γλωσσικές, επικοινωνιακές και διαπολιτισμικές δεξιότητες.

Η νέα ελληνική πραγματικότητα με τον πολυπολιτισμικό της χαρακτήρα έφερε στο προσκήνιο μια διαφορετική μορφή επικοινωνίας, τη διαπολιτισμική επικοινωνία. Σύμφωνα με την Παπαδοπούλου (2008, οπ. αναφ. στη Ρίζου, 2019) στη διαπολιτισμική επικοινωνία τα άτομα που επικοινωνούν προέρχονται από διαφορετικά επίπεδα, καθώς είναι φορείς διαφορετικού πολιτισμικού και μορφωτικού κεφαλαίου. Παράλληλα, τα άτομα αυτά διαφέρουν τόσο στην κωδικοποίηση και αποκωδικοποίηση των λεκτικών και μη λεκτικών συμβόλων και στοιχείων, όσο και στην αντίληψη των πραγμάτων γύρω τους (Παπαδοπούλου, 2008, όπ. αναφ. στη Ρίζου, 2019). Επομένως ,

η διαπολιτισμική επικοινωνία συμβάλλει στην αλληλεπίδραση των ατόμων τα οποία προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα.

Ο όρος διαπολιτισμική επικοινωνία (intercultural communication) παραπέμπει «στην επικοινωνία μεταξύ πολιτισμών με στόχο την επικοινωνιακή πολιτισμική συνεύρεση, για αλληλοκατανόηση σε πολλαπλά επίπεδα της κοινωνικής ζωής, όπως η γλώσσα, οι τέχνες και τα πολιτιστικά δρώμενα, οι κοινές εκπαιδευτικές δράσεις κ.α.» (Σταμάτης, 2005).

Για να μπορέσει να επιτευχθεί αποτελεσματικά η διαπολιτισμική επικοινωνία, επιβάλλεται η διαπολιτισμική επίγνωση, η γνώση και αποδοχή της ετερότητας του άλλου, η επίγνωση της διαφορετικής πολιτισμικής κουλτούρας (Κεσίδου, 2008). Επίσης, τα παιδιά θα πρέπει να είναι σε θέση να καλλιεργήσουν την ικανότητα να μπαίνουν στη θέση του άλλου, δηλαδή την ενσυναίσθηση τους, ώστε να αντιληφθούν αυτό που βιώνουν (Martin L. Hoffman, 2000). Σύμφωνα με τον Νικολάου (2000, όπ. αναφ. στη Ρίζου, 2019), «η διαπολιτισμική επίγνωση αποτελεί μία γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ των πολιτισμών».

Ένας επιπλέον παράγοντας που βοηθά στην επίτευξη και την καλλιέργεια της διαπολιτισμικής επικοινωνίας είναι η διαπολιτισμική ικανότητα. Η διαπολιτισμική ικανότητα περιλαμβάνει δεξιότητες, γνώσεις, στάσεις, όπως είναι η ευαισθητοποίηση, η αποδοχή του άλλου ακόμη κι αν αυτός είναι διαφορετικός, καθώς επίσης και την εξάλειψη των στερεοτύπων, όπως ο ρατσισμός. Ο μαθητής με την καλλιέργεια της διαπολιτισμικής ικανότητας θα μπορέσουν να κατανοήσουν και να «αγκαλιάσουν» τις διαφορές του άλλου, ατομικές, ομαδικές ή ακόμη και εθνοτικές, οι οποίες υπάρχουν στη νέα αυτή πραγματικότητα (Byram, 1997, όπ. αναφ. στη Ρίζου, 2019).

Αξίζει να σημειωθεί πως η διαπολιτισμική αγωγή απευθύνεται σε όλα τα μέλη της πολυπολιτισμικής κοινωνίας και όχι μόνο στα μέλη των μειονοτήτων. Σύμφωνα με τον Γκόβαρη (2011), η διαπολιτισμική επικοινωνία προήλθε από την εξέλιξη της κοινωνίας σε πολυπολιτισμική, ως το μέσο με το οποίο θα υπάρξει αποδοχή, συνύπαρξη και αλληλεπίδραση των πολιτισμών. Είναι μια θετική προοπτική για την ομαλή συμβίωση των διαφορετικών πολιτισμών. Αναγνωρίζει και αποδέχεται τον πολιτισμικό πλουραλισμό ισότιμα. Ακυρώνει την αφομοίωση από τον κυρίαρχο πολιτισμό και προασπίζεται την αποδοχή

και επικοινωνία. Καλλιεργεί την αναγνώριση της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας και δημιουργεί θετικά συναισθήματα και σεβασμό, απέναντι στον διαφορετικό-άλλο.

Σύμφωνα με τον Byram (1997), η διαπολιτισμική επικοινωνιακή ικανότητα ενέχει διάφορες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες, οι οποίες θα καταστήσουν τα άτομα ικανά, ώστε να αντιμετωπίσουν την ετερότητα μέσα από την πολιτισμική συνειδητοποίηση και αποδοχή του «άλλου», ως πολιτισμικά διαφορετικού όχι υποδεέστερου, και την αλληλεπίδραση μαζί του.

Κλείνοντας, η διαπολιτισμική εκπαίδευση αποτελεί την πιο πρόσφατη απάντηση της Παιδαγωγικής Επιστήμης στην πραγματικότητα της πολυπολιτισμικής κοινωνίας. Αντιλαμβάνεται τις κοινωνικές μεταβολές, με τις οποίες επιδιώκει να συμβαδίζει και εισάγει νεωτεριστικές μεθόδους. Συμβάλλει, επίσης, στην ειρηνική διαπαιδewγή και βασίζεται στην παιδοκεντρική παιδαγωγική. Παράλληλα αποτελεί ένα από τα μοντέλα διαχείρισης της πολιτισμικής ποικιλομορφίας στην εκπαίδευση. (Κεσίδου, 2008· Παλαιολόγου & Ευαγγέλου, 2003).

Κατά τον Γεωργογιάννη, Π. (2004) *«Πρωταρχικός σκοπός των σχολείων θα πρέπει να είναι η ένταξη όλων των μαθητών, Ελλήνων και μη, σε ένα ενιαίο εκπαιδευτικό πλαίσιο, που θα μπορεί να εξασφαλίσει την ισότητα ευκαιριών και όσο το δυνατόν μεγαλύτερη επιτυχία για όλους τους μαθητές χωρίς διακρίσεις. Αν ο σκοπός αυτός δεν επιτευχθεί τότε θα οδηγηθούμε χωρίς καμία αμφιβολία στην επιδείνωση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων, στη διακύβευση της κοινωνικής γαλήνης και στον κοινωνικοπολιτισμικό διαχωρισμό. Επιπλέον θα έχει ως συνέπεια την εξάπλωση των φαινομένων του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, της εχθρότητας, των προκαταλήψεων και τέλος της βίας. Η ύπαρξη μιας εκπαιδευτικής πολιτικής θα βοηθήσει στο να μην "ηττηθεί" κανένας μαθητής στο μέλλον λόγω του εκπαιδευτικού μας συστήματος»* .

6. Αναλυτικά Προγράμματα για την ελληνική γλώσσα ως ξένη

Όπως έχουμε αναφέρει η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας για τα παιδιά πρόσφυγες από την Ουκρανία αποτελεί εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας. Ως οδηγός υπάρχουν δυο κυπριακά αναλυτικά προγράμματα που μπορεί να στηριχθεί η διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας, «το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για την ελληνική ως δεύτερη γλώσσα» και «το Αναλυτικό Πρόγραμμα για τα Ελληνικά Παροικιακά Σχολεία». Ωστόσο, με τη πληθώρα πληθυσμιακών μετακινήσεων και την ταχεία αλλαγή των εκπαιδευτικών δεδομένων και αναγκών χρήζει ιδιαίτερης προσοχής η συγγραφή ενός Αναλυτικού Προγράμματος για την ελληνική ως ξένη γλώσσα.

6.1. Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για την ελληνική ως δεύτερη γλώσσα

Για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερη γλώσσα συντάχθηκε το 2019 από τη Διατμηματική Επιτροπή του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας της Κύπρου το «Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για την ελληνική ως δεύτερη γλώσσα». Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για την Ελληνική ως Δεύτερη Γλώσσα(στο εξής ΑΠΣ-2Γ) αφορά την Προδημοτική και Σχολική (Δημοτική, Μέση Γενική, Μέση Τεχνική και Επαγγελματική) Εκπαίδευση της Κύπρου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δε μπορεί να το υιοθετήσει κάποιος, να βασιστεί σε αυτό και να αποτελέσει οδηγός για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας σε παιδιά μεταναστών και προσφύγων στην Ελλάδα.

Το ΑΠΣ-2Γ υπηρετεί τη διαφοροποιημένη και μαθητοκεντρική διδασκαλία και προσδοκά να βοηθήσει τα μικρότερα και μεγαλύτερα παιδιά να κατανοήσουν πιο βαθιά και ολοκληρωμένα τα βιώματα και τις εμπειρίες τους σε ένα πολύγλωσσο και πολυπολιτισμικό περιβάλλον και να αποκτήσουν πολυγλωσσική ευαισθησία και επίγνωση.

Το ΑΠΣ-2Γ αναγνωρίζει το νηπιαγωγείο (προδημοτική εκπαίδευση) ως αυτόνομη βαθμίδα η οποία προσφέρει υψηλής ποιότητα εκπαίδευση με σκοπό την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών κι δη της συναισθηματικής ενδυνάμωσης των παιδιών μεταναστών. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο(2011¹²), το Νηπιαγωγείο *«ως βαθμίδα εκπαίδευσης διαθέτει αυτόνομη αξία, εφόσον μεί όλους τους/τις μαθητές/τριες στην εκπαιδευτική διαδικασία ανεξαρτήτως μητρικής γλώσσας, εθνικότητας κτλ., τους/τις κοινωνικοποιεί γλωσσικά, τους ενδυναμώνει συναισθηματικά και τους/τις φέρνει σε επαφή με νέα γνώση. Την ίδια στιγμή, θέτει τα βασικά θεμέλια για τη γλωσσική κατάκτηση, την επιτυχή διά βίου μάθηση, την κοινωνική ένταξη, την προσωπική ανάπτυξη και τη μακροπρόθεσμη απασχολησιμότητα».*

Το ΑΠΣ-2Γ επιδιώκει να θέσει γερές βάσεις κατά τη προσχολική ηλικία ώστε η επερχόμενη μάθηση να είναι πιο αποτελεσματική. Έτσι ενσωματώνει , ισότιμα με τις άλλες βαθμίδες, πολυγλωσσικές δεξιότητες οι οποίες σχετίζονται με πρακτικές πολυγραμματισμών. Παράλληλα, το ΑΠΣ-2Γ θέτει σαφείς στόχους εκμάθησης της δεύτερης γλώσσας για το Νηπιαγωγείο , οι οποίοι λειτουργούν συμπληρωματικά με το ΑΠΣ Προσχολικής εκπαίδευσης και προτείνονται διάφορες μορφές δραστηριοτήτων για την υλοποίησή τους.

Η φιλοσοφία του ΑΠΣ-2Γ για το Νηπιαγωγείο (Προδημοτική Εκπαίδευση) συμβαδίζει με εκείνη του ευρύτερου ΑΠΣ Προσχολικής Εκπαίδευσης κατά το οποίο: *«Σκοπός της γλωσσικής αγωγής κατά την πρώτη σχολική περίοδο είναι να προσφέρει τις κατάλληλες εμπειρίες μέσα στα πλαίσια των ενδιαφερόντων και των ικανοτήτων των παιδιών, ώστε αυτά να κοινωνικοποιηθούν γλωσσικά και να αναπτύξουν εγγράμματα ταυτότητες που συνδυάζουν ικανότητες επικοινωνίας (λεκτικής και μη) και δεξιότητες διαφοροποιημένης χρήσης λόγου (προφορικού και γραπτού)»* (ΥΠ.Π.Α.Ν., 2016).

Επιπρόσθετα, το ΑΠΣ-2Γ τονίζει ότι ήδη από το Νηπιαγωγείο θα πρέπει οι μαθητές να έρχονται σε επαφή με τη δεύτερη γλώσσα αλλά και να παρέχεται ευκαιρίες διεπίδρασης με τη μητρική , αξιοποιώντας τις αρχές του ευρύτερου ΑΠΣ Προσχολικής Εκπαίδευσης, μέσα από τις οποίες αντανακλάται η στήριξη της γλωσσικής ποικιλότητας στην οργάνωση της μάθησης. Μέσω της

---

¹² Council conclusions on early childhood education and care: providing all our children with the best start for the world of tomorrow, Council of Europe (2011)

πρώιμης έκθεσης στα γλωσσικά δεδομένα της ελληνικής παρέχεται μάθηση σε αυθεντικές περιστάσεις επικοινωνίας, εφόσον, η γλώσσα στο Νηπιαγωγείο δεν είναι αυτοσκοπός αλλά βασισμένη στο περιεχόμενο, δεν συνιστά δηλαδή την πρωταρχική εστίαση αλλά το μέσο επικοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτό μπορούν να εφαρμοστούν ποικίλες παιδαγωγικές τεχνικές και στρατηγικές μάθησης. Ακόμη, προτείνει την αξιοποίηση διαμεσολαβητών, φυσικών ομιλητών ώστε να ενισχυθεί η επικοινωνία στη μητρική γλώσσα και σε συνεργασία με τη νηπιαγωγό της τάξης να συμβάλει στην πολυγλωσσική επίγνωση των παιδιών από τα πρώτα ηλικιακά στάδια (ΑΠΣ-2Γ,2019)

Το ΑΠΣ-2Γ προωθεί τη γλωσσική μάθηση σε ένα συνεχές το οποίο αποτυπώνεται σε 3 διαστάσεις:

1. τη βιογραφική διάσταση,
2. τη θεματική διάσταση και
3. την πολυγλωσσική διάσταση

Σύμφωνα με το ΑΠΣ-2Γ(2019), σημαντικό συστατικό μάθησης αποτελεί η ανάπτυξη των βασικών επικοινωνιακών δεξιοτήτων καθώς δίνει νόημα στα βιώματα και τις εμπειρίες των μικρών αναδυόμενων δίγλωσσων μαθητών και τους βοηθά να κατανοήσουν το κοινωνικό, πολιτισμικό και γλωσσικό περιβάλλον στο οποίο ζουν.

Μέσω της έκθεσής τους στο Νηπιαγωγείο κατά την προσχολική ηλικία το ΑΠΣ-2Γ θέτει ως στόχους , οι μικροί μαθητές να:

- μπορούν να επικοινωνούν στοιχειωδώς μέσα από παιχνίδια,
- αντιλαμβάνονται ότι υπάρχουν πολλές γλώσσες και πολιτισμοί και να αναπτύξουν θετική στάση προς κάθε γλωσσική ποικιλία και κάθε πολιτισμό,
- ακούν και να κατανοούν στοιχειωδώς εκφωνήματα στην Ελληνική και να αποκτήσουν βιώματα στη γλώσσα αυτή,
- συνδέσουν τα βιώματά τους στην Ελληνική με τα βιώματά τους στη μητρική τους γλώσσα,
- αναπτύξουν δεξιότητες μη λεκτικής επικοινωνίας στην Ελληνική (π.χ. παραγλωσσικά στοιχεία, χειρονομίες, κ.ά.),
- ενισχύσουν τη δημιουργικότητά τους,

- ακούν και να απολαμβάνουν ιστορίες, τραγούδια, ποιήματα, κ.ά., αυξάνοντας το ενδιαφέρον τους για τα βιβλία αλλά και για ποικίλα πολυτροπικά ψηφιακά υβριδικά κείμενα,
- ακούν προσεκτικά τον συνομιλητή και να ανταποκρίνονται μη κτικά με ενέργειες αλλά και λεκτικά με σύντομες απαντήσεις, σχόλια ή ερωτήσεις,
- αποκτήσουν στοιχειώδεις γλωσσικές δεξιότητες, όπως η κατάλληλη άρθρωση των λέξεων, η αναγνώριση των γραπτών συμβόλων και της μορφής του γραπτού λόγου και η γραφή του ονόματός τους στην Ελληνική,
- εκτεθούν στοιχειωδώς μέσω της γλώσσας σε άλλους γραμματισμούς, όπως ο αριθμητικός γραμματισμός και ο ψηφιακός γραμματισμός»(ΑΠΣ-2Γ,2019).

6.2 Αναλυτικό Πρόγραμμα για τα Ελληνικά Παροικιακά Σχολεία

Το «Αναλυτικό Πρόγραμμα για τα Ελληνικά Παροικιακά Σχολεία (Ε.Π.Σ.)» εκπονήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας της Κύπρου. Αφορά το νηπιαγωγείο έως την ΣΤ΄ τάξη του Δημοτικού και στόχος του είναι να προσφερθεί στους εκπαιδευτικούς των Ελληνικών Παροικιακών Σχολείων(Ε.Π.Σ. στο εξής) ένα εκσυγχρονισμένο και χρήσιμο εργαλείο για τη διδακτική διαδικασία, που καθορίζει τους στόχους έτσι ώστε να επιτευχθεί ο γενικός σκοπός της Παροικιακής Εκπαίδευσης. Πρωταγωνιστικό ρόλο στο συγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα αποτελεί η ελληνική γλώσσα και η εκμάθηση της.

Παράλληλα, το Αναλυτικό Πρόγραμμα για τα Ε.Π.Σ υιοθέτει μεθόδους διδασκαλίας δεύτερης και ξένης γλώσσας καθώς επίσης και το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Γλώσσες (ΚΕΠΑ), το οποίο χωρίζει τη γλωσσομάθεια σε επίπεδα. Για λόγους πρακτικούς στο συγκεκριμένο Αναλυτικό Πρόγραμμα, τα επίπεδα ΚΕΠΑ έχουν διαχωριστεί σε πιο μικρές

υποκατηγορίες έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στα επίπεδα της κάθε τάξης του Παροικιακού Σχολείου ως εξής (Υ.Α.Π. , 2019¹³) :

Τάξεις	Επίπεδο
Νηπιαγωγείο και Προδημοτική	Επίπεδο Προ Α1
Α – Β	Επίπεδο Α1.1
Γ – Δ	Επίπεδο Α1.2
Ε – ΣΤ	Επίπεδο Α2. 1

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για Ε.Π.Σ. είναι οργανωμένο σύμφωνα με τα παραπάνω τέσσερα επίπεδα. Η ανάπτυξη κάθε επιπέδου γλωσσομάθειας περιλαμβάνει την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας καλλιεργώντας και τις τέσσερις γλωσσικές δεξιότητες:

- α) Προφορική έκφραση/Προφορικός Λόγος
- β) Κατανόηση προφορικού λόγου
- γ) Κατανόηση γραπτού λόγου
- δ) Παραγωγή γραπτού λόγου/Γραπτός Λόγος

Στο Αναλυτικό Πρόγραμμα των Παροικιακών Σχολείων μεγαλύτερη έμφαση δίνεται στον προφορικό λόγο (παραγωγή και κατανόηση) κατά τα πρώτα χρόνια εκμάθησης της γλώσσας ενώ στις μεγαλύτερες τάξεις υπάρχει μεγαλύτερη ισορροπία μεταξύ των γλωσσικών δεξιοτήτων. Συγκεκριμένα, στα πρώτα χρόνια εκμάθησης (Νηπιαγωγείο – Β τάξη) δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στην προσφορά γλωσσικών ακουσμάτων προωθώντας έτσι την κατανόηση προφορικού λόγου και προσφέροντας στα παιδιά μοντέλα γλώσσας για μίμηση βοηθώντας τα στην παραγωγή προφορικού λόγου (Υ.Α.Π.,2019).

«Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στο Νηπιαγωγείο και την Προδημοτική τάξη του παροικιακού σχολείου αποτελεί το θεμέλιο για τη

¹³ Υ.Α.Π. (2019).Ανακτήθηκε 9/12/2022 στο <http://kea.schools.ac.cy/data/uploads/analytika-programmata/2020%20Analitiko%20KEA%20Ypourgeio.pdf>

φοίτηση των μαθητών και δημιουργεί θετικούς δεσμούς με το ελληνικό σχολείο. Σε μικρές ηλικίες τα παιδιά είναι δεκτικά και έχουν αναπτυγμένη περιέργεια. Αντιμετωπίζουν τη διδασκαλία μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας με ενθουσιασμό, σαν ένα καινούργιο παιχνίδι και συλλέγουν αποτελεσματικά γλωσσικές εμπειρίες. Ο εκπαιδευτικός καλείται να εκμεταλλευτεί τα χαρακτηριστικά αυτά της μικρής ηλικίας για να καλλιεργήσει στα παιδιά δεξιότητες κατανόησης και παραγωγής προφορικού λόγου, κάνοντας παράλληλα διασκεδαστική και ευχάριστη τη γλωσσική εκμάθηση και επικοινωνία¹⁴.»

Η χρήση της γλώσσας σε πραγματικές περιστάσεις επικοινωνίας, δίνει στα παιδιά εμπειρίες, εξάσκηση στη γλώσσα και ενισχύει την αυτοπεποίθησή τους. Αυτό επιτυγχάνεται με τη χρήση επικοινωνιακής μεθοδολογίας εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας αλλά και μέσα από την ενασχόληση των παιδιών με άλλες θεματικές καθώς, επίσης, και τη χρήση της γλώσσας για την ενασχόληση με δραστηριότητες που απολαμβάνουν τα παιδιά, όπως το τραγούδι και τον χορό (Υ.Π.Α.,2019).

Παράλληλα, η μεθοδολογία που προτείνεται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα στηρίζεται πάνω στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των παιδιών και σε αναγνωρισμένες καλές πρακτικές που χρησιμοποιούνται για την εκμάθηση ξένης γλώσσας σε μικρές ηλικίες. Προάγει τη βιωματική εκμάθηση της γλώσσας μέσα από τεχνικές και δραστηριότητες όπως είναι το παιχνίδι, το τραγούδι, η αφήγηση ιστοριών/παραμυθιού και η χρήση τεχνολογίας (Υ.Π.Α.,2019).

Ειδικότερα για την Προσχολική Εκπαίδευση, «η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στο Νηπιαγωγείο και την Προδημοτική τάξη του παροικιακού σχολείου αποτελεί το θεμέλιο για τη φοίτηση των μαθητών και δημιουργεί θετικούς δεσμούς με το ελληνικό σχολείο». Σε μικρές ηλικίες τα παιδιά είναι δεκτικά και έχουν αναπτυγμένη περιέργεια. Αντιμετωπίζουν τη διδασκαλία μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας με ενθουσιασμό, σαν ένα καινούργιο παιχνίδι και συλλέγουν αποτελεσματικά γλωσσικές εμπειρίες¹⁵».

---

¹⁴ <http://kea.schools.ac.cy/data/uploads/syllabus/nursery.pdf>

¹⁵ <http://kea.schools.ac.cy/data/uploads/syllabus/nursery.pdf>

Γενικός σκοπός του Αναλυτικού Προγράμματος για τα Ε.Π.Σ. όσον αφορά τα παιδιά νηπιαγωγείου είναι «*Το παιδί να έρχεται με ευχαρίστηση στο Ελληνικό σχολείο, να έρθει σε επαφή με θρησκευτικά, πολιτιστικά και ιστορικά στοιχεία της Κύπρου και της Ελλάδας και να χρησιμοποιεί βασικό λεξιλόγιο και φράσεις για να επικοινωνεί στην ελληνική γλώσσα*¹⁶». Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το «Αναλυτικό Πρόγραμμα για τα Ε.Π.Σ.», οι στόχοι που θέτονται για την Προδημοτική τάξη (Νηπιαγωγείο) – ΠροΑ1(Επίπεδο ΚΕΠΑ) είναι οι παρακάτω:

Κατανόηση Προφορικού Λόγου

- Να αναγνωρίζουν τους ήχους της Ελληνικής γλώσσας.
- Να εντοπίζουν και να ανταποκρίνονται σε νέους ήχους, ρίμες και ρυθμούς της νέας γλώσσας.
- Να κατανοούν βασικούς κοινωνικούς χαιρετισμούς στην ελληνική γλώσσα.
- Να απολαμβάνουν τραγούδια και σύντομα παραμύθια τα οποία συνοδεύονται με εποπτικά μέσα και ζωντανή διήγηση (προσωδία, εκφράσεις προσώπου, αλλαγές φωνής).
- Να κατανοούν βασικό λεξιλόγιο που έχουν διδαχθεί

Παραγωγή Προφορικού Λόγου

- Να πειραματιστούν και να εξασκηθούν με τους ήχους της ελληνικής γλώσσας.
- Να τραγουδούν τραγούδια και ρυθμικά ποιηματάκια στην ελληνική γλώσσα.
- Να επικοινωνούν σε απλές κοινωνικές περιστάσεις (π.χ. χαιρετίζουν, ευχαριστούν, αποχαιρετούν).
- Να απαντούν μονολεκτικά ή με μικρές αυτοματοποιημένες φράσεις σε απλές ερωτήσεις για γνωστά θέματα (π.χ. όνομα, χρώματα, αριθμοί, κτλ.).

Κατανόηση Γραπτού λόγου

---

¹⁶ <http://kea.schools.ac.cy/data/uploads/syllabus/nursery.pdf>

- Να αναγνωρίζουν τη γραπτή μορφή του ονόματός τους.
- Να διαχωρίζουν μεταξύ ελληνικού αλφαβήτου και αγγλικού (λατινικού) αλφαβήτου.

Παραγωγή Γραπτού Λόγου

- Να αντιγράφουν το όνομά τους.

Τέλος, το συγκεκριμένο Αναλυτικό Πρόγραμμα¹⁷ προτείνει διάφορες τεχνικές διδασκαλίας όπως: συζήτηση σε κύκλο, διάλογοι μεταξύ παιδιών και παιδιών – εκπαιδευτικού, ομαδικό παιχνίδι, τραγούδι, χορός και κίνηση, κάρτες με εικόνες, παραμύθι, μίμηση, χρήση τεχνολογίας, θεατρικό παιχνίδι, κουκλοθέατρο, κατασκευές και χειροτεχνία

7. Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)

Το Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.) είναι ένα από τα τρία θεσμοθετημένα εργαστήρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης. Ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 1996 και στοχεύει:

- Στην έρευνα και προώθηση θεμάτων παιδείας και εκπαίδευσης των Ελλήνων της διασποράς και ιδιαίτερα των αποδήμων Ελλήνων, σε συνάρτηση με την κοινωνικοοικονομική και πολιτισμική τους κατάσταση στις χώρες που ζουν και με τις πολιτισμικές συνθήκες στις χώρες αυτές.
- Στην έρευνα και προώθηση εκπαιδευτικών θεμάτων των παλιννοστούντων Ελλήνων και των αλλοδαπών στην Ελλάδα, σε συνάρτηση με τις κοινωνικοοικονομικές, πολιτικές, πολιτιστικές και εκπαιδευτικές συνθήκες στην Ελλάδα.

---

¹⁷ <http://kea.schools.ac.cy/data/uploads/syllabus/nursery.pdf>

- Στην κατάρτιση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που καλούνται να διδάξουν την Ελληνική ως Δεύτερη Γλώσσα σε μαθητές ελληνικής και μη ελληνικής καταγωγής στο εξωτερικό, στους Έλληνες παλιννοστούντες μαθητές και στους αλλοδαπούς μαθητές στην Ελλάδα.
- Στην παραγωγή διδακτικού υλικού για την διδασκαλία της Ελληνικής, ως Δεύτερης Γλώσσας και για την διδασκαλία του ελληνικού πολιτισμού στις παραπάνω κατηγορίες μαθητών(Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.¹⁸).

Το Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.) έχει οργανώσει και διεξάγει σημαντικά ερευνητικά προγράμματα. Ένα από αυτά είναι και το πρόγραμμα « Παιδεία Ομογενών». Ειδικότερα το πρόγραμμα «Παιδεία ομογενών» ξεκίνησε το 1997 και η δράση του συνεχίζεται έως σήμερα, ενώ η χρηματοδότηση του γίνεται από το Υπουργείο Παιδείας και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Βασικός στόχος του αποτελεί *«η διατήρηση, η καλλιέργεια και η προώθηση της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού στο εξωτερικό και ειδικότερα στην ελληνική διασπορά, μέσω της βελτίωσης της παρεχόμενης πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης συμβάλλοντας συγχρόνως στην ομαλή ένταξη των παιδιών τόσο στο εκπαιδευτικό και κοινωνικό -πολιτισμικό σύστημα της χώρας διαμονής όσο και στην παροικία τους¹⁹»*.

Στα πλαίσια αυτά επιδιώκεται η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, σε γραπτή και ηλεκτρονική μορφή. Το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού υλικού περιλαμβάνει την ελληνική γλώσσα καθώς και στοιχεία ιστορίας και πολιτισμού, ενώ απευθύνεται σε μαθητές ελληνικής καταγωγής αλλά και αλλοεθνείς από αρχάριο έως και προχωρημένο επίπεδο. Επίσης, επιδιώκεται η επιμόρφωση των ομογενών εκπαιδευτικών αλλά και η διεξαγωγή σεμιναρίων για εκπαιδευτικούς που αποσπώνται από την Ελλάδα στο εξωτερικό. Ταυτόχρονα προωθείται η υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για ομογενείς μαθητές. Κάθε Ιούλιο λαμβάνουν χώρα

---

¹⁸ <http://www.ediamme.edc.uoc.gr/index.php?information>

¹⁹ <https://www.elliniko-sxoleio-ma.eu/gr/%CE%B1%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%B1-1/%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%B3%CE%BB%CF%89%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%B1/>

μαθητικές θεατρικές παραστάσεις, με συμμετοχή ομάδων του εξωτερικού, ενώ έχουν μέχρι σήμερα οργανωθεί επτά φεστιβάλ μαθητικού θεάτρου. Ακόμη με τη βοήθεια των σύγχρονων ψηφιακών τεχνολογιών δημιουργούνται δίκτυα επικοινωνίας και δυνατότητες τηλε-εκπαίδευσης.

Το αντικείμενο του έργου χωρίζεται σε τρία μέρη ή δράσεις, καθένα από τα οποία φέρει, για επικοινωνιακούς λόγους, ένα όνομα. Το πρώτο μέρος (δράση) ονομάζεται ΑΘΗΝΑ, το δεύτερο ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ και το τρίτο ΕΡΜΗΣ. Τέλος, υπάρχουν τρεις Οριζόντιες Υποδράσεις που υποστηρίζουν την ομαλή εξέλιξη και υλοποίηση του συνολικό έργο.

Ειδικότερα για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως ξένης το πρόγραμμα «Παιδεία ομογενών» περιλαμβάνει σημαντικό και συνάμα πολύ βοηθητικό για τους εκπαιδευτικούς εκπαιδευτικό υλικό. Το υλικό δομείται σε τέσσερα επίπεδα και περιλαμβάνει σειρές βιβλίων (π.χ. Μαργαρίτα, Μια φορά κι έναν καιρό), τα τεύχη των οποίων προορίζονται για διαφορετικές ηλικιακές ομάδες, καθώς επίσης CDRoms, οδηγίες για τον εκπαιδευτικό και θεματικό λεξιλόγιο. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως κάθε μια από αυτές τις σειρές εκπαιδευτικού υλικού στηρίζεται σε αντίστοιχο Πρόγραμμα Σπουδών καθώς επίσης υπάρχει αντιστοιχία μεταξύ των Προγραμμάτων Σπουδών και του Εκπαιδευτικού Υλικού του προγράμματος «Παιδεία Ομογενών» με τα επίπεδα του «Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς» (ΚΕΠΑ) και του «Πιστοποιητικού Ελληνομάθειας» .

8. Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Γλώσσες (ΚΕΠΑ)

Το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Γλώσσες (ΚΕΠΑ) δημιουργήθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης, για να παρέχει τη δυνατότητα στα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αποκτήσουν κοινά επίπεδα μάθησης στη διδασκαλία των ξένων γλωσσών. Πιο συγκεκριμένα, σχεδιάστηκε για να παρέχει μια διαφανή και ολοκληρωμένη βάση για την εκπόνηση γλωσσικών προγραμμάτων σπουδών και κατευθυντήριων

γραμμών σπουδών, τον σχεδιασμό του διδακτικού και μαθησιακού υλικού και την αξιολόγηση της επάρκειας ξένων γλωσσών. Επίσης, το ΚΕΠΑ υιοθετεί μια λειτουργική προσέγγιση στη γλώσσα και περιγράφει τα αποτελέσματα της εκμάθησής της σε συνάρτηση με τη χρήση της. (Κάντζου & Σταμούλη, 2014)

Το ΚΕΠΑ περιλαμβάνει μια γενική κλίμακα γλωσσομάθειας ανά δεξιότητα και έναν αριθμό επιμέρους κλιμάκων που αφορούν διαφορετικές γλωσσικές λειτουργίες, στο πλαίσιο της δεξιότητας αυτής. Συγκεκριμένα, περιγράφει έξι στάδια επίτευξης μαθησιακών αποτελεσμάτων/επίπεδα γλωσσομάθειας σε τρεις ευρύτερες υποδιαιρέσεις, από το χαμηλότερο επίπεδο γλωσσομάθειας (A1) στο υψηλότερο (Γ2), τα οποία παρέχουν πληροφορίες για το τι θα πρέπει να είναι σε θέση να κάνει ο μαθητής ως προς τις τέσσερις μακροδεξιότητες: την Κατανόηση Γραπτού Λόγου, την Κατανόηση Προφορικού Λόγου, την Παραγωγή Προφορικού Λόγου και την Παραγωγή Γραπτού Λόγου²⁰. Σύμφωνα με το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Γλώσσες τα επίπεδα γλωσσομάθειας είναι τα εξής:

Γ: Αυτάρκης χρήστης

- Γ2 Επίπεδο Αυτάρκειας (Mastery)
- Γ1 Προχωρημένο Επίπεδο (Proficiency)

B: Ανεξάρτητος χρήστης

- B2 Επίπεδο Επάρκειας (Vantage)
- B1 Βασικό Επίπεδο (Threshold)

A: Αρχάριος χρήστης

- A2 Εισαγωγικό Επίπεδο (Waystage)
- A1 Στοιχειώδες Επίπεδο (Breakthrough)

Τα επίπεδα γλωσσομάθειας καθορίζονται ανάλογα με το επίπεδο γνώσης της γλώσσας και ικανότητας χρήσης της για επικοινωνιακούς σκοπούς. Το επίπεδο πάνω στο οποίο απευθύνεται το παρακάτω γλωσσικό υλικό είναι το επίπεδο A1, το οποίο είναι το πιο χαμηλό επίπεδο. Οι μαθητές του επιπέδου

---

²⁰ Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για την Ελληνική Γλώσσα ως δεύτερη, (2019). Ανακτήθηκε: https://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/entaxi/ANALYTIKO_PROGRAMMA_SPOUDON_G2_PDF_ISBN.pdf

A1 μπορούν να συνδιαλέγονται με απλό τρόπο, χρησιμοποιώντας βασικό λεξιλόγιο για συγκεκριμένες επικοινωνιακές περιστάσεις. Σύμφωνα με το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Γλωσσών (CEFR, 2001), το επίπεδο A1 αναφέρεται στον στοιχειώδη χρήστη της γλώσσας ο οποίος:

- Κατανοεί και χρησιμοποιεί απλές φράσεις γραπτά και προφορικά για να ικανοποιήσει συγκεκριμένες καθημερινές ανάγκες του.
- Παρέχει πληροφορίες για πρόσωπα (τόσο για τον εαυτό του όσο και για άλλα άτομα), πράγματα και καταστάσεις, να κάνουν απλές ερωτήσεις σχετικά με θέματα της καθημερινότητας.
- Επικοινωνεί για απλά ζητήματα της καθημερινής ζωής, υπό την προϋπόθεση ότι οι άλλοι μιλούν αργά και κατανοητά, και είναι πρόθυμοι να βοηθήσουν, εάν παραστεί ανάγκη.
- Διαθέτει ένα στοιχειώδες ρεπερτόριο λέξεων και απλών εκφράσεων που σχετίζονται με τα προσωπικά στοιχεία και συγκεκριμένες χειροπιαστές καταστάσεις.
- Μπορεί να αναγνωρίζει όλους τους φθόγγους και τα γράμματα, τα δίψηφα φωνήεντα και σύμφωνα και τον τονισμό των λέξεων.

9. Αρχές σχεδιασμού του διδακτικού υλικού

Κατά τον σχεδιασμό του διδακτικού υλικού κρίνεται απαραίτητο να λάβουμε υπόψη και να βασιστούμε πάνω σε ορισμένες αρχές και βασικούς παράγοντες, οι οποίοι συμβάλλουν και συνδιαμορφώνουν ένα ενδιαφέρον μαθησιακό υλικό και μια αποτελεσματική διδασκαλία της ξένης γλώσσας.

9.1 Πολυτροπικότητα

Η πολυτροπικότητα θεωρείται ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της επικοινωνίας. Αποτελεί σημαντική επιλογή στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης/ξένης, καθώς η μετάδοση του μηνύματος γίνεται με την αξιοποίηση και άλλων μέσων σε συνδυασμό με τη γλώσσα. Το γλωσσικό υλικό συνδυάζεται με μέσα οπτικά, ακουστικά, ηχητικά, κινητικά, αισθητηριακά και ηλεκτρονικά, τα οποία διευκολύνουν τη διδασκαλία και την εκμάθηση της γλώσσας.

Κατά τη Χοντολίδου (1999), *«Οι εισηγητές του όρου της πολυτροπικότητας (βλ. κυρίως Kress & van Leeuwen 1996) θεωρούν την πολυτροπικότητα όχι ένα επιπλέον στοιχείο που πρέπει να επισυναφθεί στην ανάλυση της επικοινωνίας, αλλά ως ουσιαστική και θεμελιώδη παράμετρο κάθε κειμένου»*. Έτσι, η επικοινωνία συντελείται με ποικίλους τρόπους, καθένας από τους οποίους διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Κατά την πολυτροπικότητα γίνεται ένας συνδυασμός γλωσσικών και εξωγλωσσικών στοιχείων στο γραπτό λόγο, η γλώσσα, δηλαδή, δεν λειτουργεί αυτόνομα, αλλά εμφανίζεται να αλληλεπιδρά με σημειωτικούς τρόπους, μεταδίδοντας έτσι το μήνυμα. Οι μαθητές, πλέον, δεν εμφανίζονται ως παθητικοί αλλά ως ενεργητικοί αποδέκτες και κριτικοί αναγνώστες του μηνύματος.

Πολυτροπικό *«είναι το κείμενο εκείνο που χρησιμοποιεί για τη μετάδοση μηνυμάτων συνδυασμό σημειωτικών τρόπων. Για παράδειγμα, τα περισσότερα κείμενα των σχολικών βιβλίων, του ημερήσιου τύπου ή της τηλεόρασης είναι πολυτροπικά, αφού συχνά συνδυάζουν γλώσσα και εικόνα ή στην περίπτωση της τηλεόρασης και μουσική»* (Χοντολίδου, 1999). Στα πολυτροπικά κείμενα το γλωσσικό υλικό είναι αυθεντικό, καθώς δομείται με βάση τις εμπειρίες, τα

βιώματα και τις συνήθειες των μαθητών από το ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον (Cope & Kalantzis, 2000).

Κατά συνέπεια, με την πολυτροπικότητα, η επικοινωνία μεταξύ των μαθητών και εκπαιδευτικών (αλλά και με άλλους) γίνεται πιο συνειδητή και η εκπαίδευση πιο ουσιαστική

9.2 Πολυαισθητηριακή(multisensory) μέθοδος

Η πολυαισθητηριακή μέθοδος είναι απαραίτητη στη διδασκαλία της δεύτερης/ ξένης γλώσσας, δη σε μαθητές με διαφορετικό μαθησιακό προφίλ. Πολυαισθητηριακή ονομάζεται η προσέγγιση διδασκαλίας κατά την οποία ο μαθητής μαθαίνει και αφομοιώνει καλύτερα το μήνυμα χρησιμοποιώντας περισσότερες από μια αισθήσεις(όπως ακοή, όραση, αφή) με αποτέλεσμα να συνδέονται πολλαπλές περιοχές του εγκεφάλου με το αντικείμενο που διδάσκεται. Πρώτος ο Orton και η επιστημονική του ομάδα χρησιμοποίησαν την πολυαισθητηριακή μέθοδο, καθώς συνέδεαν τη γλώσσα με ακουστικά, οπτικά, κιναισθητικά ερεθίσματα για την καλύτερη εκμάθηση της γλώσσας (Μπαστέα, 2014).

Η πολυαισθητηριακή προσέγγιση είναι πολύ ωφέλιμη για την εκμάθηση της δεύτερης/ξένης γλώσσας, διότι ενισχύονται και ενεργοποιούνται όλες οι αισθήσεις του μαθητή. Είναι παράλληλα, ωφέλιμη και για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες. *«Όλοι οι μαθητές μπορούν να επωφεληθούν από την πολυαισθητηριακή μάθηση, όχι μόνο οι μαθητές ειδικής αγωγής. Κάθε παιδί επεξεργάζεται τις πληροφορίες διαφορετικά και αυτή η μέθοδος διδασκαλίας επιτρέπει σε κάθε παιδί να χρησιμοποιεί μια ποικιλία από τις αισθήσεις του για να κατανοήσει και να επεξεργαστεί πληροφορίες²¹»*. Η εκμάθηση της ξένης γλώσσας πραγματοποιείται σε ένα ευχάριστο και συνάμα δημιουργικό περιβάλλον μέσα από ποικίλες δραστηριότητες και υλικά.

---

²¹<https://www.greelane.com/el/%CF%80%CF%8C%CF%81%CE%BF%CE%B9/%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CF%82/multisensory-teaching-method-for-reading-2081412/>

Τα οπτικά ερεθίσματα, συνήθως, απαρτίζονται από: φωτογραφίες, εικόνες, χρήση πίνακα, υπολογιστή, προτζέκτορα, slides, ζωγραφική, χρήση συμβόλων. Τα ακουστικά ερεθίσματα αποτελούνται από: τραγούδια, ποιήματα, ανάγνωση, παραμύθια, γλωσσικά παιχνίδια, συζήτηση, διήγηση. Τα κιναισθητικά είναι: παντομίμα, χορευτικές κινήσεις, παλαμάκια, συναρμολόγηση πάζλ. Οι μαθητές μαθαίνουν μέσα από την ταυτόχρονη ενεργοποίηση όλων των αισθήσεων.

9.3 Παράγοντας: μαθητής μικρής ηλικίας

Βασικό παράγοντα για την επιτυχή εκμάθηση της ξένης γλώσσας αποτελούν οι ίδιοι οι μαθητές μικρής ηλικίας με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους (Γρίβα & Σέμογλου,2016). Επομένως, η ηλικία των παιδιών που προορίζεται το διδακτικό υλικό με τα χαρακτηριστικά που συνεπάγονται παίζουν σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό του.

Σύμφωνα με την Mur(1998, οπ. αναφ. στο Γρίβα & Σέμογλου,2016),τα μικρά παιδιά έχουν ζωντανή φαντασία, είναι από τη φύση τους δημιουργικά σε διάφορες επικοινωνιακές καταστάσεις, τους αρέσει να μιλούν και να εξηγούν πράγματα και καταστάσεις και να συμμετέχουν σε διάφορες κινητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες με δράση. Κατά τους Guillen & Bermejo(οπ. αναφ. στο Γρίβα & Σέμογλου, 2016) έρευνες έχουν δείξει πως τα παιδιά διαθέτουν φυσικούς μηχανισμούς που τα βοηθούν να μαθαίνουν γλώσσες, αγαπούν να μαθαίνουν άλλες γλώσσες, μαθαίνουν φυσικά και ασυνείδητα και μπορούν να μάθουν οποιαδήποτε γλώσσα με το κατάλληλο περιβάλλον και υποστήριξη.

Η Lefever (οπ. αναφ. στο Γρίβα & Σέμογλου,2016) υποστηρίζει πως «οι μικροί μαθητές είναι πρόθυμοι και ενθουσιώδεις, περίεργοι και διερευνητική, εξωστρεφείς, δημιουργικοί και ευφάνταστοι, δραστήριοι και ενεργητικοί, δεκτικοί στη μάθηση μέσω δραστηριοτήτων, φανατικοί της εξερεύνησης, ευαίσθητοι σε ήχους, τραγούδια και το ρυθμό γενικότερα, και λάτρεις της αναπαραγωγής καινούργιων ήχων».

Εάν επιθυμούμε να προχωρήσουμε σε ταξινόμηση των χαρακτηριστικών των μαθητών πρωτοσχολικής ηλικίας σε κεντρικούς θεματικούς άξονες , θα δημιουργούσαμε τις εξής κατηγορίες(Γρίβα & Σέμογλου,2016):

- Τα παιδιά είναι *ενεργητικά* καθώς από τη φύση τους κινούνται, τρέχουν, πηδούν, μιλούν και διακόπτουν.
- Τα μικρά παιδιά είναι *κοινωνικά* , γι' αυτό η αλληλόδραση τους με συμμαθητές και ενήλικες είναι αρκετά σημαντική στη μάθηση. Μαθαίνουν μέσα από την ενεργή συμμετοχή και ακολουθούν εύκολα κανόνες κοινωνικής αλληλόδρασης, όπως για παράδειγμα να περιμένουν τη σειρά τους, να μοιράζονται.
- Τα μικρά παιδιά είναι *δημιουργικά*, τους αρέσει να παίζουν και ταυτόχρονα να δημιουργούν. Δε δείχνουν ενδιαφέρον για τη γλώσσα ως σύστημα, αλλά νιώθουν ικανοποίηση με τη χρήση της μέσα από παιχνίδια, τραγούδια και ιστορίες, και διασκεδάζουν μέσα από παιχνίδια λέξεων.
- Τα μικρά παιδιά , επίσης, *βαριούνται εύκολα*.
- Τα μικρά παιδιά *έχουν ανάγκη από έπαινο*. Χρειάζονται ένα ισχυρό συναισθηματικό δεσμό με τον εκπαιδευτικό και ενθάρρυνση ώστε να δραστηριοποιηθούν σωματικά, συναισθηματικά και νοητικά.

Τέλος, δεν υπάρχει αμφιβολία πως οι μαθητές προσχολικής ηλικίας μπορούν να μάθουν μια ξένη γλώσσα με ενθουσιασμό, εύκολα και φυσικά αρκεί, κατά τη διαμόρφωση διδακτικού υλικού στη ξένη γλώσσα, να λαμβάνονται υπόψη τα παραπάνω χαρακτηριστικά που προαναφέραμε. Οι λόγοι πολλοί διότι, οι μικροί μαθητές με την εκμάθηση της δεύτερης/ξένης γλώσσας είναι πρόθυμοι να τη χρησιμοποιήσουν και να πειραματιστούν με τους ήχους της γλώσσας-στόχου χωρίς αναστολές και ανησυχία λάθους. Επίσης, επειδή τα μικρά παιδιά απομνημονεύουν ιδιαίτερα εύκολα τις λεκτικές πράξεις, στις οποίες εμπλέκονται μέσα από συνεχεία και συστηματικές επαναλήψεις που συνοδεύονται από ήχο και ρυθμό. Ακόμη , έχουν την τάση να είναι πιο ανοιχτοί σε νέες εμπειρίες, έχουν λιγότερο παγιωμένες ιδέες για τη γλώσσα και τη μάθηση, επωφελούνται από τις επικοινωνιακές δραστηριότητες, κινητοποιούνται εύκολα, δείχνουν διάθεση για νέες εμπειρίες

και μπορούν να ενδυναμώσουν τις γνωστικές και μεταγνωστικές δεξιότητες μέσα από πολυγνωστικές και πολυαισθητηριακές εμπειρίες (Γρίβα & Σέμογλου, 2016)

9.4 Θεματοκεντρική προσέγγιση

Το παρακάτω διδακτικό υλικό θα περιλαμβάνει δραστηριότητες, οι οποίες θα οργανωθούν γύρω από θεματικές ενότητες-επικοινωνιακές περιστάσεις οικείες προς τους μαθητές που θα ενεργοποιούν την προϋπάρχουσα γνώση τους και θα αναπτύσσουν τα κίνητρα των παιδιών.

Σύμφωνα με το Threshold Level(1990), το οποίο παρουσιάζει μια σημαντική ταξινόμηση σε θέματα, υπό-θέματα και «ειδικές έννοιες», υποστηρίζει πως στα διάφορα πεδία μπορούμε να διακρίνουμε θέματα, που αποτελούν το αντικείμενο ενός συνεχούς λόγου, μιας συνομιλίας, ενός συλλογισμού ή μιας έκθεσης, ως το κέντρο του ενδιαφέροντος σε συγκεκριμένες επικοινωνιακές πράξεις.

Συγκεκριμένα, οι θεματικές ενότητες-επικοινωνιακές περιστάσεις που θα χρησιμοποιηθούν στην παραγωγή διδακτικού υλικού θα άπτονται της καθημερινότητας των παιδιών καθώς θα σχετίζονται με την οικογένεια, το σχολείο, τη γειτονιά, τα χρώματα, τα ζώα, τον καιρό, τα τρόφιμα, τη φύση, τις εποχές, τα μέρη του σώματος, τα μεταφορικά μέσα, την κοινωνικότητα, την ένδυση κ.α.

9.5 Παράγοντας: μαθητές προσχολικής ηλικίας από την Ουκρανία

Είναι πολύ σημαντικό να εντοπίζουμε, να λαμβάνουμε υπόψη και να αξιοποιούμε τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των παιδιών για τα οποία προορίζεται το διδακτικό υλικό κατά τον σχεδιασμό του. Τα χαρακτηριστικά των παιδιών προσχολικής ηλικίας έχουν αναφερθεί παραπάνω.

Αναφορικά με τις ανάγκες των παιδιών Προσχολικής ηλικίας από την Ουκρανία μετά από προσωπική επικοινωνία με εκπαιδευτικό του Ουκρανικού εκπαιδευτικού συστήματος , κατέληξα στο συμπέρασμα πως στα Νηπιαγωγεία της Ουκρανίας χρησιμοποιούνται οι παραδοσιακοί μέθοδοι διδασκαλίας. Η συνομιλία αυτή ανέδειξε την ανάγκη να χρησιμοποιηθούν στο διδακτικό υλικό εναλλακτικές μέθοδοι πιο εκσυγχρονισμένες και βιωματικές, όπως το παιχνίδι, το πολυτροπικό υλικό κ.α. ,ώστε να καλυφθεί το κενό-ανάγκη που έχει δημιουργήσει η ενασχόληση των παιδιών μόνο με παραδοσιακές μεθόδους.

Παράλληλα, τα παιδιά αυτά δε παύουν να έρχονται στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα με διαφορετική γλωσσική, κοινωνική και πολιτισμική ταυτότητα την οποία θα πρέπει να ενισχύσουμε ώστε να είναι πιο αποτελεσματική η εκμάθηση της ελληνικής ως ξένη γλώσσα. Επιπλέον, το διδακτικό υλικό θα πρέπει να δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να συνεργαστούν ώστε η εκμάθηση της γλώσσας-στόχου να προκύψει μέσω κοινωνικής αλληλεπίδρασης και διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

Μέρος 2^ο

«Ταξιδεύοντας στη μαγική χώρα της ΑΒΓ»

10. Το Εκπαιδευτικό υλικό: «Ταξιδεύοντας στη μαγική χώρα της ΑΒΓ»

Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό υλικό αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία , διότι αποσκοπεί στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας ως ξένης και ταυτόχρονα έχει κοινωνικό χαρακτήρα καθώς η παραγωγή του αποσκοπεί στην ανάπτυξη και την καλλιέργεια της κοινωνικότητας των μαθητών. Είναι σημαντικό εξαρχής, πριν την παρουσίαση του υλικού, να αναφερθούν οι στόχοι, το περιεχόμενο και η μεθοδολογία του.

Για την παραγωγή του εκπαιδευτικού υλικού λήφθηκε υπόψη ο βασικότερος και ο πιο καθοριστικός παράγοντας ο οποίος είναι ο ίδιος ο μαθητής και δη η ηλικία του, το γλωσσικό του υπόβαθρο και το κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον του. Το εκπαιδευτικό υλικό απευθύνεται σε παιδιά, πρόσφυγες από την Ουκρανία, προσχολικής ηλικίας. Στόχος του είναι η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού.

Το συγκεκριμένο διδακτικό υλικό εμπεριέχει δραστηριότητες-στοιχεία που ανταποκρίνονται στο επίπεδο γλωσσομάθειας «Α1», σύμφωνα με το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Γλώσσες (2001), καθώς στοχεύει στην καλλιέργεια και ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων των μαθητών στη ξένη γλώσσα μετατρέποντάς τους σε «στοιχειώδεις χρήστες» της ελληνικής γλώσσας. Συγκεκριμένα , οι μαθητές του επιπέδου Α1 μπορούν να συνδιαλέγονται με απλό τρόπο, χρησιμοποιώντας βασικό λεξιλόγιο για συγκεκριμένες επικοινωνιακές περιστάσεις.

10.1 Στόχοι εκπαιδευτικού υλικού

Το παρών διδακτικό υλικό δημιουργήθηκε με στόχο την εκμάθηση της γλώσσας – στόχου μετατρέποντας τα παιδιά προσφύγων από την Ουκρανία σε στοιχειώδεις χρήστες της. Το συγκεκριμένο υλικό στοχεύει στα ενδιαφέροντα και τις γλωσσικές ανάγκες των μαθητών με διαφορετικό προφίλ

καθώς οι θεματικές ενότητες και οι δραστηριότητες επιλέχθηκαν σύμφωνα με την ηλικία και την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας.

Επίσης, αποσκοπεί στον αλφαριθμητισμό και στην καλλιέργεια και ανάπτυξη των τεσσάρων βασικών γλωσσικών δεξιοτήτων, δηλαδή στη παραγωγή και κατανόηση προφορικού και γραπτού λόγου. Ειδικότερα το υλικό στοχεύει:

- Στην καλλιέργεια στρατηγικών κατανόησης προφορικού λόγου απλής δομής, η οποία θα πραγματοποιείται με κάποιο οπτικοακουστικό υλικό (π.χ. βίντεο, παραμύθι, τραγούδι) . Οι μαθητές να είναι σε θέση να παρακολουθούν, να καταλαβαίνουν και να απαντούν σε απλές ερωτήσεις.
- Στην καλλιέργεια στρατηγικών παραγωγής προφορικού λόγου απλής δομής. Οι μαθητές να είναι σε θέση να σχηματίζουν πολύ απλές φράσεις και προτάσεις για να περιγράψουν οικεία πρόσωπα, τον εαυτό τους, για να δώσουν πληροφορίες για το οικείο περιβάλλον τους. Επίσης, να μπορούν να παράγουν σύντομους διαλόγους συμμετέχοντας σε παιγνιώδης δραστηριότητες μαζί με τους συμμαθητές τους. Σε επικοινωνιακές καταστάσεις να είναι σε θέση να συστήνονται, να χρησιμοποιούν χαιρετισμούς, να διατυπώνουν ερωτήσεις απλού τύπου και να απαντούν άμεσα και απλά.
- Στην καλλιέργεια στρατηγικών κατανόησης γραπτού λόγου. Οι μαθητές να μπορούν να αναγνωρίζουν τα γράμματα της αλφαβήτου, κεφαλαία και μικρά, λέξεις και στοιχειώδεις φράσεις καθώς επίσης να διαχωρίζουν το ελληνικό αλφάβητο από το ουκρανικό. Επίσης, να μπορούν να κατανοούν απλά κείμενα, μηνύματα, οδηγίες και να αναγνωρίζουν καθημερινές φράσεις συχνής χρήσης, τη γραπτή μορφή ενός ρεπερτορίου βασικών λέξεων που έχουν διδαχθεί και τη γραπτή μορφή του ονόματος τους. Ακόμη, οι μαθητές να είναι σε θέση να παρακολουθούν την εξέλιξη μιας σύντομης και απλής ιστορίας και να ακολουθούν γραμμένες οδηγίες.
- Στην καλλιέργεια στρατηγικών παραγωγής γραπτού λόγου. Οι μαθητές να είναι σε θέση να γράφουν τα γράμματα του ελληνικού

αλφάβητου με σωστές κινήσεις, να γράφουν το όνομα τους και να αντιγράφουν λέξεις.

- Στην καλλιέργεια διαπολιτισμικής επίγνωσης και διαπολιτισμικής επικοινωνιακής ικανότητας.

Παράλληλα, το διδακτικό υλικό αποσκοπεί οι μαθητές να είναι σε θέση να καλλιεργήσουν το κοινωνικό-πολιτισμικό στοιχείο καθώς θα εντάξουν στα νέα κοινωνικά δεδομένα τα βιώματα και τις εμπειρίες τους από το κοινωνικό περιβάλλον που ήδη προέρχονται. Επίσης, θα έρθουν σε επαφή με τον ελληνικό πολιτισμό και να είναι ικανοί να αναγνωρίζουν κοινά στοιχεία των δύο πολιτισμών, της χώρας καταγωγής και της χώρας εγκατάστασης τους.

Επιπρόσθετα, το εκπαιδευτικό υλικό στοχεύει στην καλλιέργεια της επικοινωνιακής ικανότητας, η οποία επιτυγχάνεται μέσα από τη συμμετοχή τους σε αυθεντικές επικοινωνιακές καταστάσεις, την αλληλεπίδραση των παιδιών μεταξύ τους, την συνεργασία και την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης τους μέσα σε ένα διαπολιτισμικό πλαίσιο μάθησης.

10.2 Περιεχόμενα και μεθοδολογία

Το γλωσσικό υλικό, όπως αναφέρθηκε, έχει αφητηρία τον ίδιο τον μαθητή. Λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των μικρών προσφύγων από την Ουκρανία, τους τρόπους με τους οποίους μαθαίνουν τα μικρά παιδιά μια ξένη γλώσσα και τις σύγχρονες μεθόδους γλωσσικής διδασκαλίας κατασκευάστηκε το παρών εκπαιδευτικό υλικό.

Το περιεχόμενο και οι μεθοδολογικές αρχές του αποτελούν πρακτικές του επικοινωνιακού μοντέλου. Το υλικό σχεδιάστηκε με βάση την πολυδιάστατη ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους (γλωσσικών, γνωστικών, κινητικών, κοινωνικών) με απώτερο σκοπό την αποτελεσματική επικοινωνία των μαθητών. Ο τρόπος προσέγγισης της ελληνικής γλώσσας είναι παιγνιώδης και στηρίζεται στην ανάπτυξη των τεσσάρων γλωσσικών δεξιοτήτων.

Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό υλικό είναι ελκυστικό, διασκεδαστικό και ευέλικτο στη χρήση του. Σχετίζεται με τις προσωπικές εμπειρίες, βιώματα και την προϋπάρχουσα γνώση των μαθητών. Δίνει τη δυνατότητα για διερεύνηση

σε ένα πολυαισθητηριακό και πολυτροπικό πλαίσιο καθώς επίσης δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να εκφράσουν τη δημιουργικότητα τους. Επιπλέον, εντάσσει την συνεργατική μάθηση και την αλληλεπίδραση των μαθητών με σκοπό την ανάπτυξη της κοινωνικότητας τους και της διαπολιτισμική επίγνωση τους. Ενεργοποιεί τα κίνητρα των παιδιών για να επικοινωνήσουν στη γλώσσα-στόχο μέσα από οικεία και ενδιαφέρουσα θεματολογία και ενισχύει την επικοινωνιακή ικανότητα τους, καθώς ενυπάρχει σε όλες τις δραστηριότητες. Παράλληλα, περιέχει πλούσιο οπτικοακουστικό υλικό για να κεντρίζει την προσοχή των παιδιών και οι δραστηριότητες ανταποκρίνονται στα διάφορα μαθησιακά στυλ των μαθητών.

Το εκπαιδευτικό υλικό ενέχει πληθώρα ερεθισμάτων και ενεργητικής συμμετοχής ώστε να κρατήσει αμείωτο το ενδιαφέρον του παιδιού. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί ο παιγνιώδης χαρακτήρας του. Το γλωσσικό υλικό αποτελείται από ποικίλες παιγνιώδεις δραστηριότητες(σιωπηλό παιχνίδι, παιχνίδι αντιστοίχισης, δημιουργικό παιχνίδι κ.α.) όπου το παιδί θα πειραματιστεί και θα ανακαλύψει παίζοντας τη γλώσσα – στόχο. Αξιοσημείωτο, επίσης, είναι ότι μέσα από παρών υλικό οι μαθητές θα εφαρμόσουν ποικίλες στρατηγικές μάθησης, όπως μνημονικές, γνωστικές κ. α. , για να κατανοήσουν την ελληνική γλώσσα .

Επιπρόσθετα, περιλαμβάνονται δραστηριότητες όπου γίνεται χρήση της μητρικής τους γλώσσας, εν προκειμένω της Ουκρανικής, η οποία αποτελεί θα λέγαμε τη «γέφυρα» για την εκμάθηση της ελληνικής. Λόγω του ότι οι μαθητές υστερούν στο βασικότερο επικοινωνιακό μέσο, την ελληνική γλώσσα, κρίνεται απαραίτητη η ενσωμάτωση της μητρικής τους γλώσσας, διότι αποτελεί τη βάση για την εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας (Δαμανάκης, 2005). Το εκπαιδευτικό υλικό σέβεται, αναγνωρίζει και αποδέχεται τη διαφορετικότητα.

Το εκπαιδευτικό υλικό «Ταξιδεύοντας στην μαγική χώρα της Αλφαβήτας» αποτελείται από μια ενότητα προγραφής με δραστηριότητες προγραφής στοχεύοντας στην ανάπτυξη λεπτής κινητικότητας και σε πέντε θεματικές ενότητες. Συγκεκριμένα, οι θεματικές ενότητες του διδακτικού υλικού είναι:

- «Ας γνωριστούμε» - Προσωπικά στοιχεία

- Κοινωνικότητα
- «Το σώμα μας»
- Στο σχολείο
- Μέσα μεταφοράς/ταξίδια

Κάθε ενότητα περιλαμβάνει τις τέσσερις γλωσσικές δεξιότητες, κατανόηση και παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου. Όπως έχουμε αναφέρει στηρίζεται στις γλωσσικές ανάγκες, τα ενδιαφέροντα, τις δεξιότητες και τις ικανότητες των παιδιών προσχολικής ηλικίας από την Ουκρανία. Επίσης, κυριαρχεί η παρουσία ζωντανών και ευχάριστων εικόνων σε όλο το υλικό κάνοντας το πιο διασκεδαστικό. Στην αρχή κάθε ενότητας υπάρχει ένας πίνακας που πληροφορεί τι πρόκειται να μάθει το παιδί στη συγκεκριμένη ενότητα.

10.3 Θεματικές ενότητες

10.3.1 Πρώτη ενότητα: Ας γνωριστούμε

Στην πρώτη ενότητα τα παιδιά θα γνωριστούν με την/τον νηπιαγωγό και μεταξύ τους, θα μάθουν να αυτοσυστήνονται και να χρησιμοποιούν βασικούς χαιρετισμούς και φράσεις, όπως «Γεια», «με λένε...», «είμαι η/ο...» καθώς επίσης να θέτουν ερωτήσεις, όπως «πως σε λένε;». Επίσης, θα μιλήσουν για τον εαυτό τους κατασκευάζοντας την προσωπική τους ταυτότητα και παρουσιάζοντας την. Επιπλέον, θα μάθουν τη γραπτή μορφή του ονόματος τους και να την αναγνωρίζουν, να αντιγράψουν το όνομα τους και να φτιάχνουν ελληνικά γράμματα με πλαστελίνη.

Μαθησιακοί στόχοι:

❖ Γλωσσικοί/ επικοινωνιακοί στόχοι

- Να γνωριστούν τα νήπια μεταξύ τους και με την/τον νηπιαγωγό.
- Να είναι σε θέση τα νήπια να συστήνουν τον εαυτό τους χρησιμοποιώντας τις φράσεις: Με λένε..., Είμαι ο/η ... .
- Να μάθουν τα νήπια να θέτουν ερωτήσεις στους άλλους ώστε να γνωριστούν μεταξύ τους.

- Τα νήπια να είναι σε θέση να κατανοήσουν και να χρησιμοποιούν βασικούς χαιρετισμούς στην ελληνική γλώσσα.
- Κατανόηση προφορικού λόγου.
- Παραγωγή προφορικού λόγου.
- Να αναγνωρίζουν τη γραπτή μορφή του ονόματος τους.
- Να αντιγράψουν το όνομα τους.
- Να πλάσουν με πλαστελίνη το αρχικό γράμμα του ονόματος ενός συμμαθητή τους.
- Να αντιγράψουν το όνομα του/της φίλου/φίλης τους.
- Κατανόηση γραπτού λόγου
- Παραγωγή γραπτού λόγου

Λεξιλόγιο	Λεκτικές φράσεις
Αγόρι Κορίτσι Μαλλιά Μάτια Καφέ Μαύρα Μπλε Πράσινα Ξανθά	-Πώς σε λένε; -Με λένε... -Γεια -Είμαι ο/η... -Είμαι ... χρονών

❖ Κοινωνικοί στόχοι

- Να νιώσουν άνετα με την παρουσία άλλων.
- Να αναπτύξουν μια πρώιμη επικοινωνιακή ικανότητα.
- Οι μαθητές να είναι σε θέση να επικοινωνούν και να συνεργάζονται.
- Οι μαθητές να είναι σε θέση να υπακούουν σε εντολές.

❖ Πολιτισμικοί-πραγματολογικοί στόχοι

- Να γνωρίσουν ελληνικά ονόματα.
- Οι γηγενείς μαθητές να γνωρίσουν ξένα ονόματα.
- Οι γηγενείς μαθητές να μάθουν το βασικό χαιρετισμό στην ουκρανική γλώσσα «πριβίτ».

❖ **Στόχος αισθητικής καλλιέργειας**

- Εικαστική δημιουργία και έκφραση

Υλικά - Μέσα:

- Μπαλόκι
- Στεφάνια
- Ηλεκτρονικός υπολογιστής
- Ηχεία
- Φωτογραφίες
- Κόλλα
- Μαρκάδοροι
- Φύλλο εργασίας
- Πλαστελίνη
- Χαρτόνι κάνσον
- * Διάλογος
- * Επικοινωνία
- * Ομαδικό παιχνίδι
- * Παιχνίδι σε ζευγάρια

Περιγραφή Δραστηριοτήτων:

1. Τα παιδιά μαζί με την/τον νηπιαγωγό κάθονται στον κύκλο. Η/Ο νηπιαγωγός χαιρετάει τα παιδιά λέγοντας τη βασική λέξη χαιρετισμού «Γεια» και κάνοντας την ανάλογη χειρονομία. Έπειτα, κρατώντας ένα μπαλόκι δείχνει τον εαυτό της/του και φωνάζει δυνατά και καθαρά το όνομά της/του. Στη συνέχεια, πετάει το μπαλόκι σε κάθε παιδί χωριστά και το ρωτά «Πώς σε λένε;», συνοδεύοντας την ερώτησή της με ανάλογη χειρονομία. Το παιδί πιάνει το μπαλόκι και λέει το όνομά του. Η/Ο νηπιαγωγός ζητά με χειρονομίες από το παιδί να της/του επιστρέψει το μπαλόκι και επαναλαμβάνει τη δραστηριότητα με όλα τα παιδιά.
2. Στη συνέχεια, μοιράζει στεφάνια στο πάτωμα. Ζητά από τα παιδιά να σκορπιστούν στο χώρο και βάζει χαρούμενη μουσική. Παροτρύνει τα παιδιά να χορέψουν στον ρυθμό της μουσικής. Εξηγεί πως μόλις κλείσει η μουσική τα παιδιά θα πρέπει να μπουν μέσα σε ένα στεφάνι, κάτι το οποίο κάνει η ίδια αρχικά ως

παράδειγμα. Θα πρέπει να είναι προσεκτικοί καθώς μόνο δύο άτομα επιτρέπεται να είναι στο κάθε στεφάνι, το οποίο το εξηγεί βάζοντας μέσα σε ένα στεφάνι μόνο δυο παιδιά. Σε δεύτερη φάση, με το κλείσιμο της μουσικής το κάθε παιδί θα πρέπει να χαιρετάει το άλλο που βρίσκονται μαζί στο ίδιο στεφάνι με το βασικό χαιρετισμό «Γεια σου» και την ανάλογη χειρονομία. Στη συνέχεια, με την παύση της μουσικής θα πρέπει να χαιρετούν στην Ουκρανική γλώσσα λέγοντας «πριβίτ». Εάν υπάρχουν παιδιά από άλλες χώρες προσθέτουμε τους αντίστοιχους χαιρετισμούς. Σε επόμενη φάση του μουσικοκινητικού παιχνιδιού, το κάθε ζευγάρι θα πρέπει να ρωτά το ένα παιδί το άλλο το όνομά του και να συστήνονται με τις λεκτικές φράσεις «πώς σε λένε;», «με λένε...».

3. Ο/η νηπιαγωγός μοιράζει στο κάθε παιδί ένα φύλλο με μια εικόνα με τη φράση «Γεια σας» σε διάφορες γλώσσες. Ζητά από τα παιδιά να κυκλώσουν στην εικόνα τις λέξεις που υπάρχουν στα ελληνικά και στη γλώσσα τους.
4. Ο/η νηπιαγωγός μοιράζει φωτογραφίες των παιδιών όπου από πίσω αναγράφεται το όνομα τους στα ελληνικά και διάφορες καρτέλες με τα ονόματά τους. Αρχικά, το κάθε παιδί θα πρέπει να βρει τη δικιά του φωτογραφία. Στη συνέχεια, αφού δει τη γραπτή μορφή του ονόματός του, θα πρέπει να βρει την καρτέλα με το όνομα του. Έπειτα, ο/η νηπιαγωγός μοιράζει στα παιδιά το αντίστοιχο φύλλο που θα δημιουργήσουν με τα προσωπικά τους στοιχεία. Τα παιδιά θα πρέπει να αντιγράψουν το όνομα τους και να κολλήσουν την φωτογραφία τους, να γράψουν πόσο χρονών είναι, να ζωγραφίσουν εάν είναι αγόρι ή κορίτσι, να βάλουν το αποτύπωμα του δακτύλου τους καθώς επίσης να ζωγραφίσουν το χρώμα των ματιών και των μαλλιών τους. Τέλος, το κάθε παιδί παρουσιάζει το φύλλο με τον εαυτό του στην παρέουλα.

5. Ο/η νηπιαγωγός μοιράζει καρτέλες από την ανάποδη μεριά. Σε κάθε καρτέλα υπάρχει φωτογραφία ενός παιδιού και από κάτω αναγράφεται το όνομα του. Το κάθε παιδί επιλέγει τυχαία μια καρτέλα. Ο/η νηπιαγωγός μοιράζει πλαστελίνη στα παιδιά και τους ζητά να φτιάξουν το αρχικό γράμμα από το όνομα του/της φίλου/φίλης που έτυχε. Στη συνέχεια, μοιράζει χαρτόνι κάνσον πάνω στο οποίο θα κολλήσουν το αρχικό γράμμα από πλαστελίνη και θα αντιγράψουν ολόκληρο το όνομα του/της φίλου/φίλης τους.

10.3.2. Δεύτερη ενότητα: Κοινωνικότητα

Σε αυτή την ενότητα παιδιά θα μάθουν να επικοινωνούν σε απλές κοινωνικές περιστάσεις, πιο συγκεκριμένα να χαιρετίζουν, να ευχαριστούν και να ζητούν ευγενικά.

Μαθησιακοί στόχοι:

❖ Γλωσσικοί/ επικοινωνιακοί στόχοι

- Οι μαθητές να κατανοούν απλούς κοινωνικούς χαιρετισμούς στην ελληνική γλώσσα (Καλημέρα, Καληνύχτα).
- Οι μαθητές να είναι σε θέση να επικοινωνούν σε απλές κοινωνικές περιστάσεις χρησιμοποιώντας τις λέξεις «Ευχαριστώ», «Παρακαλώ», «Ορίστε», «Θα ήθελα..» «Καλημέρα», «Καληνύχτα».
- Να κατανοούν και να απαντούν σε απλές ερωτήσεις.
- Να πουν «καλημέρα» και «καληνύχτα» με διάφορους τρόπους.
- Οι μαθητές να είναι σε θέση να κατανοήσουν το νόημα του τραγουδιού, να τραγουδήσουν και να απολαύσουν το τραγούδι «Καλημέρα φιλαράκι».
- Να κατανοήσουν και να απολαύσουν το παραμύθι «Τρεις νεράιδες ευγενείς και ο μάγος αγενής», το οποίο συνοδεύεται με ζωντανή διήγηση.
- Να αυτοσχεδιάσουν ιστορίες.

- Να φτιάξουν μια ιστορία με βάση τις λέξεις «Ευχαριστώ», «Παρακαλώ», «Συγνώμη».
- Να φτιάξουν λέξεις από σκόρπια γράμματα.
- Κατανόηση προφορικού λόγου
- Παραγωγή προφορικού Λόγου
- Κατανόηση γραπτού λόγου
- Παραγωγή γραπτού λόγου

Λεξιλόγιο	Λεκτικές φράσεις
Καλημέρα Καληνύχτα Ευχαριστώ Παρακαλώ Συγνώμη Ορίστε	-Θα ήθελα...

❖ **Κοινωνικοί στόχοι**

- Οι μαθητές να επικοινωνήσουν και να αναπτύξουν ικανότητες συνεργασίας.
- Οι μαθητές να είναι σε θέση να υπακούουν σε εντολές.
- Να ανταλλάξουν απόψεις.

❖ **Πολιτισμικοί-πραγματολογικοί στόχοι**

- Να έρθουν σε επαφή με τη γραπτή μορφή των ελληνικών λέξεων «Καλημέρα», «Καληνύχτα», «Ευχαριστώ», «Παρακαλώ», «Συγνώμη», «Ορίστε» .

❖ **Στόχος αισθητικής καλλιέργειας**

- Εικαστική δημιουργία και έκφραση

Υλικά - Μέσα:

- Εικόνες (ημέρα, νύχτα, ήλιος, φεγγάρι, καλημέρα, καληνύχτα)
- Χαρτοταινία
- Πλαστικοποιημένα γράμματα
- Υπολογιστής
- Παραμύθι «Τρεις νεράιδες ευγενείς και ο μάγος αγενής»

- Φύλλο εργασίας με το βάζο και τις γλυκές λέξεις
- Μαρκαδόροι
- Κόλλα
- Ψαλίδι
- Μπακάλικο

- * Διάλογος
- * Παρατήρηση
- * Ομαδοσυνεργατική μέθοδος
- * Παιχνίδι ρόλων
- * Εποπτικά μέσα

Περιγραφή Δραστηριοτήτων:

1. Η/Ο νηπιαγωγός παρουσιάζει στα παιδιά δυο εικόνες, η μια απεικονίζει ένα κοριτσάκι που ξυπνά την ημέρα και η άλλη το ίδιο κοριτσάκι να ετοιμάζεται για ύπνο την νύχτα. Συζητά με τα παιδιά τι παρατηρούν στην κάθε εικόνα, σε τι διαφέρουν οι δυο εικόνες και εάν γνωρίζουν ποια λεξούλα λέμε κάθε πρωί όταν συναντάμε κάποιο φίλο μας και ποια κάθε βράδυ πριν κοιμηθούμε. Καταλήγουν στο ότι την ημέρα λέμε «Καλημέρα» και την νύχτα «Καληνύχτα». Έπειτα, θα μιμηθούν το κοριτσάκι της εικόνας που ξυπνά και σηκώνεται από το κρεβάτι και θα πουν «Καλημέρα» και μετά θα μιμηθούν το κοριτσάκι της δεύτερης εικόνας που είναι ξαπλωμένο για να κοιμηθεί και θα πουν «Καληνύχτα». Στη συνέχεια, η/ο νηπιαγωγός χωρίζει την αίθουσα σε δύο μέρη κολλώντας μια χαρτοταινία στο πάτωμα. Από τη μία πλευρά τοποθετεί μια εικόνα με τον ήλιο και από την άλλη μια εικόνα με το φεγγάρι. Προτρέπει τα παιδιά να παρατηρήσουν την αίθουσα έτσι όπως είναι χωρισμένη και να της πουν σε ποια πλευρά είναι ημέρα και σε ποια νύχτα. Στη συνέχεια, μαζεύει τα παιδιά σε κάθε πλευρά (ημέρα/ νύχτα) και ανάλογα σε ποια βρίσκονται θα πρέπει να πουν και την αντίστοιχη λέξη, «καλημέρα» ή «καληνύχτα». Επαναλαμβάνεται η διαδικασία λέγοντας «καλημέρα» και «καληνύχτα» τότε με αργό και τότε γρήγορο ρυθμό και τότε με δυνατή και τότε σιγανή ένταση.

2. Η/Ο νηπιαγωγός, όπως είναι χωρισμένη η αίθουσα σε δυο μέρη, χωρίζει τα παιδιά σε δυο ομάδες, στην ομάδα της ημέρας και στην ομάδα της νύχτας. Σε κάθε ομάδα δίνει από μια μεγάλη καρτέλα όπου αναγράφονται οι λέξεις «ΚΑΛΗΜΕΡΑ» και «ΚΑΛΗΝΥΧΤΑ». Στην ομάδα της ημέρας θα τοποθετήσει την καρτέλα με το «ΚΑΛΗΜΕΡΑ» και στην ομάδα της νύχτας θα τοποθετήσει την καρτέλα με το «ΚΑΛΗΝΥΧΤΑ». Στη συνέχεια, θα μοιράσει σε κάθε ομάδα διάφορα πλαστικοποιημένα γράμματα του ελληνικού αλφάβητου και θα ζητήσει από κάθε ομάδα να δημιουργήσει την λέξη που της έδωσε.

3. Η/Ο νηπιαγωγός βάζει στα παιδιά να ακούσουν και να δουν στον υπολογιστή το τραγούδι «Καλημέρα φιλαράκι». Επαναλαμβάνει και το τραγουδούν όλοι μαζί ενθαρρύνοντας τα παιδιά να κάνουν ταυτόχρονα τις ανάλογες κινήσεις.
https://www.youtube.com/watch?v=Y_zAvTYvsxg

4. Η/Ο νηπιαγωγός διαβάζει στα παιδιά το παραμύθι «Τρεις νεράιδες ευγενείς και ο μάγος αγενής», που είναι το πρώτο παραμύθι της συλλογής των καλών τρόπων με τον τίτλο: Το άτακτο βιβλίο! της Ράνια Μπουντούρη. Κατά την διάρκεια ανάγνωσης του παραμυθιού, η/ο νηπιαγωγός κάνει ερωτήσεις στα παιδιά σχετικά με την πλοκή της ιστορίας και τους ήρωες της και τους προτρέπει να κάνουν προβλέψεις για την συνέχεια και το τέλος της. Σύμφωνα με το παραμύθι ήταν τρεις υπέροχες νεράιδες η Ευχαριστώ, η Παρακαλώ και η Συγνώμη. Ήταν αδελφές αγαπημένες που όλοι στο δάσος τις σεβόντουσαν και τις καμάρωναν εκτός από τον Μάγο Αγενή που τις ζήλευε πολύ κι εκείνον δεν τον ήθελε κανείς καθώς δεν τον ενδιέφερε τίποτα άλλο παρά μόνο ο εαυτός του. Έφτιαξε, λοιπόν, ένα φίλτρο για να εξαφανίσει τα μικρές νεράιδες. Όμως κάτι πήγε στραβά και ο μάγος Αγενής έπεσε στη δική του την παγίδα, η οποία όμως του βγήκε σε καλό αφού οι κακοί του τρόποι σταμάτησαν με

τον καιρό. Μετά το τέλος της ανάγνωσης, ακολουθεί συζήτηση σχετικά με το τέλος και τους ήρωες του παραμυθιού καθώς και πότε χρησιμοποιούμε τις λέξεις «Ευχαριστώ», «Παρακαλώ» και «Συγνώμη». Επίσης, η/ο νηπιαγωγός βάζει τα παιδιά να δημιουργήσουν ζωγραφίες βασισμένες στην αφήγηση του παραμυθιού και να τις παρουσιάσουν.

5. Με αφορμή το παραμύθι, η/ο νηπιαγωγός χωρίζει τα παιδιά σε 4 ομάδες. Παροτρύνει την κάθε ομάδα να σκεφτεί και να δημιουργήσει τη δική της ιστορία εντάσσοντας σε αυτή τις λέξεις «ευχαριστώ», «παρακαλώ», «συγνώμη». Η κάθε ομάδα δημιουργεί τη δική της ιστορία και στη συνέχεια τη δραματοποιεί.

6. Ο/η νηπιαγωγός προβάλλει στα παιδιά το παρακάτω βίντεο με την Πέππα το γουρουνάκι στην λαϊκή αγορά. Στη συνέχεια, συζητούν τον τρόπο και τις φράσεις που χρησιμοποιεί η πέππα και η οικογένεια της για να ζητήσουν και να αγοράσουν κάτι ευγενικά καθώς και οι πωλητές για να πουλήσουν (Ευχαριστώ, Παρακαλώ, Ορίστε, τι θα θέλατε, Θα ήθελα...). Χωρίζει τα παιδιά σε δυο ομάδες και έπειτα αναλαμβάνει κάθε ομάδα εναλλάξ τους ρόλους του πωλητή και του πελάτη. Αφού υποδυθούν τους παραπάνω ρόλους όλες οι ομάδες, ακολουθεί συζήτηση στην τάξη για τις εντυπώσεις των μαθητών.

<https://www.youtube.com/watch?v=EyJy0NQ3kYc>

7. Η/Ο νηπιαγωγός προβάλλει στα παιδιά το παρακάτω βίντεο <https://www.youtube.com/watch?v=SpXawpAmuQQ>. Έπειτα συζητά με τα παιδιά το βίντεο με τους καλούς τρόπους, εάν χρησιμοποιούν και εκείνα στην καθημερινότητα τους τις ευγενικές λέξεις, ποιες είναι και γιατί πρέπει να τις χρησιμοποιούν. Στη συνέχεια, παροτρύνει τα παιδιά να φτιάξει το καθένα το δικό του βάζο με τα γλυκά λογάκια. Αρχικά, μοιράζει το φύλλο εργασίας πάνω στο οποίο υπάρχει το βάζο με τις ευγενικές λέξεις (ευχαριστώ, παρακαλώ, συγνώμη, σε

αγαπάω, θα ήθελα, με συγχωρείς) σε μορφή καραμέλας. Μετά μοιράζει στα παιδιά ένα φύλλο Α4 με τις ευγενικές λέξεις τις οποίες πρέπει να κόψουν και να τις κολλήσουν στις αντίστοιχες καραμέλες.

10.3.3. Τρίτη ενότητα: Το σώμα μας

Σε αυτή τη θεματική ενότητα τα παιδιά θα γνωρίσουν τα μέρη του σώματος, θα εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους και θα γνωρίσουν τη γραπτή μορφή τους.

Μαθησιακοί στόχοι:

❖ Γλωσσικοί/ επικοινωνιακοί στόχοι

- Οι μαθητές να είναι σε θέση να κατανοούν το βασικό λεξιλόγιο με τα μέρη του σώματος.
- Οι μαθητές να είναι σε θέση να απαντούν μονολεκτικά ή με μικρές αυτοματοποιημένες φράσεις σε απλές ερωτήσεις για τα μέρη του σώματος.
- Να χρησιμοποιούν το λεξιλόγιο με τα μέρη του σώματος.
- Να τραγουδήσουν το «κεφάλι, ώμοι, γόνατα και πόδια» στην ελληνική και ουκρανική γλώσσα.
- Οι μαθητές να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τη γραπτή μορφή των βασικών λέξεων των μερών του σώματος.
- Να αντιγράψουν σωστά τις λέξεις με τα μέρη του σώματος.
- Να φτιάξουν μια ιστορία με βάση τις κούκλες (μάτι, στόμα, αυτί, χέρι, μύτη).
- Να φτιάξουν λέξεις από σκόρπια γράμματα.
- Κατανόηση προφορικού λόγου.
- Παραγωγή προφορικού λόγου.
- Κατανόηση γραπτού λόγου
- Παραγωγή γραπτού λόγου

Σώμα
Κεφάλι
Χέρια
Πόδια
Λαιμός
Μάτια
Αυτιά
Στόμα
Μύτη
Μάγουλα
Κοιλιά
Μαλλιά
Ωμος
Θώρακας

❖ **Κοινωνικοί στόχοι**

- Οι μαθητές να είναι σε θέση να αναπτύξουν δεξιότητες συνεργασίας και να δημιουργήσουν ένα πρωτότυπο σενάριο.
- Οι μαθητές να είναι σε θέση να ακολουθούν οδηγίες της/του νηπιαγωγού.
- Οι μαθητές να ανταλλάξουν απόψεις.

❖ **Πολιτισμικοί-πραγματολογικοί στόχοι**

- Οι γηγενείς μαθητές να μάθουν το τραγούδι «Κεφάλι, ώμοι, γόνατα και πόδια στην ουκρανική γλώσσα.

❖ **Στόχος αισθητικής καλλιέργειας**

- Εικαστική δημιουργία και έκφραση
- Να παίξουν κουκλοθέατρο με δικό τους σενάριο.

Υλικά - Μέσα:

- Βιβλίο «Το ανθρώπινο σώμα»
- Ηλεκτρονικός υπολογιστής
- Ηχεία
- Πλαστικοποιημένες εικόνες με τα μέρη του σώματος αγοριού και κοριτσιού
- Φύλλο εργασίας με το ανθρώπινο σώμα και μικρές εικόνες με σκρατς
- Φύλλο εργασίας με το ανθρώπινο σώμα με κενά κουτιά

- Μαρκαδόροι
- Ψαλίδι
- Κόλλα
- Εικόνες σε τα μέρη του σώματος σε μεγάλη διάσταση(μύτη, στόμα, αυτί, μάτι, χέρι)
- Γλωσσοπίεστρα
- Μαγνητικά γράμματα

- * Παιχνίδι σε ζευγάρια
- * Διάλογος
- * Ομαδικό παιχνίδι
- * Κουκλοθέατρο

Περιγραφή Δραστηριοτήτων:

1. Η/Ο νηπιαγωγός παρουσιάζει στα παιδιά το βιβλίο «Το ανθρώπινο σώμα», το οποίο είναι ένα βιβλίο με παραθυράκια. Ανοίγοντας το κάθε παραθυράκι υπάρχουν πρόσθετες πληροφορίες για το κάθε μέρος του σώματος μας. Η/Ο νηπιαγωγός ανοίγει το βιβλίο και δείχνει τα παιδιά την εικόνα του σώματος ενός αγοριού μέσα και έξω στην οποία αναγράφεται η ονομασία του κάθε μέρος του. Δείχνει το κάθε μέρος του σώματος μας και ταυτόχρονα ενθαρρύνει τα παιδιά να πουν εάν ξέρουν πως λέγονται. Όλοι μαζί στην παρεούλα λένε πως ονομάζεται το κάθε μέρος του σώματος και μετά από κάθε ονομασία προτρέπει τα παιδιά να δείχνουν που βρίσκεται το κάθε μέρος πάνω στο σώμα τους (π.χ. κεφάλι, δείχνουν το κεφάλι). Τέλος, αφήνει τα παιδιά να πιάσουν το βιβλίο, να το επεξεργαστούν και να ανοίξουν τα ίδια τα παραθυράκια.
2. Η/Ο νηπιαγωγός χωρίζει τα παιδιά σε ζευγάρια. Βάζει μουσική και μόλις την κλείνει θα ζητάει να τις δείξουν διάφορα μέρη του σώματος του ζευγαριού τους.
3. Έπειτα, η/ο νηπιαγωγός βάζει μουσική και ζητά από τα παιδιά να χορέψουν το «Κεφάλι, ώμοι, γόνατα και πόδια». <https://www.youtube.com/watch?v=D6HWOjzCy50> Τραγουδούν και

χορεύουν κάνοντας τις ανάλογες κινήσεις. Στη συνέχεια, η/ο νηπιαγωγός βάζει το αντίστοιχο ουκρανικό τραγούδι (https://www.youtube.com/watch?v=4KZFlu8MHgl&feature=share&fbclid=IwAR0fh7PoiQv-ILo5xgXzFf_brpoXkCaenC8oDjRI9SbcbxSDabd53d2PNs) και ζητά από τα παιδιά από την Ουκρανία να το τραγουδήσουν και να το χορέψουν όλοι μαζί με τους συμμαθητές τους.

4. Η/Ο νηπιαγωγός παρουσιάζει στα παιδιά μεγάλα διάφορα πλαστικοποιημένα μέρη του σώματος μας (Κεφάλι, θώρακας, χέρια, πόδια, μάτια, μύτη, στόμα, μαλλιά). Χωρίζει τα παιδιά σε δύο ομάδες (αγόρια-κορίτσια) και μοιράζει σε κάθε ομάδα τα μέλη ενός ανθρώπινου σώματος, αγοριού και κοριτσιού. Η κάθε ομάδα θα πρέπει να συναρμολογήσει το σώμα του κάθε παιδιού (αγόρι-κορίτσι). Το κάθε μέλος της ομάδα θα πρέπει με κλειστά τα μάτια και στη τύχη να διαλέγει ένα μέρος (πχ κεφάλι) και στη συνέχεια να λέει δυνατά πως λέγεται και να το βάζει στη σωστή θέση του.
5. Η/Ο νηπιαγωγός μοιράζει στα παιδιά μαγνητικά γράμματα και διάφορα γλωσσοπίεστρα, πάνω στα οποία υπάρχει η εικόνα των μερών του σώματος μας και είναι γραμμένη η αντίστοιχη λέξη της. Το κάθε παιδί διαλέγει τυχαία ένα γλωσσοπίεστρο και θα πρέπει να γράψει τη λέξη τοποθετώντας σωστά τα γράμματα. Μόλις γράψει τη μια λέξη επιλέγει ένα άλλο γλωσσοπίεστρο και γράφει την λέξη του.
6. Η/Ο νηπιαγωγός μοιράζει ένα πλαστικό φύλλο εργασίας το οποίο απεικονίζει το σώμα ενός παιδιού και μικρές πλαστικές εικόνες με τα μέρη του σώματος με την ονομασία τους. Το κάθε παιδί θα πρέπει να κολλήσει στο ειδικό κουτί με το σκρατς την σωστή εικόνα.

7. Η/Ο νηπιαγωγός μοιράζει στο κάθε παιδί ένα φύλλο εργασίας πάνω στο οποίο υπάρχει το ανθρώπινο σώμα. Από τη δεξιά πλευρά υπάρχουν γραμμένα τα μέρη του σώματος ενώ από την αριστερή πλευρά υπάρχουν κενά κουτάκια. Τα παιδιά πρέπει να γράψουν τις λέξεις της μιας πλευράς στην άλλη.

8. Η/Ο νηπιαγωγός μοιράζει τυχαία στα παιδιά ένα φύλλο Α4 πάνω στο οποίο υπάρχει σε μεγάλη διάσταση ένα μέρος του σώματος μας(μύτη, στόμα, μάτια, αυτιά, χέρι). Ζητά από τα παιδιά να το χρωματίσουν όπως θέλουν, να το κόψουν και έπειτα να κολλήσουν από πίσω ένα γλωσσοπίεστρο ώστε να τα μετατρέψουν σε κούκλες κουκλοθέατρου. Στη συνέχεια χωρίζει τα παιδιά σε ομάδες έτσι ώστε η κάθε ομάδα να έχει από ένα μέλος του σώματος .Η κάθε ομάδα σκέφτεται το δικό της σενάριο και θα το παρουσιάσει στις υπόλοιπες στη γωνιά του κουκλοθέατρου.

10.3.4. Τέταρτη ενότητα: Στο σχολείο

Σε αυτή τη θεματική ενότητα τα παιδιά θα εμπλουτίσουν το λεξιλόγιο τους μαθαίνοντας τα αντικείμενα σχολικού περιβάλλοντος στα ελληνικά και θα γνωρίσουν τη γραπτή μορφή τους.

Μαθησιακοί στόχοι:

❖ Γλωσσικοί/ επικοινωνιακοί στόχοι

- Οι μαθητές να είναι σε θέση να κατανοούν το βασικό λεξιλόγιο του σχολικού περιβάλλοντος.
- Να χρησιμοποιούν το λεξιλόγιο με τα σχολικά αντικείμενα.
- Να τραγουδήσουν το « Εδώ Νηπιαγωγείο».
- Να μάθουν να λένε την «Πρωινή Προσευχή»
- Οι μαθητές να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τη γραπτή μορφή των βασικών λέξεων των σχολικών αντικειμένων.
- Να αναγνωρίζουν τα γράμματα λέξεων από σχολικά αντικείμενα.

- Να φτιάξουν τη λέξη «ΣΧΟΛΕΙΟ» από σκόρπια σχολικά αντικείμενα.
- Κατανόηση προφορικού λόγου.
- Παραγωγή προφορικού λόγου.
- Κατανόηση γραπτού λόγου
- Παραγωγή γραπτού λόγου

Λεξιλόγιο

Μολύβι
Γόμα
Βιβλίο
Τετράδιο
Καρέκλα
Θρανίο
Πίνακας
Χάρακας
Ξύστρα
Χρώματα (χρωματιστά
μολύβια)
Ψαλίδι
Τσάντα
Κόλλα
Κασετίνα
Χαρτί
Μαθητής/τρια
Σχολείο
Διάλειμμα
Κουδούνι
Στυλό
Εικόνα
Μαρκαδόρος

❖ Κοινωνικοί στόχοι

- Οι μαθητές να είναι σε θέση να αναπτύξουν δεξιότητες συνεργασίας .
- Οι μαθητές να είναι σε θέση να ακολουθούν οδηγίες της/του νηπιαγωγού.

❖ Πολιτισμικοί-πραγματολογικοί στόχοι

- Οι μαθητές από την Ουκρανία να αντιληφθούν ότι η ορθόδοξη πίστη είναι σημαντικός παράγοντας του ελληνικού πολιτισμού.

Υλικά - Μέσα:

- Ηλεκτρονικός υπολογιστής
- Ηχεία
- Σχολική τσάντα
- Σχολικά είδη (γόμα ,μολύβια, ψαλίδι κ.α.)
- Χαρτόνι με τη λέξη ΣΧΟΛΕΙΟ
- Πλαστικοποιημένες εικόνες με τα σχολικά είδη
- Φύλλο εργασίας με τις σχολικές τσάντες και
- Μαρκαδόροι
- Ψαλίδι
- Κόλλα

- * Διάλογος
- * Τραγούδι
- * Ομαδικό παιχνίδι

Περιγραφή Δραστηριοτήτων:

1. Η/Ο νηπιαγωγός δείχνει στα παιδιά μια σειρά εικόνων με τα σχολικά είδη. Δείχνει την κάθε εικόνα και λέει την ονομασία του αντικειμένου που απεικονίζει. Ζητά από τα παιδιά να επαναλάβουν το όνομα του κάθε αντικειμένου ρωτώντας τους «Τι είναι αυτό;».
2. Η/Ο νηπιαγωγός φέρνει στην παρεούλα μια σχολική τσάντα, η οποία είναι γεμάτη με διάφορα σχολικά αντικείμενα (τετράδιο, μολύβι, στυλό, χάρακα, γόμα, ξύστρα, κασετίνα, βιβλίο, μαρκαδόρους, ψαλίδι, κασετίνα). Βάζει την σχολική τσάντα στη μέση και ξεκινά τη συζήτηση με την ερώτηση «Τί είναι αυτό; Γνωρίζει κανείς να μου πει πως λέγεται;» , «Έχετε και εσείς;», «Γιατί την παίρνετε μαζί σας στο σχολείο;» . Τα παιδιά απαντούν και γίνεται διάλογος. Έπειτα, εξηγεί στα παιδιά πως μέσα στην τσάντα υπάρχουν πολλά πράγματα. Το κάθε παιδί με τη σειρά που κάθονται θα βάζει το χέρι του μέσα στην σχολική τσάντα και θα βγάζει ένα αντικείμενο και θα το ονοματίζει.
3. Η/Ο νηπιαγωγός ζητά από τα παιδιά να μαζέψουν διάφορα σχολικά είδη μέσα από την τάξη τους και με αυτά να σχηματίσουν τη λέξη «ΣΧΟΛΕΙΟ», την οποία έχει γράψει σε ένα χαρτόνι .

4. Η/Ο νηπιαγωγός δίνει στα παιδιά ένα φύλλο εργασίας πάνω στο οποίο υπάρχουν δυο σχολικές τσάντες και από κάτω διάφορα σχολικά είδη. Πάνω στις σχολικές τσάντες υπάρχουν κενά μέσα στα οποία αναγράφεται ένα σχολικό είδος. Τα παιδιά πρέπει να κόψουν και να κολλήσουν τα σχολικά είδη στο σωστό κενό-κουτί.
5. Η/Ο νηπιαγωγός βάζει στα παιδιά να ακούσουν το τραγούδι «Εδώ νηπιαγωγείο». Επαναλαμβάνει και τα παιδιά τραγουδούν.
<https://www.youtube.com/watch?v=eI5nGzWhbTQ>
6. Η/Ο νηπιαγωγός μοιράζει διάφορα φύλλα εργασίας πάνω στα οποία είναι γραμμένες λέξεις από σχολικά είδη. Κάτω από την κάθε λέξη υπάρχουν διάφορα γράμματα. Τα παιδιά θα πρέπει να χρωματίσουν μόνο τα γράμματα της λέξης π. χ μολύβι.
7. Η/Ο νηπιαγωγός μόλις κάτσουν στην παρεούλα λέει στα παιδιά την Πρωινή Προσευχή που θα λένε όλοι μαζί κάθε μέρα στην παρεούλα. Επαναλαμβάνουν όλοι μαζί.

Με την γλυκιά αυγούλα,
χαρούμενα ξυπνώ
και στέλνω προσευχούλα
ψηλά στον ουρανό.
Βοήθησε με Θεέ μου,
να είμαι καλό παιδί
και πάντα χάριζε μου
χαρά και προκοπή.
8. Η/ο νηπιαγωγός μοιράζει στα παιδιά ένα φύλλο Α4 το οποίο είναι χωρισμένο στα δυο μέρη. Από τη μια πλευρά υπάρχει κενό και από την άλλη μια σχολική τσάντα. Ζητείται από τα παιδιά στο κενό να ζωγραφίσουν την τάξη τους και στην σχολική τσάντα να ζωγραφίσουν τα πράγματα που έχει μέσα η σχολική τσάντα τους. Στο τέλος, παρουσιάζει το κάθε παιδί τις ζωγραφιές του. Η/Ο

νηπιαγωγός ζητά από τα παιδιά της Ουκρανίας να ζωγραφίσουν την τάξη του νηπιαγωγείου της χώρας τους.

10.3.4.5. Πέμπτη ενότητα: Μέσα μεταφοράς

Σε αυτή τη θεματική ενότητα τα παιδιά θα γνωρίσουν τα μέσα μεταφοράς στην ελληνική γλώσσα, τη χρησιμότητά τους και τη γραπτή μορφή τους.

Μαθησιακοί στόχοι:

❖ Γλωσσικοί/ επικοινωνιακοί στόχοι

- Οι μαθητές να είναι σε θέση να κατανοούν το βασικό λεξιλόγιο με τα μέσα μεταφοράς.
- Οι μαθητές να είναι σε θέση να απαντούν σε απλές ερωτήσεις για τα μέσα μεταφοράς.
- Να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν το λεξιλόγιο με τα μέσα μεταφοράς.
- Οι μαθητές να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τη γραπτή μορφή των βασικών λέξεων των μέσων μεταφοράς.
- Να αναγνωρίσουν και να εντοπίσουν γράμματα ανάμεσα σε άλλα.
- Να είναι σε θέση να αντιστοιχούν κεφαλαία με πεζά γράμματα.
- Να αντιγράψουν σωστά τις λέξεις με τα μέσα μεταφοράς.
- Κατανόηση προφορικού λόγου.
- Παραγωγή προφορικού λόγου.
- Κατανόηση γραπτού λόγου
- Παραγωγή γραπτού λόγου

Λεξιλόγιο	Λεκτικές φράσεις
Τρένο Αεροπλάνο Καράβι Αμάξι Ποδήλατο Λεωφορείο Ταξί Μηχανή Στεριά	Καλό ταξίδι

Αέρας Νερό	
---------------	--

❖ **Κοινωνικοί στόχοι**

- Οι μαθητές να είναι σε θέση να επικοινωνήσουν και να συνεργαστούν μεταξύ τους.
- Οι μαθητές να είναι σε θέση να ακολουθούν οδηγίες της/του νηπιαγωγού.

❖ **Πολιτισμικοί-πραγματολογικοί στόχοι**

- Οι μαθητές από την Ουκρανία να γνωρίσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Ελλάδος και του Ελληνικού πολιτισμού.
- Οι μαθητές από την Ουκρανία να παρατηρήσουν τον χάρτη της Ελλάδος.
- Οι μαθητές από την Ουκρανία να χορέψουν ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς.

Υλικά - Μέσα:

- Βιβλίο «Μαθαίνω και κατανοώ-Τα μέσα μεταφοράς»
  - Ηλεκτρονικός υπολογιστής
  - Προτζέκτορας
  - Εικόνες με μέσα μεταφοράς
  - Εικόνα ομαδοποίησης
  - Εικόνα με τη μηχανή ενός τρένου
  - 24 χρωματιστές καρτέλες- βαγόνια
  - Εικόνες με πεζά γράμματα
  - Φύλλο εργασίας με εικονόλεξο
  - Φύλλο εργασίας με κρυπτόλεξο
  - Χάρτης της Ελλάδος
  - Υλικά τάξης για την δραματοποίηση ταξιδιού με το αεροπλάνο (καρέκλες, ψαλίδι προϊόντα από το μαγαζάκι, τραπεζάκι κλπ)
  - Μαρκαδόροι
-
- * Διάλογος
  - * Ομαδοποίηση
  - * Ομαδικοσυνεργατική μάθηση
  - * Δραματοποίηση

Περιγραφή Δραστηριοτήτων:

1. Η/Ο νηπιαγωγός βάζει στα παιδιά να δουν το παρακάτω εκπαιδευτικό βίντεο με τα μέσα μεταφοράς(<https://www.youtube.com/watch?v=JPcrlArtiuw>). Έπειτα, διαβάζει στα παιδιά το βιβλίο «Μαθαίνω και κατανοώ-Τα μέσα μεταφοράς». Τα παιδιά μέσα από το βιβλίο θα γνωρίσουν διάφορα μέσα μεταφοράς, την χρησιμότητα τους και σε ποιο μέρος βρίσκεται το καθένα. Στη συνέχεια, η/ο νηπιαγωγός παρουσιάζει στα παιδιά εικόνες με διάφορα μέσα μεταφοράς (ΑΜΑΞΙ, ΤΑΞΙ, ΤΡΕΝΟ, ΑΕΡΟΠΛΑΝΟ, ΠΟΔΗΛΑΤΟ, ΜΗΧΑΝΗ, ΛΕΩΦΟΡΕΙΟ). Η/Ο νηπιαγωγός ρωτάει τα παιδιά εάν έχουν δει τα μέσα αυτά από κοντά και εάν έχουν ταξιδέψει με κάποια από αυτά. Δίνει το λόγο σε κάθε παιδί να πει την προσωπική του εμπειρία με τα μέσα μεταφοράς.
2. Η/Ο νηπιαγωγός παρουσιάζει στα παιδιά μια σειρά εικόνων με τα μέσα μεταφοράς. Απλώνει μια μεγάλη εικόνα που απεικονίζει τον

αέρα, την στεριά και το νερό. Πάνω στην εικόνα αναγράφονται οι λέξεις ΑΕΡΑΣ, ΝΕΡΟ, ΣΤΕΡΙΑ υποδεικνύοντας το σημείο και τα όρια κάθε ομάδας. Έπειτα, εξηγεί στα παιδιά πως με τη σειρά που κάθονται θα επιλέγουν μια εικόνα, θα ονοματίζουν το μέσο μεταφοράς που θα απεικονίζεται και θα το βάζουν στη σωστή ομάδα μέσων μεταφοράς. Ξεκινά η/ο νηπιαγωγός ως παράδειγμα.

3. Η/Ο νηπιαγωγός τοποθετεί στο πάτωμα μια εικόνα με τη μηχανή ενός τρένου και 24 χρωματιστές καρτέλες- βαγόνια στη σειρά. Το κάθε χρώμα(κόκκινο, κίτρινο, πράσινο, μπλε) υπάρχει σε 6 βαγόνια. Η νηπιαγωγός χωρίζει τα παιδιά σε τέσσερις ομάδες όσα και τα χρώματα των βαγονιών. Σε κάθε βαγόνι υπάρχει ένα γράμμα κεφαλαίο. Μοιράζει στη κάθε ομάδα ένα πουγκί όπου μέσα υπάρχουν εικόνες με τα αντίστοιχα πεζά γράμματα. Η κάθε ομάδα θα πρέπει να τοποθετήσει το σωστό «μικρό» γράμμα στο βαγόνι με το κεφαλαίο γράμμα.
4. Η/Ο νηπιαγωγός μοιράζει στα παιδιά ένα φύλλο Α4 πάνω στο οποίο υπάρχουν οι εικόνες μέσων μεταφοράς και η ονομασία τους καθώς και ένα εικονόλεξο. Ζητά από τα παιδιά λύσουν το εικονόλεξο με τη βοήθεια των εικόνων.
5. Η/Ο νηπιαγωγός μοιράζει στα παιδιά ένα φύλλο Α4 πάνω στο οποίο υπάρχει ένα κρυπτόλεξο και στα δεξιά του οι λέξεις ΤΡΕΝΟ, ΑΜΑΞΙ, ΤΑΞΙ, ΑΕΡΟΠΛΑΝΟ, ΠΛΟΙΟ. Τα παιδιά πρέπει να βρουν μέσα στο κρυπτόλεξο τις λέξεις που υπάρχουν δίπλα από αυτό.
6. Τα παιδιά βλέπουν το εξής βίντεο: <https://www.youtube.com/watch?v=Znl3VQ1zKYI> (έως 4:45). Στη συνέχεια, η/ο νηπιαγωγός κάνει στα παιδιά ερωτήσεις κατανόησης του βίντεο, όπως που πήγε η πέτρα με την

οικογένεια της; Με τι ταξίδεψαν; Τι ετοιμασίες έκανε πριν την πτήση; Τι διαδικασία ακολούθησε στο αεροδρόμιο; Ποιοι άλλοι ήταν στο αεροπλάνο και τι έκαναν; Τι είναι η απογείωση και τι κάνουμε κατά τη διάρκεια της;) Έπειτα, με αφορμή το βίντεο, η/ο νηπιαγωγός προτρέπει τα παιδιά να κάνουν ένα φανταστικό ταξίδι με το αεροπλάνο. Ανοίγει τον χάρτη της Ελλάδος. Τα παιδιά παρατηρούν τον χάρτη. Η/Ο νηπιαγωγός ρωτά τα παιδιά σε ποιο σημείο του βρίσκονται. Έπειτα, ρωτάει σε ποια/ο πόλη/νησί της Ελλάδος θέλουν να επισκεφτούν. Χωρίζει τα παιδιά σε ομάδες-ρόλους (πιλότοι, αεροσυνοδοί, επιβάτες, υπάλληλοι αεροδρομίου, ξεναγοί). Η κάθε ομάδα θα διαμορφώσει το δικό της χώρο που θα δραματοποιηθεί το ταξίδι, δηλαδή οι πιλότοι θα ετοιμάσουν το πιλοτήριο, οι αεροσυνοδοί τις θέσεις επιβατών και το καλάθι με τη διανομή φαγητού και νερού, οι επιβάτες τα εισιτήρια, οι υπάλληλοι του αεροδρομίου το μέρος όπου θα περνάνε για να αφήσουν οι επιβάτες τις αποσκευές τους και θα ελέγχουν τα εισιτήρια και οι ξεναγοί θα πληκτρολογήσουν στο διαδίκτυο το όνομα από την πόλη/νησί που θα επισκεφτούν και με τη βοήθεια της νηπιαγωγού θα εκτυπώσουν από τον υπολογιστή της τάξης εικόνες από τα αξιοθέατα της πόλης/του νησιού που επιθυμούν να επισκεφθούν. Τα μέλη κάθε ομάδας θα συζητήσουν και θα αποφασίσουν όλοι μαζί τι θα χρειαστούν και πως θα τα ετοιμάσουν αυτά που πρέπει. Η/Ο νηπιαγωγός περνά από κάθε ομάδα και τους βοηθάει όπου κρίνει απαραίτητο. Μόλις φέρει εις πέρας η κάθε ομάδα τις αρμοδιότητες της, όλα τα παιδιά θα ετοιμάσουν τις ταυτότητες τους. Τέλος, ξεκινά το φανταστικό ταξίδι. Οι επιβάτες, οι ξεναγοί, οι αεροσυνοδοί και οι πιλότοι θα πάρουν τις αποσκευές τους (σχολικές τσάντες) και θα περάσουν αρχικά από τον έλεγχο του αεροδρομίου (εισιτηρίων, διαβατηρίων και αποσκευών). Μετά, θα πάνε οι αεροσυνοδοί και οι πιλότοι στη θέση τους και θα περιμένουν τους επιβάτες. Οι αεροσυνοδοί θα βοηθήσουν τους επιβάτες να καθίσουν στη θέση τους και να

δεθούν. Οι πιλότοι θα καλωσορίσουν τους επιβάτες, θα ενημερώσουν για τις καιρικές συνθήκες του προορισμού τους και θα ευχηθούν καλό ταξίδι. Οι επιβάτες θα αναπαραστήσουν τη διαδικασία απογείωσης (που έχουν ήδη μιλήσει παραπάνω). Έπειτα, οι αεροσυνοδοί θα περάσουν με το φαγητό και το νερό. Θα φτάσει η ώρα προσγείωσης, οι πιλότοι θα το αναγγείλουν καθώς επίσης να δέσουν οι επιβάτες τις ζώνες τους. Θα προσγειωθούν, θα πάρουν τις αποσκευές τους και οι ξεναγοί θα τους ξεναγήσουν στα πιο σημαντικά αξιοθέατα της πόλης/ νησιού και θα χορέψουν παραδοσιακούς χορούς.

Σημείωση: Τα εισιτήρια θα αναγράφουν την αφετηρία, τον προορισμό του ταξιδιού. Οι ταυτότητες θα αναγράφουν το όνομα τους και θα ζωγραφίσουν τον εαυτό τους.

Συμπεράσματα-συζήτηση

Το εκπαιδευτικό υλικό «Ταξιδεύοντας στη μαγική χώρα της ΑΒ» αποτελεί μια προσπάθεια παραγωγής διδακτικού υλικού και δεν έχει εφαρμοστεί σε οργανωμένη αίθουσα νηπιαγωγείου. Στοχεύει στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως ξένης σε μικρούς μαθητές προσχολικής ηλικίας πρόσφυγες από την Ουκρανία ώστε να ενσωματωθούν στα νέα κοινωνικά δεδομένα.

Η εκμάθηση-κατάκτηση της ελληνικής γλώσσας ως ξένης θα γίνει μέσα από την ενεργοποίηση της γλωσσικής πράξης σε ένα ευχάριστο, επικοινωνιακό και παιγνιώδη περιβάλλον ενεργητικής μάθησης.

Το γλωσσικό υλικό προσαρμόζεται στις ανάγκες, στα ενδιαφέροντα και στα χαρακτηριστικά του μαθησιακού πληθυσμού για το οποίο είναι σχεδιασμένο. Προωθείται η ενεργός συμμετοχή όλων, η συνεργασία, η αλληλεπίδραση και η βιωματική μάθηση ενώ συγχρόνως ενεργοποιείται η δημιουργικότητα και η φαντασία των μαθητών. Επιπρόσθετα, το διδακτικό υλικό στοχεύει στην ανάπτυξη των τεσσάρων γλωσσικών δεξιοτήτων, παραγωγή και κατανόηση προφορικού και γραπτού λόγου.

Το εκπαιδευτικό υλικό «Ταξιδεύοντας στη μαγική χώρα της ΑΒ» και η προτεινόμενη διδακτική εφαρμογή του μπορούν να καταστήσουν το παιδιά προσχολικής ηλικίας από την Ουκρανία σε στοιχειώδεις χρήστες της ελληνικής γλώσσας.

Εν κατακλείδι, απαραίτητη προϋπόθεση θεωρείται η αποδοχή της πολυπολιτισμικότητας, η διαπολιτισμική μάθηση και ο εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης μέσα από οργανωμένες και θεσμοθετημένες προτάσεις για την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως ξένη καθώς είναι σαφές πως υπάρχουν ελλείψεις στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και χρήζει ιδιαίτερης ανάγκης η σύνταξη ενός Αναλυτικού Προγράμματος για την εκμάθηση της ελληνικής ως ξένης γλώσσας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αμβράζης, Ν. & Μαλιγκούδη, Χ. (2017). Η στάση των διδασκόντων και των διδασκομένων απέναντι στη μαθησιακή διαδικασία της κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας: Συγκλίσεις και αποκλίσεις. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα. Πρακτικά της 37ης Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.*, σσ. 43-54.

Αμπατζόγλου, Γ. (2001). Γλώσσα και μετανάστευση: ψυχολογικές διαστάσεις. Στο: Φ. Α. Χριστίδης (Επιμ.) *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. σσ. 100-103.

Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για την Ελληνική Γλώσσα ως δεύτερη, (2019) . Ανακτήθηκε 5/12/2022:

https://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/entaxi/ANALYTIKO_PROGRAMMA_SPOUDON_G2_PDF_ISBN.pdf

Γεωργογιάννης Π. (2004). Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Η διαπολιτισμική εκπαίδευση* (Αρτα 10-11 - 2004), Πάτρα.

Γκόβαρης, Χ. (2011). *Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση*. Αθήνα: Διάδραση.

Γεωργιοπούλου, Τ. (2022, Ιούλιος 16). Μεγάλη αύξηση Ουκρανών προσφύγων στην Ελλάδα. *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε 23/11/2022 από <https://www.kathimerini.gr/society/561958912/megali-ayxisi-oykranon-prosfygon-stin-ellada/>

Γρίβα, Ε., Σέμογλου, Κ. (2016). *Ξένη Γλώσσα και Παιχνίδι: Κινητικές δραστηριότητες δημιουργικής έκφρασης στην πρωτοσχολική εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Δαμανάκης, Μ. (2005). *Η εκπαίδευση των παλιννοστώντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg.

Δενδρινού, Β. (2001). Η διδασκαλία της ξένης γλώσσας. Στο: Φ. Α. Χριστίδης (Επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε στις 29/11/2022
http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_e8/e_7_thema.htm

Ε.ΔΙΑ Μ.ΜΕ. . Ανακτήθηκε 2/12/2022 από:
<http://www.ediamme.edc.uoc.gr/index.php?information>

Ζάγκα, Ε. (2013). *Τα μοντέλα διδασκαλίας της γλώσσας «με βάση το περιεχόμενο» και η αξιοποίησή τους στη διδασκαλία της δεύτερης ή ξένης γλώσσας* (Πρόγραμμα Διαδρομές στη διδασκαλία της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας). Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε στις 25/11/2022 από: http://elearning.greek-language.gr/pluginfile.php/1136/mod_resource/content/5/montela.didaskalias.pdf

Ζωγόπουλος, Ε. (2003) Η ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας και η συμβολή των ΤΠΕ. *Εκπαιδευτικά*(105-106), σσ. 60-73.

Κανάκης, Ι. (1987). *Η οργάνωση της διδασκαλίας-μάθησης με ομάδες εργασίας (Θεωρητική θεμελίωση και πρακτική εφαρμογή)*, Αθήνα: Γρηγόρης.

Καπραβέλου, Α. (2006). Παραγωγή μιας διδακτικής ενότητας σύμφωνα με τις νέες διδακτικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ ξένης γλώσσας: Θεωρητικό πλαίσιο και γενικές εφαρμογές. Στο: Ντίνας, Κ. & Χατζηπαναγιωτίδη, Α. (επιμ.), *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου. Διεθνές Συνέδριο Η Ελληνική Γλώσσα ως δεύτερη/ ξένη. Έρευνα, Διδασκαλία, Εκμάθηση.*(303). Φλώρινα. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Παιδαγωγική Σχολή.

Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς (ΚΕΠΑ). Ανακτήθηκε στις 01/12/2022 από: http://www.pi-schools.gr/lessons/english/eur_pol.php

Κεσίδου, Α. (2008). Διαπολιτισμική εκπαίδευση: μια εισαγωγή. Στο: Δ. Μαυροσκούφης (Επιμ.), *Οδηγός Επιμόρφωσης. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Αγωγή* (σσ. 21-36). Θεσσαλονίκη: ΥΠΕΠΘ.

Κιτσαράς, Γ. Δ., (2001) *Προσχολική παιδαγωγική*, Αθήνα: 2001.

Μαστροθανάσης, Κ., Γελαδάρη, Α. (2009). Η επικοινωνιακή μέθοδος διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας. Στο Π. Γεωργογιάννης (Επιμ.), *12^ο Διεθνές Συνέδριο Διαπολιτισμική Εκπαίδευση – Μετανάστευση – Διαχείριση Συγκρούσεων και Παιδαγωγική της Δημοκρατίας, 19-21 Ιουνίου 2009* (165-172). Πάτρα. Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Πατρών.

Ματσαγγούρας, Γ.Η. (2000). *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Ματσαγγούρας, Γ. Η. (2003). *Η Σχολική τάξη. Κειμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου*. Τομ. Β. Αθήνα: αυτοέκδοση.

Μήτσης, Ν. (2004). *Διδακτική του γλωσσικού Μαθήματος. Από τη γλωσσική θεωρία στη διδακτική πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.

Μήτσης, Ν. (1998). *Στοιχειώδεις Αρχές και Μέθοδοι της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας. Εισαγωγή στη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης ή (Ξένης) Γλώσσας*, Αθήνα: Gutenberg.

Μήτσης, Ν. & Μήτση, Α. (2007), Η διδασκαλία της γλώσσας. Στο: Ν. Μήτσης & Τ. Τριανταφυλλίδης (Επιμ.), *Ετερότητα στη Σχολική Τάξη και Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας και των Μαθηματικών: η περίπτωση των Τσιγγανοπαίδων*. Βόλος: Επτάλοφος. σσ. 83-108.

Μπέλλα, Σ. (2011). *Η δεύτερη γλώσσα: κατάκτηση και διδασκαλία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Παλαιολόγου, Ν., & Ευαγγέλου, Ο. (2003). *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική. Εκπαιδευτικές, διδακτικές και ψυχολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Ατραπός.

Ρίζου, Α. Μ. (2019). *Η ελληνική γλώσσα ως δεύτερη/ξένη. Κατασκευή γλωσσικού υλικού για μικρούς μαθητές, πρόσφυγες και μετανάστες* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα: Διαθέσιμο από :

<https://dspace.uowm.gr/xmlui/handle/123456789/1450>

Σακελλαρίου, Α. (2000). *Διδακτική της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Σακελλαρίου, Α. (2008). Παραγωγή γραπτού λόγου. Στο: Α. Ψάλτου-Joyce (συντ.) *Στρατηγικές μάθησης και διδακτικές προτάσεις. Ολοκληρωμένες προτάσεις διδασκαλίας των τεσσάρων δεξιοτήτων για την ελληνική ως ξένη/δεύτερη γλώσσα* (ηλεκτρονική έκδοση). Ανακτήθηκε στις 31/11/2022 από: [http://www.greek-](http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/foreign/education/proposals/04a.html)

[language.gr/greekLang/modern_greek/foreign/education/proposals/04a.html](http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/foreign/education/proposals/04a.html)

Σελά-Μάζη, Ε. (2001). *Διγλωσσία και Κοινωνία: η κοινωνιογλωσσολογική πλευρά της διγλωσσίας*, Αθήνα: Προσκήνιο.

Σκούρτου, Ε. (1997). *Θέματα Διγλωσσίας και Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Νήσος.

Σταμούλη Σ. & Κάντζου Β., (2014). Το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για την Εκμάθηση, τη Διδασκαλία και την Αξιολόγηση των Γλωσσών: Συνοπτική Παρουσίαση. Στο *Επιμορφωτικός Οδηγός. Βασικές Αρχές για τη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης/ Ξένης Γλώσσας. Επίπεδα Α1-Β2*. Θεσσαλονίκη : Υ.ΠΑΙ.Θ Ανακτήθηκε 5/12/2021 από:

https://www.academia.edu/30876741/%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3_%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%9C%CE%9F%CE%A1%CE%A6%CE%A9%CE%A3%CE%97%CE%A3_%CE%911_%CE%922%CE%94%CE%99%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A3_pdf

Σύμβασις Περί Του Καθεστώτος Των Προσφύγων (1951). Ανακτήθηκε 13/12/22 από <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2018/01/04-symvasiprotokollo.pdf>

Τοκατλίδου, Β. (2004). *Γλώσσα, επικοινωνία και γλωσσική εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκη.

Τριάρχη-Herrmann, Β. (2000), *Η Διγλωσσία στην Παιδική Ηλικία. Μια Ψυχολογολογική Προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg.

Τριανταφυλλίδου, Α. & Μαρούκης, Θ. (2010). *Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου αιώνα*. Αθήνα: Κριτική.

Τοκατλίδου, Β. (2003). *Γλώσσα, επικοινωνία και γλωσσική εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκης.

Υ.Α.Π, (2019). *Αναλυτικό Πρόγραμμα για τα Ελληνικά Παροικιακά Σχολεία*. Ανακτήθηκε 9/12/2022 στο : <http://kea.schools.ac.cy/data/uploads/analytika-programmata/2020%20Analitiko%20KEA%20Ypourgeio.pdf>

ΥΠ.Π.Α.Ν. (2016). *Αναλυτικό Πρόγραμμα Προσχολικής Εκπαίδευσης*. Ανακτήθηκε 9/12/2022 στο: http://archeia.moec.gov.cy/sd/270/dee_nip_proscholiki_ekpaidefsi.pdf

Χανοπούλου, Ε. Δ. Χ. (2017). *Διδασκαλία και στρατηγικές εκμάθησης της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας. Η περίπτωση μεταναστριών αλβανικής καταγωγής* (No. GRI-2017-20290). Aristotle University of Thessaloniki.

Χαραλαμπάκης, Χ. (1992). *Νεοελληνικός λόγος. Μελέτες για την γλώσσα, τη λογοτεχνία και το ύφος*. Αθήνα: Νεφέλη.

Χαραλαμπόπουλος, Α. Η στροφή προς την επικοινωνιακή προσέγγιση για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σελ 4. Ανακτήθηκε 1/11/2022 από <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/articles/charalabopoulos/1.htm>

Χαραλαμπόπουλος, Α. & Χατζησαββίδης, Σ. (1997). *Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας: θεωρία και πρακτική εφαρμογή*. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.

Χατζηδάκη, Α. (2014). Η ανάπτυξη της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας μέσα στις συμβατικές σχολικές τάξεις. Στο Πρόγραμμα «Διαδρομές» του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας στο πεδίο «Διδακτική» της ενότητας «Άρθρα για τη διδασκαλία της νέας ελληνικής ως δεύτερης/ ξένης γλώσσας».

Ανακτήθηκε 3/12/2022 από <http://elearning.greek-language.gr/mod/resource/view.php?id=47>

Χοντολίδου, Ε. (1999). *Γλωσσικός Υπολογιστής*, 1: 115-117

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Baker, C. (2001). *Εισαγωγή στη Διγλωσσία και τη Δίγλωσση Εκπαίδευση* (μτφ. Α. Αλεξανδροπούλου). Αθήνα: Gutenberg. (έτος έκδοσης πρωτότυπου 1996).

Byram, M. (1997). *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. England: Multilingual matters.

Cochran, C. (1989) *Strategies for Involving LEP Students in the All-English-Medium Classroom: A Cooperative Learning Approach*. Ανακτήθηκε

03/12/2022 από

<http://www.ncbe.gwe.edu/ncbepubs/classics/pig/12allenglish.html>

Hamayan, E.V. & Perlman, R. (1990) *Helping language minority students after they exit from bilingual/ESL programs: a handbook for teachers*.

Ανακτήθηκε 03/12/2022 από

<http://www.ncbe.gwe.edu/miscpubs/cal/contentes/ed321583.html>

Hymes, D. (1972). On communicative competence. (Eds.) J. B. Pride and Holmes, J., *Sociolinguistics: Selected Readings*, pp. 269-293, Baltimore: Penguin.

Goodman, D. (2012), *China's Peasants and Workers: Changing class identities* (with Beatriz Carillo) Edward Elgar, Cheltenham, σ. 164.

Lyons, J. (1998). *Εισαγωγή στη Γλωσσολογία* (Μ. Αραποπούλου, Α. Αρχάκης, Μ. Βραχιονίδου & Α. Καρρά). Αθήνα: Πατάκης. (έτος έκδοσης πρωτότυπου 1981)

McGroarty, M. (1993). *Cooperative learning and Second Language Acquisition*. In D.D. Holt (ed), *Cooperative learning for students from diverse language backgrounds*. Washington, DC: ERIC Clearinghouse on Languages and Linguistics.

Richards, J. C. & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Sapir, E. (1921). *Language: An Introduction to the Study of Speech*. New York: Harcourt, Brace.

UN. (1998). *Recommendations on the statistics of international migration*
Ανακτήθηκε 29/11/2022 από

https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/SeriesM_58rev1E.pdf.

Willis, J. (1996). *A framework for task-based learning*. London: Longman.

Διαδίκτυο

https://www.europarl.europa.eu/infographic/asylum-migration/index_el.html#filter=2021-el

https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/europe/B2/pop01.html

<https://www.greelane.com/el/%CF%80%CF%8C%CF%81%CE%BF%CE%B9/%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CF%82/multisensory-teaching-method-for-reading-2081412/>

<http://www.opengov.gr/immigration/?p=799>.

Παράρτημα

Το εκπαιδευτικό υλικό

Πηγή εικόνας: etsy.com

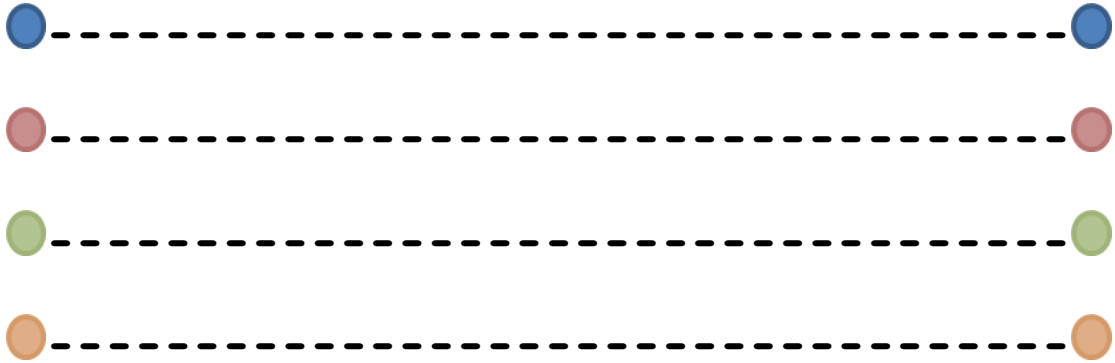
* ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΟΓΡΑΦΗΣ

Οριζόντιες
γραμμές

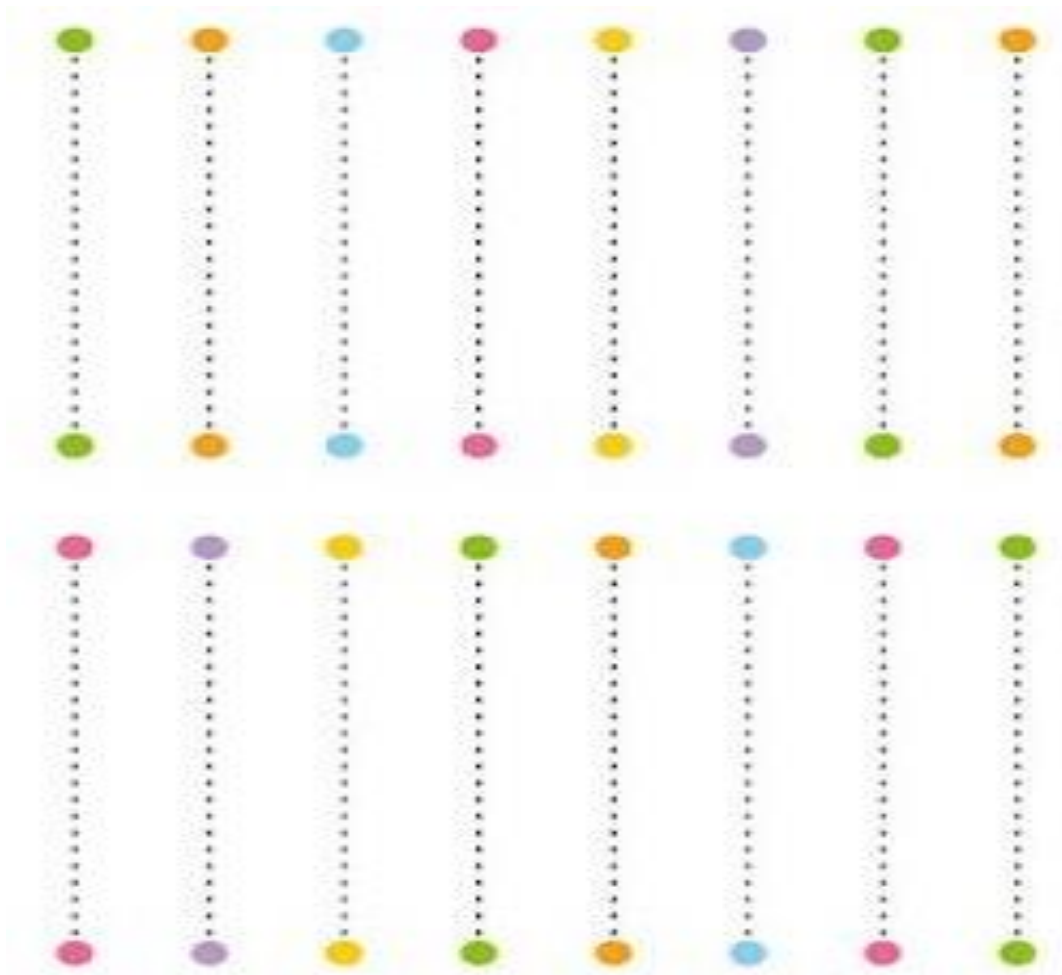
1. α) Σχεδίασε τη γραμμή από τα
αριστερά στα δεξιά

β) Σχεδίασε τη γραμμή από πάνω προς τα
κάτω

Κάθετες
γραμμές

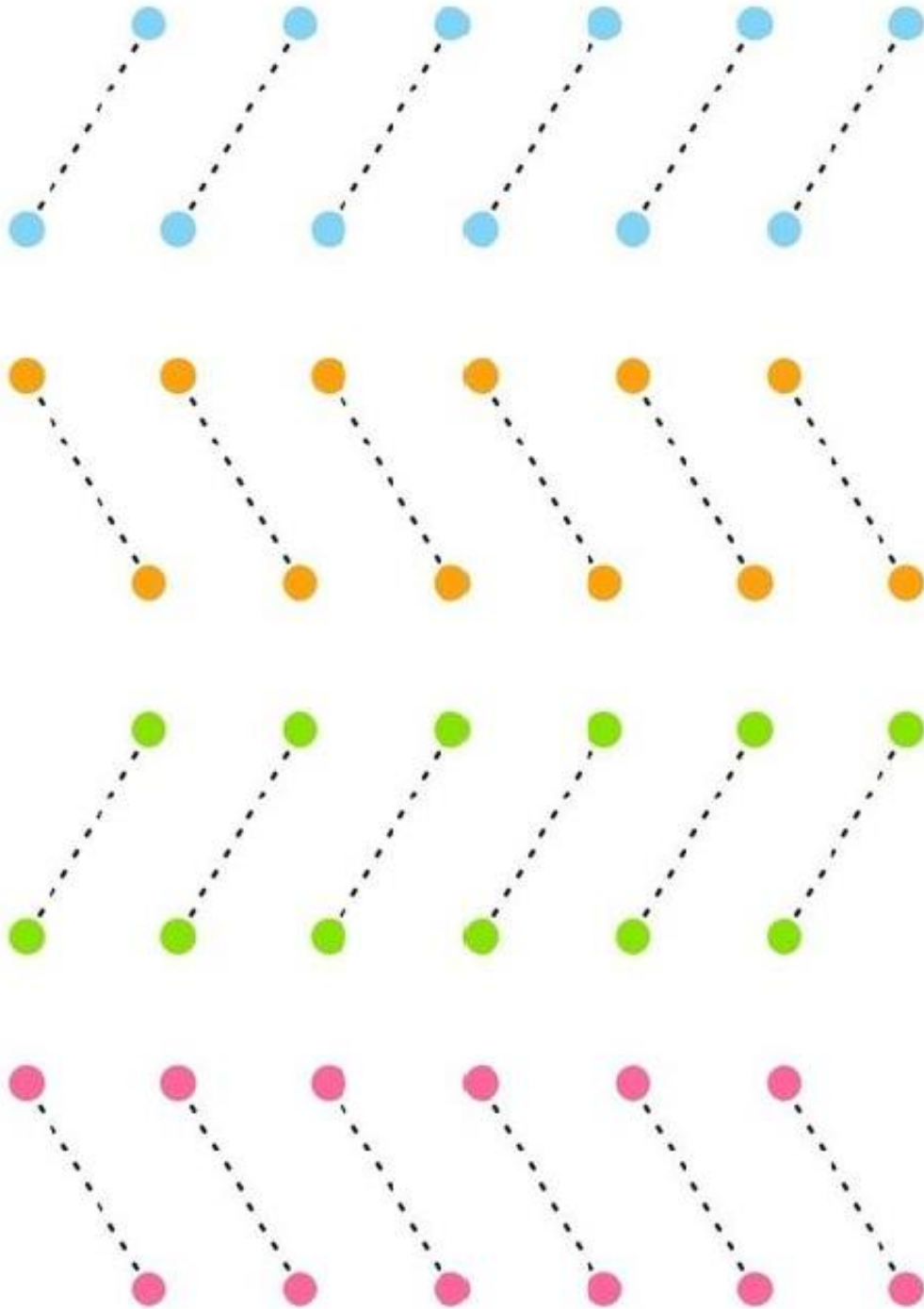

γ) Σχεδίασε πλάγιες γραμμούλες

γ) Σχεδίασε πλάγιες γραμμούλες

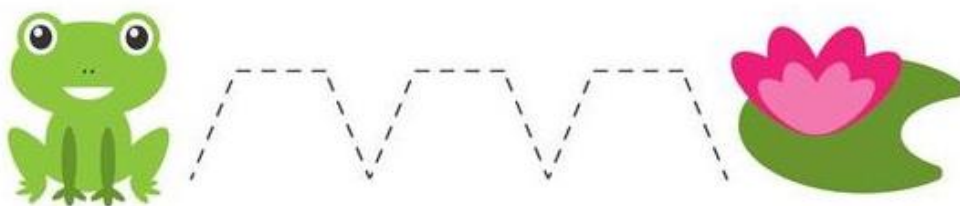
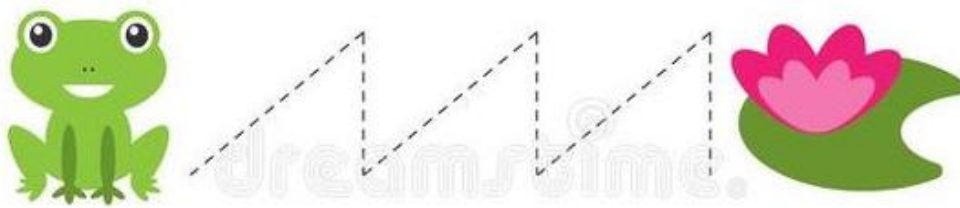
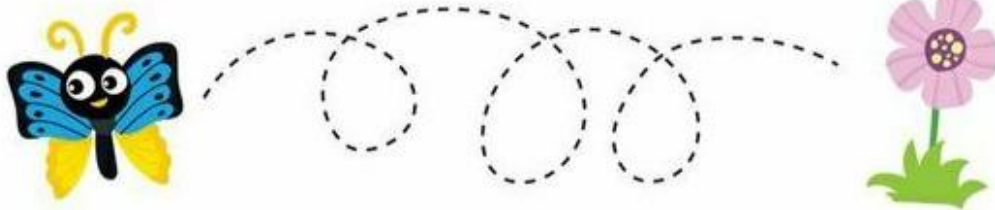
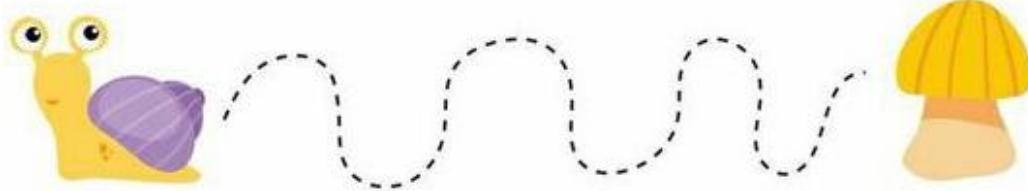
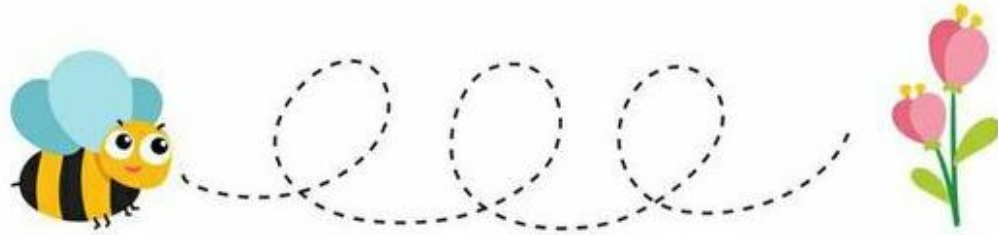
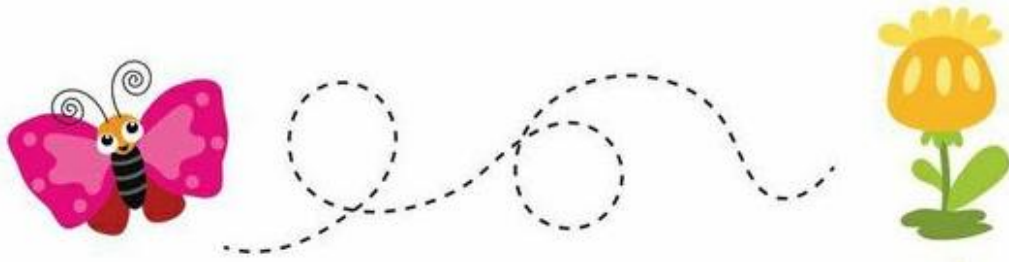
Πλάγιες

γραμμές

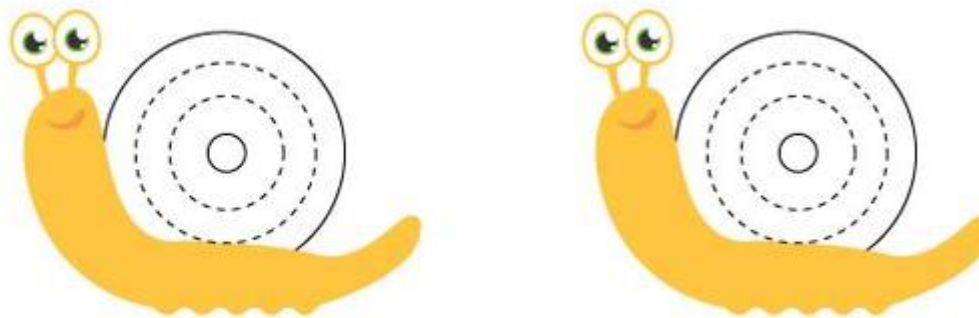

δ) Σχεδιάσε τις παρακάτω γραμμές

ε) Σχεδίασε τους κύκλους

Κύκλος

* Πρώτη ενότητα: «Ας γνωριστούμε»

1. «Πώς σε λένε;»

Ας παίξουμε. Παιχνίδι γνωριμίας, Πιάσε το μπαλόνι και πες το όνομα σου!

2. «Χορεύω και χαιρετώ»

Ας χορέψουμε. Χόρεψε με βάση τον ρυθμό της μουσικής. Σε κάθε παύση άκου τι πρέπει να κάνεις!

1^η παύση: μπες σε ένα στεφάνι μαζί με έναν φίλο σου.

2^η παύση: χαιρέτησε τον φίλο σου.

3^η παύση: χαιρέτησε τον φίλο σου στην ουκρανική γλώσσα, «πριβίτ».

4^η παύση: πες πως σε λένε και ρώτα τον φίλο σου πως τον λένε.

Γίνε πράκτορας

3. «Ποιες λέξεις γνωρίζεις;»

Βρες και κύκλωσε τις λέξεις στα ελληνικά και στη γλώσσα σου.

4. «Ας συστηθούμε»

Συμπλήρωσε το παρακάτω φύλλο εργασίας και δείξε το στους φίλους σου.

Να σας συστηθώ...

Με λένε

Είμαι ένα ...

Είμαι [ ] χρονών

Τα μάτια μου έχουν χρώμα ...

Τα μαλλιά μου έχουν χρώμα ...

Το δακτυλικό αποτύπωμά μου ...

Η φωτογραφία μου

5. «Το αρχικό γράμμα του ονόματος του φίλου μου»

Διάλεξε τη φωτογραφία ενός φίλου σου και δες πως είναι γραμμένο το όνομα του. Πλάσε το αρχικό γράμμα του ονόματος του με πλαστελίνη και κόλλησε το στο παρακάτω φύλλο εργασίας. Τέλος, αντίγραψε το όνομα του.

Το αρχικό γράμμα

Το όνομα του φίλου μου:.....

* Δεύτερη ενότητα: Κοινωνικότητα

1. «Καλημέρα και Καληνύχτα»

α) Παρατήρησε τις παρακάτω εικόνες . Συζήτησε με τους φίλους σου τι βλέπεις και σε τι διαφέρουν οι εικόνες.

- * Τι βλέπεις σε κάθε εικόνα;
- * Σε τι διαφέρουν οι εικόνες;
- * Τι λέμε κάθε πρωί;
- * Τι λέμε πριν κοιμηθούμε;
- * Πότε το κοριτσάκι θα πει «καλημέρα»;
- * Πότε το κοριτσάκι θα πει «καληνύχτα»

β) Κάνε ότι κάνει το κοριτσάκι και πες την σωστή λεξιούλα.

γ) Στη συνέχεια, πήγαινε στην κάθε πλευρά της αίθουσας και ανάλογα εάν είναι μέρα ή νύχτα πες καλημέρα ή καληνύχτα.

(Η/Ο νηπιαγωγός έχει χωρίσει την αίθουσα σε δύο μέρη κολλώντας μια χαρτοταινία στο πάτωμα. Από τη μία πλευρά έχει τοποθετήσει μια εικόνα με τον ήλιο και από την άλλη μια εικόνα με το φεγγάρι.)

δ) Πες «καλημέρα» και «καληνύχτα» με διαφορετικούς τρόπους (αργό και γρήγορο ρυθμό, δυνατή και χαμηλή ένταση).

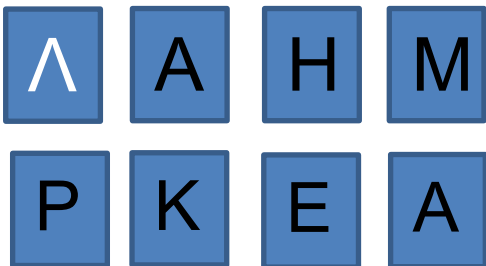
2. «Η σωστή σειρά»

Βάλε με την ομάδα σου τα γράμματα στη σωστή σειρά και φτιάξε τις λέξεις «ΚΑΛΗΜΕΡΑ» και «ΚΑΛΗΝΥΧΤΑ».

Η ομάδα της ημέρας:

Η ομάδα της νύχτας:

3. «Καλημέρα φιλαράκι»

Ώρα για τραγούδι!!! Ακούω και τραγουδώ.

Καλημέρα φιλαράκι,
Χτυπάω παλαμάκι.
Καλημέρα φιλαράκι,
Χαιρετώ το γειτονάκι.

Καλημέρα καλημέρα
Η ζωή είναι ωραία
Καλημέρα , καλημέρα
Έλα τώρα στην παρέα.

4. «Το άτακτο βιβλίο»

Άκου την αφήγηση του παραμυθιού «Τρεις νεράιδες ευγενείς και ο μάγος αγενής» και

- συζήτησε με τους φίλους σου την πλοκή και τους ήρωες της ιστορίας.
- ζωγράφισε μια σκηνή από το παραμύθι και παρουσίασε την στη τάξη.

5. «Ας γίνουμε σεναριογράφοι! »

Σκέψου και δημιούργησε με τους φίλους σου τη δική σας ιστορία.
Απαραίτητα υλικά στην ιστορία σου οι εξής λέξεις:

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ

ΠΑΡΑΚΑΛΩ

ΣΥΓΝΩΜΗ

6. «Πωλητής και πελάτης»

α) Συζήτησε με τους φίλους σου τον τρόπο που ζητάμε και δίνουμε κάτι ευγενικά. Ποιες μαγικές λεξούλες πρέπει να χρησιμοποιούμε;

β) Στην λαϊκή αγορά

Α ρόλος: Είσαι παραγωγός και πουλάς λαχανικά και φρούτα στην λαϊκή αγορά. Βοηθάς και εξυπηρετείς τους πελάτες ευγενικά.

Β ρόλος: Είσαι πελάτης στην λαϊκή αγορά. Ζητάς ευγενικά φρέσκα φρούτα και λαχανικά.

7. «Το βάζο με τα γλυκά λογάκια»

Ποιες ευγενικές λέξεις χρησιμοποιείς; Γιατί;

Γέμισε το βάζο με γλυκά λογάκια!!!

Κόψε, αντιστοίχησε και κόλλησε τις καραμέλες.

© www.littlemisskindergarten.blogspot.com

nipiagogosgiapanta.com

* Τρίτη ενότητα: Το σώμα μας

1. «Το σώμα μου»

- Δες το σώμα του αγοριού.
- Πες πως λέγεται κάθε μέρος του σώματος και δείξε που βρίσκεται πάνω σου .

2. «Το σώμα του φίλου μου»

Χόρευε παρέα με έναν/μια φίλο-η σου. Σε κάθε παύση της μουσικής δείξε το μέλος του σώματος του/της φίλου-ης που ζητάει η/ο κυρία-ος.

Για παράδειγμα:

1^η παύση: Πιάσε το ΚΕΦΑΛΙ του/της.

2^η παύση: Πιάσε το ΠΟΔΙ του/της.

3^η παύση: .....ΜΥΤΗ.....

4^η παύση: .....ΣΤΟΜΑ.....

Πηγή εικόνας: google

3. «Κεφάλι, ώμοι, γόνατα και πόδια»

α) Ας τραγουδήσουμε και χορέψουμε το «Κεφάλι, ώμοι, γόνατα και πόδια».

Κεφάλι, ώμοι, γόνατα και πόδια

Κεφάλι, ώμοι, γόνατα και πόδια

μάτια, αυτιά, στόμα και μύτη

Κεφάλι, ώμοι, γόνατα και πόδια

Download from
Dreamstime.com

This watermarked comp image is for previewing purposes only.

ID 66357505

© Katerinadav | Dreamstime.com

β) Τώρα ας χορέψουμε το ίδιο τραγούδι στα ουκρανικά.

4. «Φτιάξε ένα ανθρωπάκι»

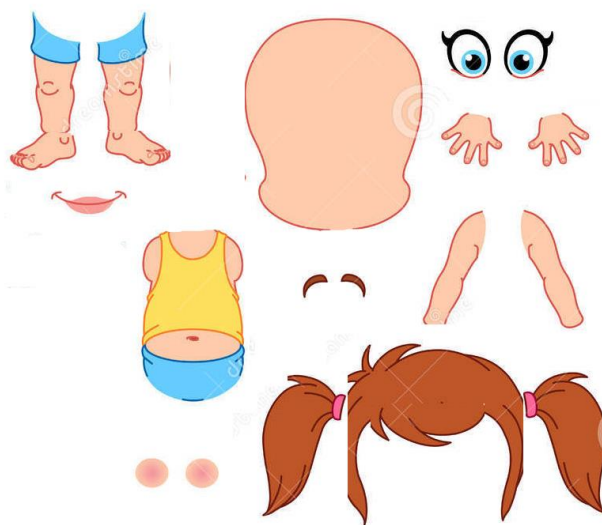
Βοήθησε την ομάδα σου να συναρμολογήσει το ανθρωπάκι.

- Πάρε στη τύχη ένα μέρος του σώματος
- Πες δυνατά πως λέγεται
- και βάλτο στη σωστή θέση του.

Ομάδα «Αγόρια»

Ομάδα «Κορίτσια»

Πηγή εικόνας: Dreamtime.com

5. «Παίζοντας με τα γράμματα»

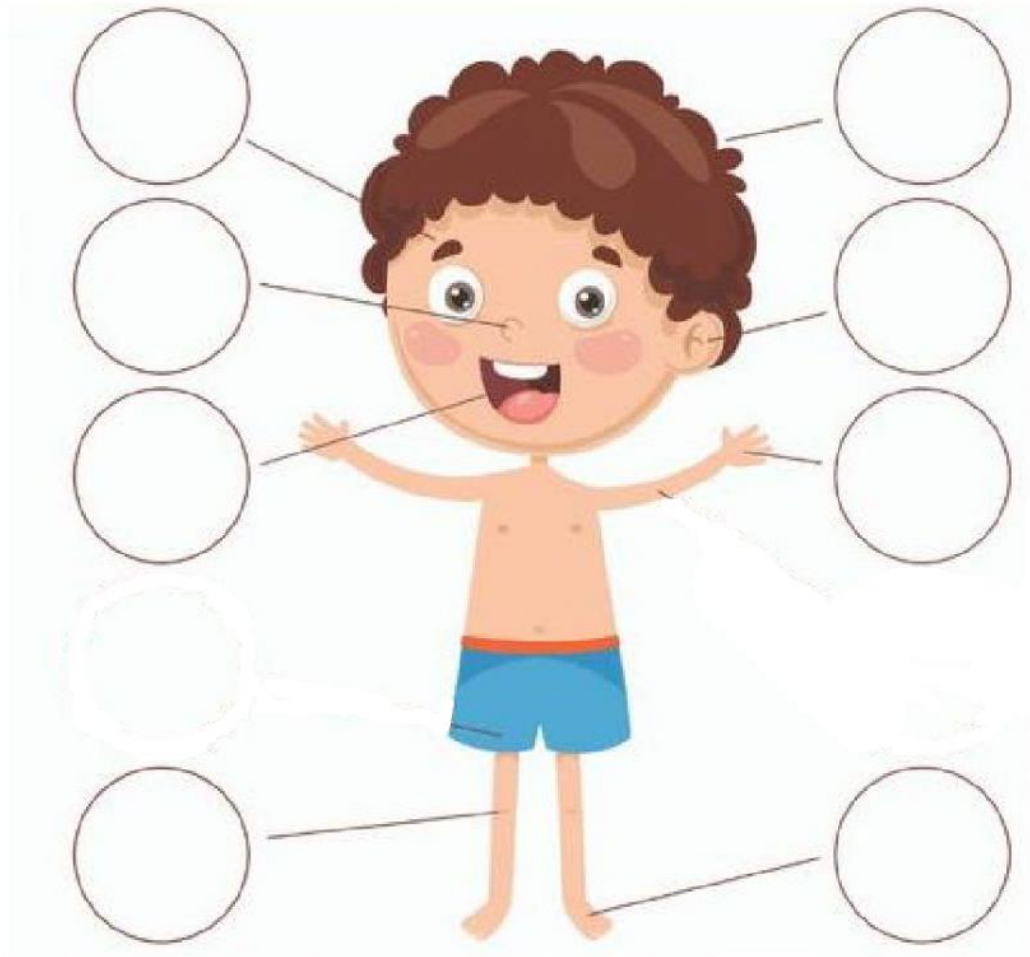
Με τα μαγνητικά γράμματα σχημάτισε τις λέξεις που βλέπεις πάνω στα ξυλάκια.

Α Β Γ Δ Ε
Ζ Η Θ Ι Κ
Λ Μ Ν Ξ Ο
Π Ρ Σ Τ Υ
Φ Χ Ψ Ω

6. « Τα μέρη του σώματος »

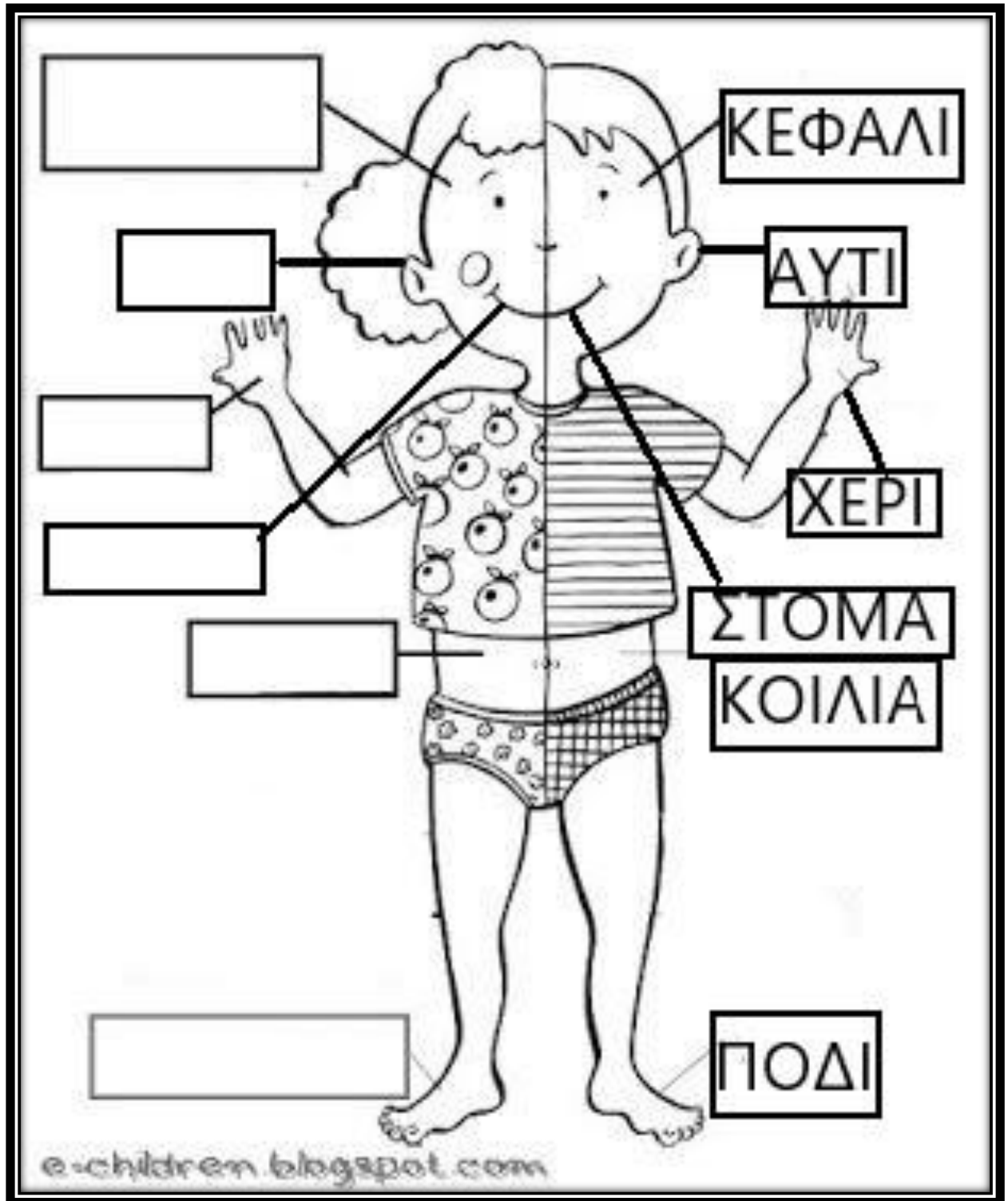
Κόψε και κόλλα τις εικόνες στα κυκλάκια που αντιστοιχούν στα μέρη του σώματος.

<https://www.liveworksheets.com/>

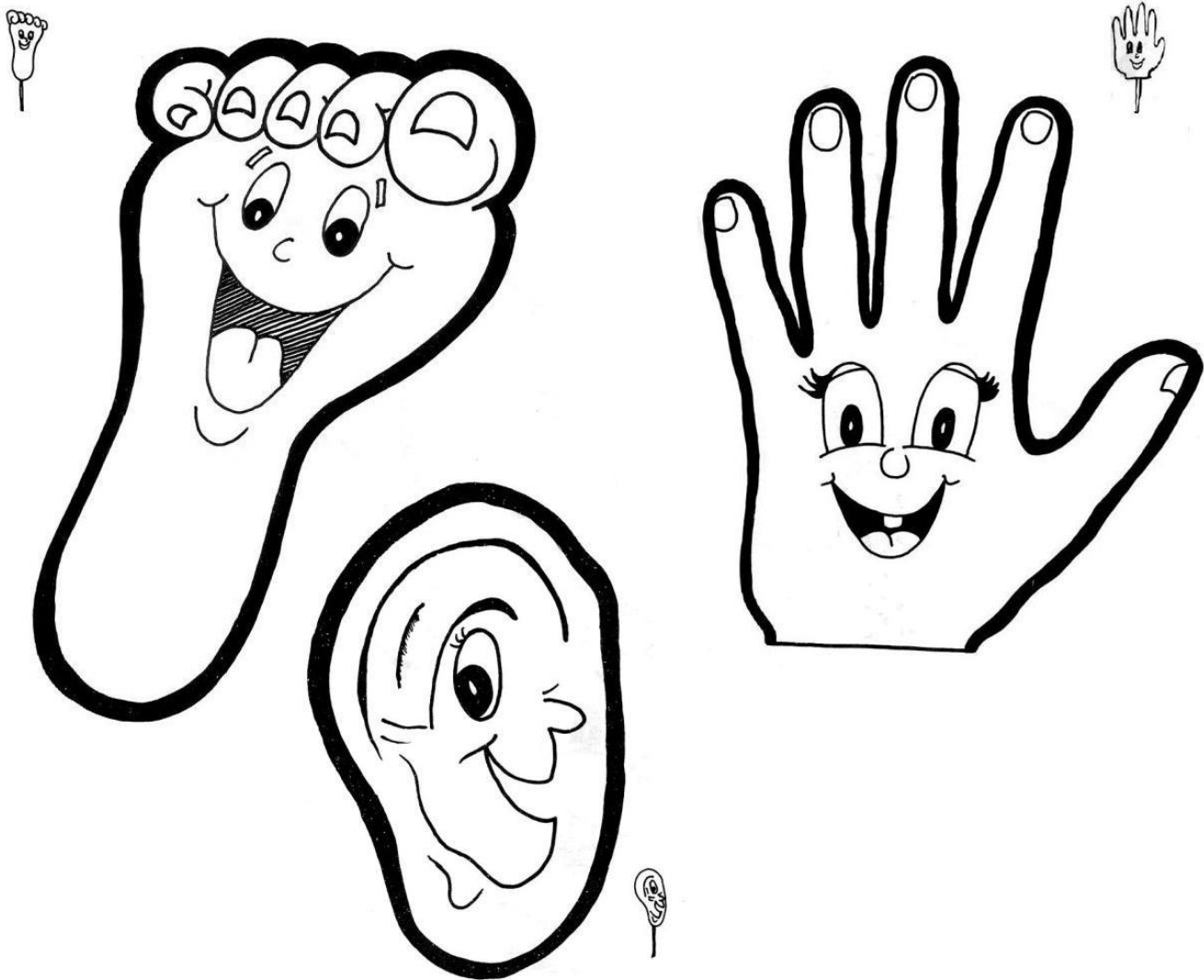
7. «Ας γράψουμε»

Γράψε τις λέξεις της μιας πλευράς στην άλλη.

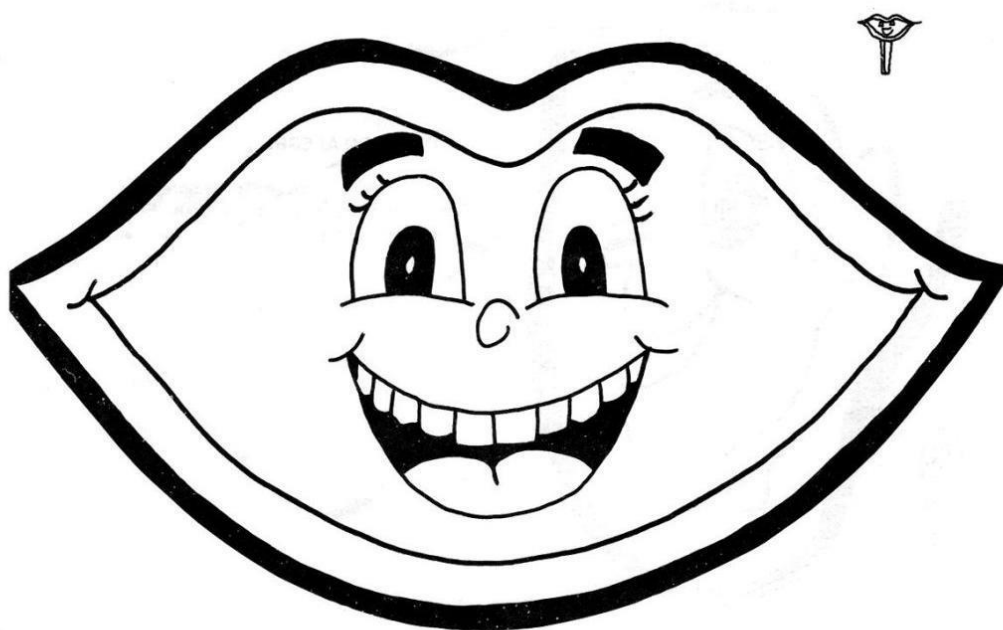
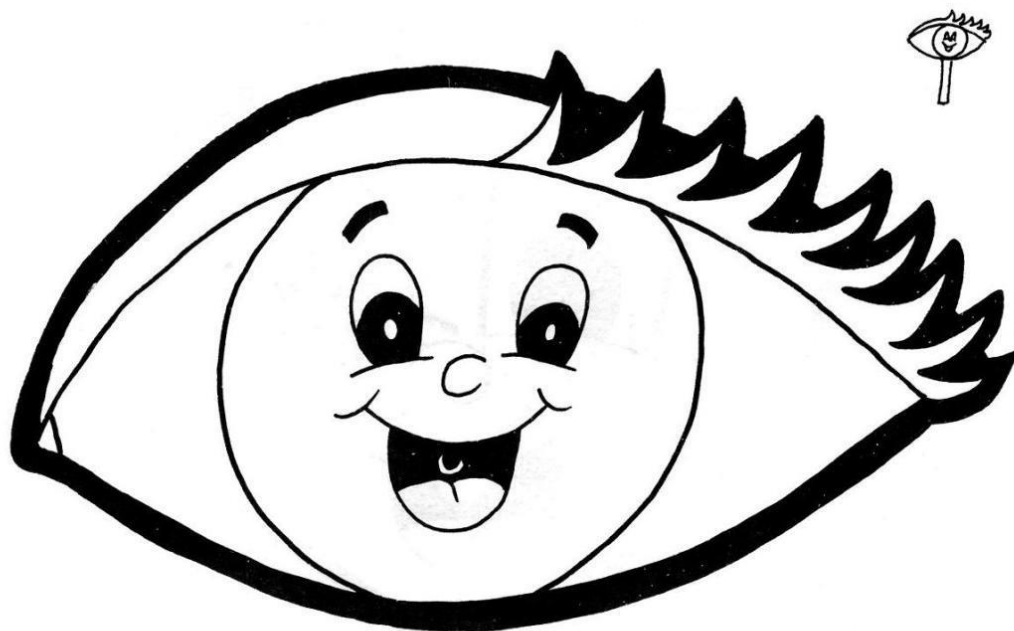
8. «Ας παίξουμε κουκλοθέατρο»

- Χρωμάτισε
  - Κόψε
  - Κόλλησε σε γλωσσοπίεστρο
- και παίξε κουκλοθέατρο με τους φίλους σου!

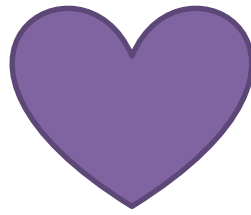
<https://e-children.blogspot.com>

<https://e-children.blogspot.com>

* Τέταρτη ενότητα: Στο σχολείο

1. «Σχολικά είδη»

Δες τις παρακάτω εικόνες και πες τι είναι.

<https://kindergartentodaygr.blogspot.com/>

2. « Η σχολική τσάντα»

Παρατήρησε το αντικείμενο που έφερε η/ο κυρία-ος στη τάξη και απάντησε στα εξής:

- Τί είναι αυτό;
- Πώς λέγεται;
- Έχεις και εσύ;
- Γιατί την έχεις μαζί σου στο σχολείο;

Μέσα στην σχολική τσάντα υπάρχουν πολλά πράγματα. Βάλε το χέρι σου μέσα και βγάλε ένα αντικείμενο. Έπειτα, πες πως λέγεται.

Πηγή εικόνας: Depositphotos

3. «Πρωινή Προσευχή»

Άκου και πες:

Με την γλυκιά αυγούλα,
χαρούμενα ξυπνώ
και στέλνω προσευχούλα
ψηλά στον ουρανό.
Βοήθησε με Θεέ μου,
να είμαι καλό παιδί
και πάντα χάριζε μου
χαρά και προκοπή.

Πηγή εικόνας: Pinterest

4. « Σχημάτισε την λέξη»

Μάζεψε διάφορα σχολικά είδη μέσα από την τάξη σου και σχημάτισε τη λέξη «ΣΧΟΛΕΙΟ».

Πηγή εικόνας: Dreamstime

5. «Ταίριαξε και κόλλησε»

- Κόψε τις παρακάτω εικόνες.
- Αντιστοίχισε και κόλλησε στο σωστό τετραγωνάκι.

The image shows two backpacks, one blue and one pink, with various school supplies labeled on them. Below the backpacks are several boxes containing icons of school supplies, each with a label. The goal is to match the labels on the backpacks with the corresponding icons.

Blue Backpack Labels: ΜΟΛΥΒΙ, ΓΟΜΑ, ΒΙΒΛΙΟ, ΚΟΛΛΑ, ΞΥΣΤΡΑ, ΧΑΡΑΚΑΣ

Pink Backpack Labels: ΤΕΤΡΑΔΙΟ, ΚΑΣΕΤΙΝΑ, ΨΑΛΙΔΙ, ΧΡΩΜΑΤΑ, ΜΑΡΚΑΔΟΡΟΙ, ΣΤΥΛΟ

Supply Boxes:

- ΜΟΛΥΒΙ (Pencil)
- ΧΑΡΑΚΑΣ (Ruler)
- ΚΟΛΛΑ (Glue)
- ΚΑΣΕΤΙΝΑ (Crayon case)
- ΨΑΛΙΔΙ (Scissors)
- ΓΟΜΑ (Eraser)
- ΤΕΤΡΑΔΙΟ (Notebook)
- ΞΥΣΤΡΑ (Sharpener)
- ΧΡΩΜΑΤΑ (Crayons)
- ΣΤΥΛΟ (Marker)
- ΜΑΡΚΑΔΟΡΟΙ (Markers)
- ΒΙΒΛΙΟ (Book)

6. « Εδώ νηπιαγωγείο»

Άκου και τραγούδα:

Με το άλφα και το βήτα
κούκου, άκου, κούκου, κοίτα

Με το ένα και το δύο
πάω στο νηπιαγωγείο!

Έρθα, να με! Όλα κι όλα
να τα μάθω θέλω όλα
Παιχνιδάκια, τραγουδάκια
αριθμούς και γραμματάκια.

Κούκου-κούκου, άκου, άκου
κούκου-κούκου, κοίτα, κοίτα
Κούκου-κούκου, άκου, άκου
κούκου-κούκου, κοίτα, κοίτα!

Πάω στο νηπιαγωγείο
με μολύβια και βιβλίο
Πράγματα να μάθω κι άλλα
και μικρά, μα και μεγάλα.

Ζωγραφιές και παραμύθια
και το άλφα απ' την αλήθεια
και το πι απ' την παρέα

και το ωμέγα απ' τα ωραία!

Κούκου-κούκου, άκου, άκου
κούκου-κούκου, κοίτα, κοίτα
Κούκου-κούκου, άκου, άκου
κούκου-κούκου, κοίτα, κοίτα!

Πάω να κάνω φιλαράκια
αγοράκια, κοριτσάκια
Για να κάνουμε ομάδα
και να πάει μπροστά η Ελλάδα!

πηγή εικόνας: istock

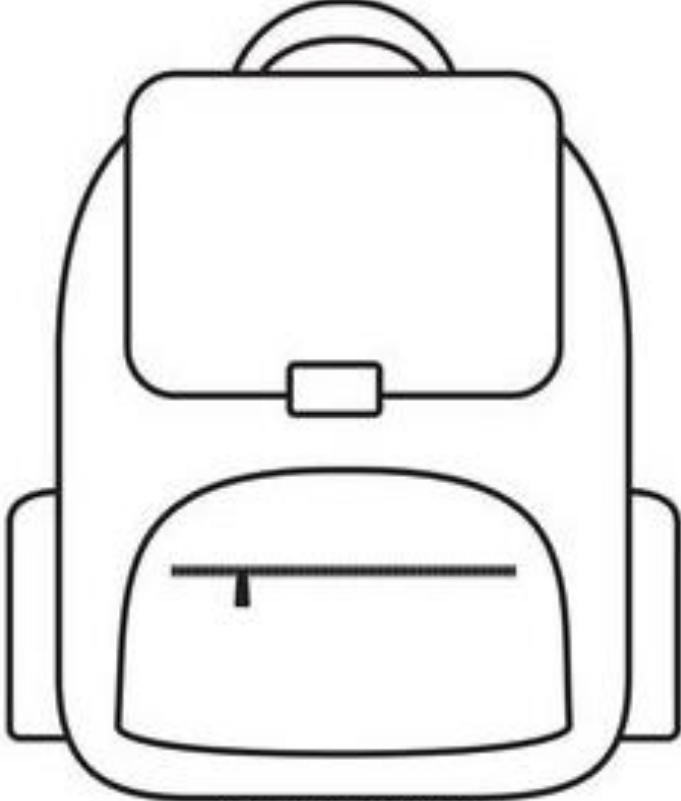
7. «Πες και βρες»

Άκου ποια σχολικά αντικείμενα θα πει η/ο κυρία-ος και πήγαινε γρήγορα να τα βρεις.

8. «Η τσάντα μου»

Ζωγράφισε στο παρακάτω φύλλο εργασίας την τάξη σου και τι έχεις μέσα στην τσάντα σου.

<p>Η τάξη μου</p>	<p>Τί έχει μέσα η σχολική σου τσάντα; Συγχαίρεις τα πράγματα που έχει μέσα η σχολική σου τσάντα.</p> <p>learningcorner2ndcrafts.com</p>
-------------------	---

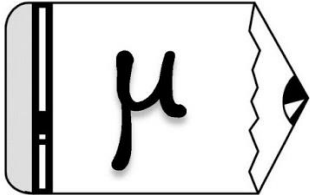
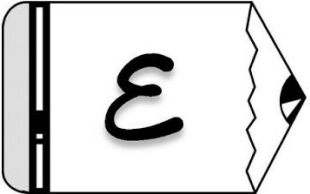

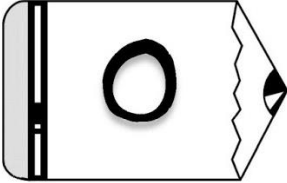
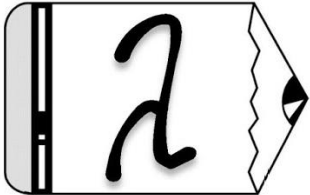

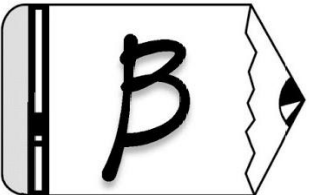
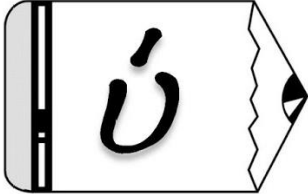
Πηγή εικόνας: www.freepic.com

«Χρωμάτισε τα γράμματα»

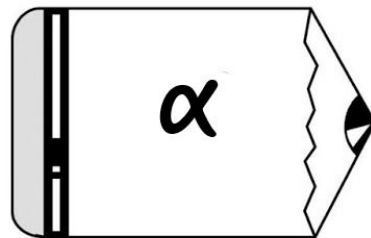
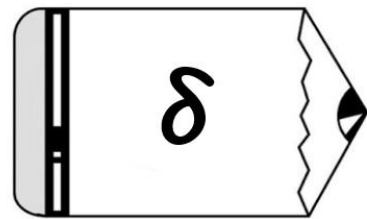
Χρωμάτισε μόνο τα μολύβια που περιέχουν τα γράμματα της κάθε λέξης.

μολύβι

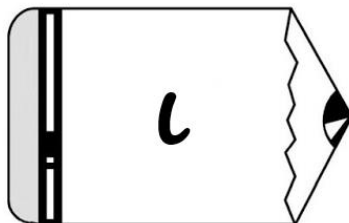
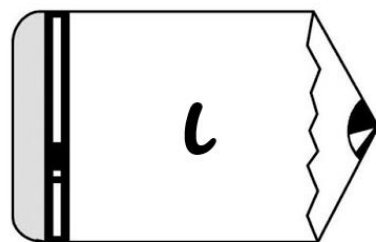
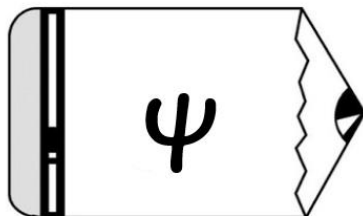
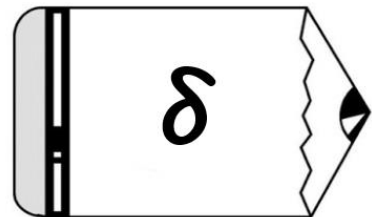
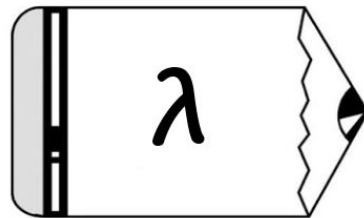
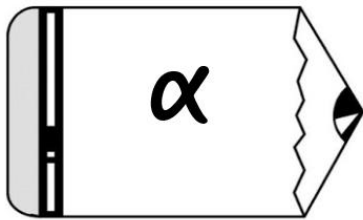
	
	
	
	

Ολαγιατονηπιαγωγειο.blogspot.com

γόμα

ψαλίδι

* Πέμπτη ενότητα: Μέσα μεταφοράς

1. «Γνωρίζω τα μέσα μεταφοράς»

Δες τις παρακάτω εικόνες:

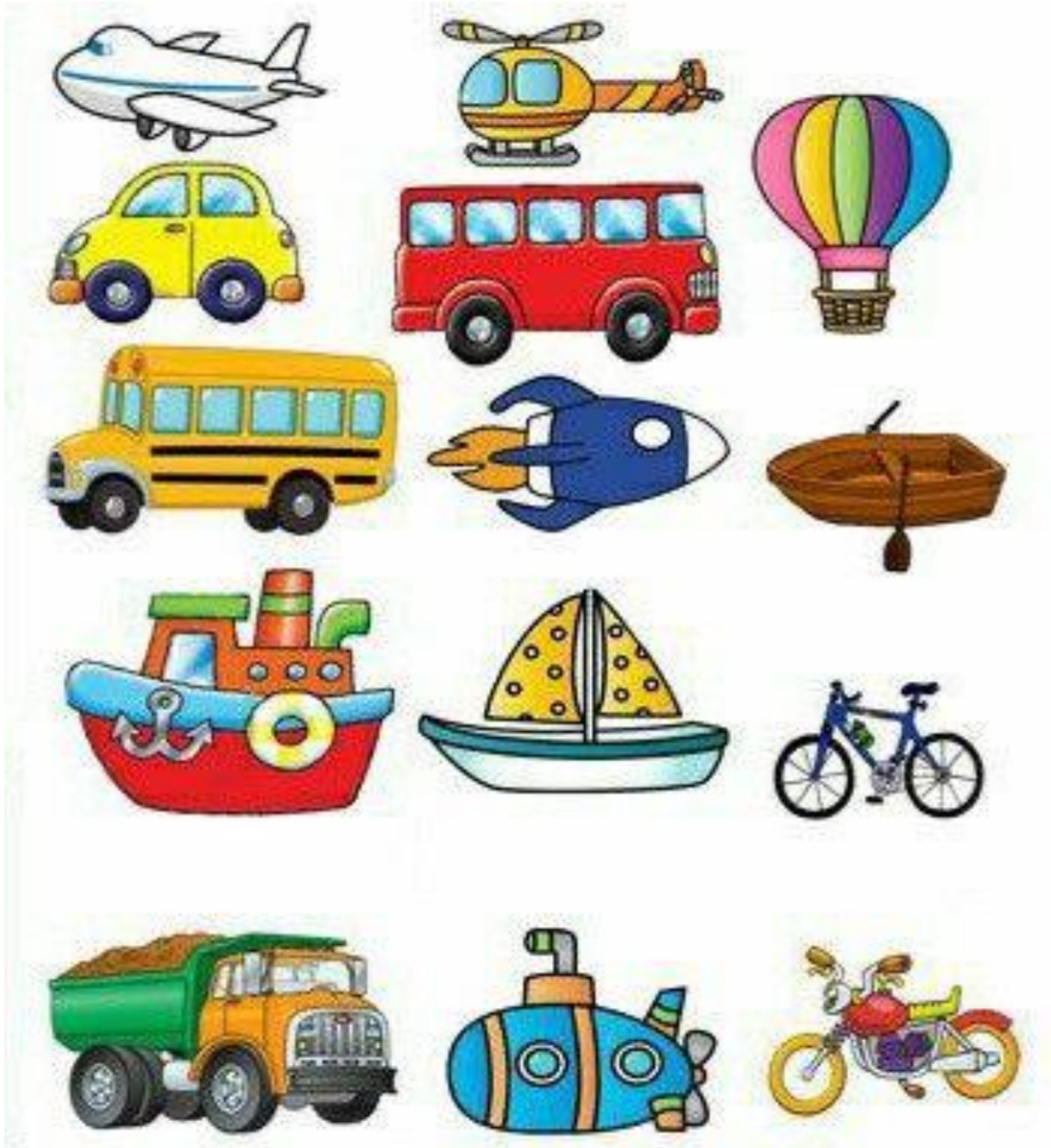
Πηγή εικόνας: dreamskindergarden.blogspot.com

- Έχεις δει κάποιο από τα παραπάνω μέσα από κοντά;
- Έχεις ανέβει ή ταξιδέψει με κάποιο μέσο μεταφοράς από τα παραπάνω;
- Γνωρίζεις κάποιο άλλο μέσο μεταφοράς;

2. «Αέρας, νερό, στεριά»

Ταξινόμησε τα παρακάτω μέσα μεταφοράς στη σωστή κατηγορία (ΑΕΡΑΣ, ΝΕΡΟ, ΣΤΕΡΙΑ),

Πηγή εικόνας: pinterest

Πηγή εικόνας: pinterest

3. «Το τρενάκι της ΑΒ»

Αντιστοίχησε τα κεφαλαία με τα πεζά γράμματα.

- Το παιχνίδι αυτό μπορεί να παιχτεί ατομικά και ομαδικά.
- Ανάλογα το χρώμα της ομάδας σου, αντιστοίχησε μαζί με τους φίλους σου τα πεζά γράμματα με τα κεφαλαία που

υπάρχουν στα βαγόνια ίδιου χρώματος.

The image shows a train-themed activity with three rows of colorful train cars on tracks. Each car contains a Greek letter. A red wire connects the cars in a sequence across the rows. Below the tracks are two rows of Greek letters for identification.

Row 1: Ν (red), Ξ (yellow), Ο (green), Π (blue)

Row 2: Ρ (red), Σ (yellow), Τ (green), Υ (blue)

Row 3: Φ (red), Χ (yellow), Ψ (green), Ω (blue)

Below the tracks, there are two rows of Greek letters in boxes:

Row 4: Ο, Ψ, Χ, Τ, Φ, Σ

Row 5: Ω, Π, Ρ, Ξ, Ν, Υ

4. «Ώρα για εικονόλεξο»

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ   ΑΕΡΟΠΛΑΝΟ   ΤΡΕΝΟ   ΚΑΡΑΒΙ

ΛΥΣΕ ΤΟ ΣΤΑΥΡΩΜΑΣΟ

								
	A							
	K							
	T							

ΔΙΝΟΜΑ :

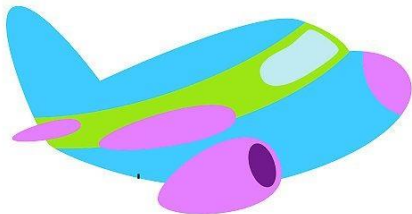
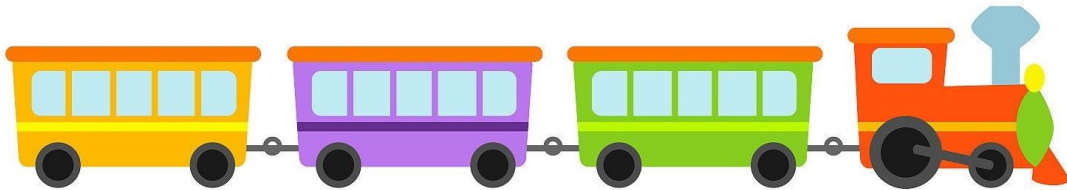
πηγή εικόνας: pinterest

5. «Κ-Ρ-Υ-Π-Τ-Ο-Λ-Ε-Ξ-Ο»

Βρες τις κρυμμένες λέξεις.

Α	Ε	Ρ	Ο	Π	Λ	Α	Ν	Ο
Β	Ω	Φ	Τ	Λ	Κ	Τ	Ι	Ε
Ξ	Σ	Ε	Α	Ο	Ν	Α	Δ	Ι
Α	Μ	Α	Ξ	Ι	Β	Ε	Ν	Ι
Τ	Ρ	Ε	Ν	Ο	Ψ	Σ	Α	Α

ΤΡΕΝΟ

ΑΕΡΟΠΛΑΝΟ

ΠΛΟΙΟ

ΑΜΑΞΙ

6. «Ένα φανταστικό ταξίδι»

Με αποσκευή την φαντασία πάμε ταξίδι με το αεροπλάνο στην όμορφη Ελλάδα.

→ **Ομάδες-Ρόλοι:** πιλότοι, αεροσυνοδοί, επιβάτες, υπάλληλοι αεροδρομίου, ξεναγοί

Η κάθε ομάδα θα διαμορφώσει το δικό της χώρο που θα δραματοποιηθεί το ταξίδι.

Πιλότοι: το πιλοτήριο

Αεροσυνοδοί: τις θέσεις επιβατών και το καλάθι με τη διανομή φαγητού και νερού

Επιβάτες: τα εισιτήρια

Υπάλληλοι του αεροδρομίου: το μέρος όπου θα περνάνε για να αφήσουν οι επιβάτες τις αποσκευές τους και θα ελέγχουν τα εισιτήρια

Ξεναγοί: τα μέρη ξενάγησης- αξιοθέατα της πόλης/του νησιού που επιθυμούν να επισκεφθούν.

Πηγή εικόνας: www.freepic.com